

TANYA'S BEAUTY SALON
 Threading/Waxing, Facial(Men & Women)
 Anti-Aging Facial, Bleach
 Hair Cut, Color and Style
 40-39 75 St. Jackson Heights, NY 11373
 718-478-9009
 137-40 Jamaica Avenue Jamaica, NY 11435
 718-297-1019
 85-03 Roosevelt Avenue Jackson Heights, NY 11373
 718-205-7832

HERBAL FACIAL
 \$40
 \$20 !!!

DHOL RADIO
 WEBSITE: DHOLRADIO.ORG
 ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ
 Request Song Live Calls: USA 1-951-824-6365
 Canada 1-604-210-1955
 Music 24/7 Skype: DHOLRADIO.ORG
 9:30PM To 11:30PM (IST)
 Listen By Call: USA 702-489-0211
 UK 44-20-3519-1210
 Listen On Phone Application for android and iPhone-Dhol Radio

ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ
 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੱਡੀਆਂ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਟਰੱਕ, ਲਾਈਫ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ
 (ਸੈਲ): 718-757-7809
 ਫੋਨ (ਦਫਤਰ): 516-439-5420
 (ਫੈਕਸ): 516-439-5418
 ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰੋ।

Fifteenth Year of Publication ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢
 ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
 Punjab Times, Vol 15, Issue 3, January 18, 2014 20451 N Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388
 Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
 www.punjabtimesusa.com

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ: ਨਵੇਂ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੰਗ

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਮੱਦਦ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਭਖਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ 1984 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਗਰਮਾ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਮੰਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਕੈਮਰੂਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬਰਤਾਨੀਆ ਕੋਲ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਸਈਦ ਅਕਬਰ-ਉਦ-ਦੀਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਵੇਗੀ।

6 ਫਰਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਵਾਦ ਭਖਿਆ। (ਸੱਜੇ) ਮਾਰਗਰੇਟ ਥੈਚਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ।

ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੌਮੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਨੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ 23 ਫਰਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਗੁਪਤ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਿਜੀ ਸਕੱਤਰ ਫਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਮੰਗੀ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਤਣਾਅ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਣਾਅ ਵਧੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ 3 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਗਰੇਟ ਥੈਚਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਜੀ ਸਕੱਤਰ ਐਫ.ਈ.ਆਰ. ਬਟਲਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਫਾਲ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਹੈ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਟੌਮ ਵਾਟਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਗੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ੍ਰੀ ਵਾਟਸਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖ ਲਾਰਡ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਮੌਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਗਰੇਟ ਥੈਚਰ ਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਏ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗੁਪਤ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਉਠਾਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਕੈਮਰੂਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਤੋਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਹੈ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਖਫਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਖਫਾ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਰੁਣ ਜੇਤਲੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਿਆਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ

1984 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਤੇ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਨਾ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਹੈ।

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਜੂਨ 1984 ਮੌਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਮਲੇ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਦਦ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਭੇਤ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਕੈਮਰੂਨ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖ ਕੇ ਕੌਮ ਦੀ ਪੀੜਾ, ਗੱਸਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਖਤ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਦੂਤਾਵਾਸ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲੰਡਨ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪੀ.ਆਰ.ਈ.ਐਮ. 19/1273 ਸੀਰੀਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਨਤਕ ਹੋਈਆਂ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 6 ਫਰਵਰੀ 1984 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਫਤਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ 3 ਫਰਵਰੀ 1984 ਦੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੀ 23 ਫਰਵਰੀ 1984 ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਅਤਿ ਗੁਪਤ ਤੇ ਨਿਜੀ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੰਡੀਆ ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਰਵਿਸ
www.011india.com **\$25 2,500 Minutes**
 ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਇਕੋ ਰੇਟ
ਸਾਡੀ ਸਰਵਿਸ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੇ।
 Limited Time Offer. Restrictions & Additional Fees Apply.
 ਵਧੀਆ, ਸਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਵਧੀਆ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਰਵਿਸ
 ਬਗੈਰ ਪਿੰਨ ਤੋਂ ਵਰਤੇ ਘਰੋਂ ਤੇ ਸੈਲ ਫੋਨ ਤੋਂ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਦੋ ਫੋਨ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ
 ਸਪੀਡ ਵਾਲੇ ਨੰਬਰ ਸੈਟ ਕਰੋ
800.914.1013 • 408.659.9400

ਮਾਘੀ ਮੇਲੇ 'ਚ ਐਤਕੀਂ ਕੈਪਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਨਰਮ ਰਹੇ ਬਾਦਲ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ: ਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਮਾਘੀ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਛਾਏ ਰਹੇ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਐਤਕੀਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਨਰਮ ਸੁਰ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਰਗੜੇ ਲਾਏ।

ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠ ਬਣੇਰਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੱਲਵਾਂ ਜਿਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਗਲਤ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁੰਡੇ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਪੁੱਠੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ

ਬਾਦਲ ਤੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਲੇ: ਮਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤ ਆਏ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਬਜ਼ਾ ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਕੈਪਟਨ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਰੂਸ਼ਾ ਆਲਮ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੈਪਟਨ ਖ਼ਿਲਾਫ ਦਰਜ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਰੱਗ ਕੇਸ 'ਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਅਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੀਬੀਆਈ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ ਸਾਧਿਆ ਨਿਸ਼ਾਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ: ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੇਲਾ ਮਾਘੀ ਮੌਕੇ ਕੀਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਦਿੱਖ ਪੱਖੋਂ ਸਫਲ ਰਹੀ। ਕਾਨਫਰੰਸ 'ਚ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ

ਪੰਜਾਬ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ਼ਕੀਲ ਅਹਿਮਦ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਤੁੰਬੇ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ 'ਤੇ ਮੰਚ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਪੰਡਾਲ 'ਚ ਬੈਠੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਖੂਬ ਤਾਤੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ।

ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸੋਚ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ। ਸ. ਬਾਜਵਾ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਕੀਲ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਪਾਰਟੀ ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਉਣ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾ ਨੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ 'ਤੇ ਚੁਟਕੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਠੱਗਬੰਧਨ' ਕਿਹਾ।

ਬਦਲਵੀਂ ਸਿਆਸਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ: ਸਾਝੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸਫਲਤਾ ਕਾਰਨ ਉਤਸ਼ਾਹ 'ਚ ਦਿਖਿਆ। ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਾਜ਼ਾ ਸਿਆਸੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲ ਲਈ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ

ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੀਜੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੀਪਲਜ਼

ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਫਰੰਟ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਲੋਗੋਵਾਲ) ਦੇ ਗਗਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਆਗੂ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਤੇ ਰਘੂਨਾਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਸੈੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢੋਸ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਸਾਊਥਿੰਗਟਨ, ਕੁਨੈਕਟੀਕਟ (ਅਮਰਜੀਤ ਮੁਲਤਾਨੀ): ਹਾਰਟਫੋਰਡ ਸਥਿਤ ਅਸਾਈਲਮ ਹਿਲ ਚਰਚ ਵਿਚ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਟਰ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਜੂਨੀਅਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਸਰਬ ਧਰਮ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਊਥਿੰਗਟਨ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਬੀ ਸੁੰਮਨ ਸਮਰਾ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਬੀ ਸੁੰਮਨ ਸਮਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ, ਮਜ਼ਹੂਮਾਂ ਉਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਅਤੇ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ

ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾ. ਲੂਥਰ ਕਿੰਗ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੂਲਾਂ ਉਪਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਰੁਧ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾ. ਕਿੰਗ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਵਵਾਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸੁੰਮਨ ਸਮਰਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਡਾ. ਕਿੰਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਅਹਿੰਸਕ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁੰਮਨ ਸਮਰਾ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ।

ਭੈਣ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ 43 ਸਾਲਾ ਹਰਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਨੂੰ ਭੈਣ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਨਿਊਵੈਸਟ ਮਨਿਸਟਰ ਸਥਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਜੱਜ ਮਰੀਅਮ ਮੈਨਸਵਿਲ ਨੇ 34 ਸਾਲਾ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਖੋਸਾ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਸਬੰਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਕਬੂਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ

ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਕਰੋੜ ਦੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਐਬਟਸਫੋਰਡ ਸਥਿਤ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕੈਲਗਰੀ ਵੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। 21 ਜੁਲਾਈ, 2010 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹਰਮੋਹਿੰਦਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਭੈਣ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਖੋਸਾ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਏ ਗੁੱਸੇ ਭਰੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਛੂਰੇ ਨਾਲ 13

ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਹਫਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਝੰਜੋੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਕੇ ਦੋਸ਼ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਮਰ ਕੈਦ ਯਾਫਤਾ ਖੋਸਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਬ੍ਰਿਜ ਮੋਹਣ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਹਰਮੋਹਿੰਦਰ ਖੋਸਾ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਡੁੱਬਾ ਪੀੜਤ ਹੈ ਤੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸਜ਼ਾ ਖ਼ਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੀ.ਸੀ. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡੀ.ਐਨ.ਏ. ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਉਮਰ ਭਰ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁੰਮਨ ਸਮਰਾ

Digital Video & Photos
BROADCAST HD FILM QUALITY
 Ph.718-441-6516 Cell No.646-403-7334
 Blu-ray DVD

All Work In Digits!
 Wedding, Birthday, Ring Ceremony,
 Sweet Sixteen & All Others Function
 Experience 25 Year
 Ph. 718-441-6516 Cell No. 646-403-7334

ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚ 8 ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ

ਬਠਿੰਡਾ: ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਮੇਤ ਅੱਠ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਮੁਖ ਦੋਸ਼ੀ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਗੋੜਾ ਹੈ। ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਐਮ.ਪੀ.ਐਸ. ਪਾਹਵਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਠਿੰਡਾ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਬਾਣਾ ਸਦਰ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਹੋਲਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮੱਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਿਪਾਹੀ ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਮਗਾਰਡ ਜਵਾਨ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 302, 364, 201 ਅਤੇ 120 ਬੀ. ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਂ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 364 ਤਹਿਤ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਗਰੋਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹੀ, ਪਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ, 1992 ਨੂੰ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਵਾਲਾ ਚੌਕ ਲਾਗਿਓ ਆਟਾ ਚੌਕੀ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 18 ਜੁਲਾਈ, 1992 ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰਾਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਠਿੰਡਾ

ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ।

ਫਾਉਣੀ ਦੇ ਅਸਲਾ ਡਿਪੂ ਵਿਚ ਫਾਇਰਮੈਨ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਦੋਂ ਪਿੰਡ ਝੁੰਬਾ ਲਾਗੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਰਾਰ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਲਈ ਪਿੰਡ ਝੁੰਬਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁੜ ਕੋਈ ਥਰ-ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਨਸ਼ਰ

ਲੰਡਨ: ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਜੋ ਕਰੀਬ 100 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਡਾਇਰੀਆਂ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਢੇ ਦਸ ਲੱਖ ਸਫੇ ਹਨ। ਇਹ ਯੁੱਧ 1914 ਤੋਂ 1918 ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਰਤਾਨਵੀ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਡਾਇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹੈ।

ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਨਲਾਈਨ ਸੇਵਾ ਉਪਰ ਕਰੀਬ 2000 ਫਾਈਲਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਉੱਘੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ ਸਪੈਂਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੂਨਿਟ ਡਾਇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਥਾਵਾਂ, ਤਰੀਕਾਂ ਤੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇਗਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਭਾਰਤ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਹਰਿਆਣਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਮੇਤ ਉਤਰਾਚਲ ਤੱਕ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੰਬੇ ਦਿਨ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਆਏ ਡਿਪਟੀ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡੇਵਿਡ ਲੇਲੀਅਟ ਓਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਡੇਵਿਡ

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਜੂਬੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ।

ਵੱਖਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦਿੱਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੱਖਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਸੋਚ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ, ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਵਧਾਏ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਇਸ ਦੀ ਇਕਮੁੱਠਤਾ ਵਿਚ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਉਣ ਦਾ ਇਹ ਢੰਗ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚਰ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ 76 ਵਿਚੋਂ 72 ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਨਕਲੀ ਪੌਂਡ ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ

ਲੰਡਨ: ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ 13 ਲੱਖ ਪੌਂਡ ਦੀ ਜਾਅਲੀ ਕਰੰਸੀ ਛਾਪਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਚਾਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 45 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰਾ (43) ਨੂੰ 7-7 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਬਰਮਿੰਘਮ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਕਲੀ ਕਰੰਸੀ ਛਾਪਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। 40 ਸਾਲਾ ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਤੇ 46 ਸਾਲ ਯਸ਼ ਮਹੇ ਨੂੰ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤੰਬਰ 2011 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ 2012 ਤਕ ਨਕਲੀ ਪੌਂਡ ਛਾਪੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਤੋਂ 10 ਪੌਂਡ ਦੇ 12.7 ਲੱਖ ਨਕਲੀ ਪੌਂਡ ਮਿਲੇ ਸਨ।

ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ 19 ਨੂੰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਬ੍ਰਿਟੂਰੋ): ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਜਗ ਜਾਹਰ ਹੋਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਗੇਟ ਥੈਚਰ ਦੇ 1984 ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਤੱਥ ਜਾਹਰ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਾਰਟਰੇਟ, ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ 19 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 2 ਵਜੇ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਰਗੇਟ ਥੈਚਰ ਵੱਲੋਂ 1984 ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਬਰਤਾਨਵੀ

ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਨਿੰਦਾ-ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ-ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ, ਅਮਰੀਕਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ), ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅਮਰੀਕਨ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ, ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਸਾਕਾ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰੌਬ ਸਿੰਧੂ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਕੈਦ

ਵੈਨਕੂਵਰ (ਬ੍ਰਿਟੂਰੋ): ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਬਾਰਡਰ ਸਰਵਿਸ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰੁਪਿੰਦਰ ਉਰਫ ਰੌਬ ਸਿੰਧੂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਮਗਲਿੰਗ ਲਈ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਆਟਲ ਸਥਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਰੌਬਰਟ ਐਸ. ਲੈਸਨਿਕ ਨੇ 46 ਸਾਲਾ ਸਿੰਧੂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਜੁਰਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਕਤ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦਿੱਤਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਡਰੱਗ ਮਾਰੀਏ ਹੈਲਜ਼ ਏਂਜਲਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਲਈ ਰੌਇਲ ਕੈਨੇਡੀਅਨ

ਮੌਂਟਡੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰੌਬ ਸਿੰਧੂ ਨੇ 500 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕੋਕੀਨ ਲੰਘਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਵਾਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰੌਬ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਉਪਰ ਕਈ ਦੋਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਰਚ 2013 ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਖਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਅਧੀਨ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਕਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਦਕਿ ਆਮ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਜ਼ਾ 17 ਸਾਲ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ 'ਚ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਰੁਕਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਗਾ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਮਹੇਸਰੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 9ਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਹੱਤਿਆ

ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਆਗੂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹੇਸਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਹੈ। ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਜਬਰਜੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (42) 1994 ਵਿਚ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਫਾਇਨਾਂਸ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਛੇ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਲਈ ਬੱਸ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਗੋਲੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਪੇਟ ਵਿਚ ਲੱਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਖੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਬੰਦੂਕਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਫੱਟਤ ਹੋ ਗਿਆ। 26 ਸਾਲਾ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ 33 ਸਾਲਾ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਵੱਜੀ। ਦੋਵੇਂ ਨਾਗਾ ਸਿਟੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ। ਛੇ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਚੈਨ ਪਰਦੇਸੀ

ਫੋਨ 832-225-5354 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵੈਬਸਾਈਟ
www.channpardesi.com **ਰਾਹੀਂ 24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਸੁਣੋ**

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਓ, ਫੋਨ: 815-557-4991
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਫੋਨ: 219-670-4579

ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੋਹਾਲੀ, ਪੰਚਕੂਲਾ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਪੁਨੀਆ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ: 94173-34049

ਅਸੀਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬੰਦੀ ਸਿੱਖ ਰਿਹਾਈ ਮੋਰਚਾ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਭੁਗਤ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਜੇਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਰਹੂਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਤਿਆ ਕਾਂਡ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਬੁਝੇਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਲੱਖਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸ਼ੇਰਾ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਆਈ.ਜੀ. (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੂ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਤੇ ਕੁਲਬੀਰ ਕੌਰ ਧਾਮੀ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਆਸਰਾ ਟਰੱਸਟ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾਈ ਮੋਰਚਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਆਗੂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਸਮੇਤ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾਈ ਮੋਰਚਾ ਦੇ ਆਗੂ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਵਕੀਲ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਆਰ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਆਗੂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ, ਕਮਿਕਰ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਗੁਰਨਾਮ

ਉਰਫ ਸ਼ੇਰਾ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਬੀਤੀ ਨੌਂ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬੁਝੇਲ ਜੇਲ੍ਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਥਾਰਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਆਈ.ਜੀ. (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਜਥੇ ਉਮਰ

ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਕੈਦੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਰੀਬ 22 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਸਰਤਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸੇ ਹਫ਼ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਪੈਰੋਲ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਆਰ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾਭਾ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਪੀਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰੇਗੀ।

ਉਧਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਗੁਲਬਰਗ

(ਕਰਨਾਟਕ) ਵਿਚ ਬੰਦ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਲੀਭੀਤ ਦੀ ਬਾਸ-ਬਰੇਲੀ ਜੇਲ੍ਹ (ਯੂ.ਪੀ) ਵਿਚ ਬੰਦ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ. ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਪਰਤ ਆਉਣਗੇ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਕੱਟ ਚੁੱਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਲੜੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ !

ਮੁਹਾਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਰਹੂਮ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਤਿਆ ਕਾਂਡ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਬੁਝੇਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਲੱਖਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸ਼ੇਰਾ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਗੁਜਰਾਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੈਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਏਨੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ

ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਤੋਂ ਲਿਖਤੀ ਰੁਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੈਦੀ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣਬੁਝ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਤੇ ਐਸਐਸਪੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ।

ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਭੁੱਲਰ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ: ਜਸਟਿਸ ਕਾਟਜੂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: 'ਪ੍ਰੋ' ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਸਟਿਸ ਮਾਰਕੰਡੇ ਕਾਟਜੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੰਬੇ ਦਿਨੀਂ ਇਥੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤੇ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਇਹ ਕੇਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ 22 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਾਫ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆ' ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਤ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਮਾਰਕੰਡੇ ਕਾਟਜੂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਆਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਕਾਟਜੂ ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਰਗ ਦੇ ਹਿੰਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਣੀ ਰਹੇਗਾ।

ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ

ਪਟਿਆਲਾ: ਹਲਕਾ ਸੁਤਰਾਣਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੂ ਦੇ 44 ਸਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਬਲਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੂ ਨੇ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਲਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਵਾਰਦਾਦ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਟਿਆਲਾ ਸਥਿਤ ਮਜੀਠੀਆ ਐਨਕਲੇਵ ਵਿਖੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਵਾਪਰੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਥੇ ਮਜੀਠੀਆ ਐਨਕਲੇਵ ਵਿਖੇ ਸ. ਸਿੰਘੂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਹਨ। ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਰਾਤੀ 10 ਵਜੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੀਆਂ ਬੀਬੀ ਵਿਚਕਾਰ ਤਕਰਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਝਗੜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਸ. ਸਿੰਘੂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਵੇਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖ ਕੇ ਮਾਮਲਾ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੋੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥਪਥ ਪਏ ਸਨ। ਪਤਨੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬਲਵਿੰਦਰਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਲਈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਡ ਗਿਆ ਸੀ।

ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਾਂਗੇ: ਸ਼ਿੰਦੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਦਸ਼ਮਬਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਦਸ਼ਮਬਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਜਾਂ ਅਤਿਵਾਦ ਰੈਕੌ ਐਕਟ (ਪੋਟਾ) ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਗੇ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿਚਾਲੇ ਲਟਕਿਆ

ਬਠਿੰਡਾ: ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਲਈ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਤੋਂ ਨਾਦੇੜ ਤੱਕ 1700 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਮਾ ਮਾਰਗ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਹਰ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਤਤਕਾਲੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ 21 ਜੂਨ, 2006 ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਰਵਰੀ 2007 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 10 ਅਪਰੈਲ, 1973 ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਤੱਕ ਬਣਾਏ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਰਗ 577 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਨਾਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2007 ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਪਾਟਿਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ

ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਲਈ 200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋਏ ਸਨ। 26 ਦਸੰਬਰ 2007 ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਮੰਤਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ ਨੇ ਕੌਮੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਰਗ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2009 -10 ਵਿਚ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਮੁੜ ਉਪਰਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਦੂਜੇ

ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਹਰਿਆਣਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪਿੰਡ ਗਾਟਵਾਲੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮਾਰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਗਰਮ ਖਿਆਲੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਮੇਲਨ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਗਰਮ ਖਿਆਲੀ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਗਰਮ ਦਲੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਤਿੱਖੀ ਸੁਰ ਰਖਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਤਾਕਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਬਦਅਮਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਝੱਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਅਮਨ-ਚੈਨ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਦਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਦੋਹਾਂ ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਗੁਜਰਾਤੀਆਂ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਪਰਵਾਸੀ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਵੇਗਾ
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਵਿੱਦਿਆ, ਸਿਹਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਸਨਅਤ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।
ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਸੈਂਕੜੇ ਡੈਲੀਗੇਟ ਇਥੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਖਾਸ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸਭ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਤਾਂ ਟੇਕਿਆ ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਰੋਸੇ ਗਏ ਤਾਜ ਹੋਟਲ ਦੇ ਖਾਣੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਤਾਜ ਹੋਟਲ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ।

ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਜਿਥੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈਜ਼ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਵਧਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਹ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹਿੰਦੂ ਮਨ ਇੰਪਾਵਰਮੈਂਟ ਲੀਗ ਆਫ ਪੰਜਾਬ (ਹੈਲਪ) ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਪਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਿੱਤਣ ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ।
ਜਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ

ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਨੋਟਿਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਮੰਡਲ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਇੰਬੋਸਿੰਗ ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਆਡਿਟ ਚੈਕਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਦੀ ਇੰਬੋਸਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਸਮੇਤ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਆਪ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਈ ਰਕਮ ਦਾ ਚਲਾਨ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਾਅਲੀ ਤੇ ਬਦਨੀਯਤੀ ਨਾਲ ਫਰਜ਼ੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦਫ਼ਤਰ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਉਕਤ ਚਲਾਨ ਦੀ ਵੈਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਨੱਥੀ ਚਲਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਰਕਮ ਦਾਖਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਾਅਲੀ ਤੇ ਬਦਨੀਯਤੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਚਲਾਨ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 409,420,465,466,

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਣ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਤਾਲਮੇਲ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਉਹ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਵੀ ਕਮਾ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਪਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ 5-10 ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ, ਧਰਮ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਗੇ।

ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਆਏ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਅਲਬਰਟਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਪੀਟਰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿਸਟਮ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਐਨਆਰਆਈ ਬਾਣੇ ਦੇ ਐਸਐਚਓ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਬਾਣਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਵਿਚ ਅਤਿਕੇ ਭਰੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸੰਧੂ ਨੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਫੋਰੀ ਹੱਲ ਲਈ ਇਕ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ 10 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 5 ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ 5 ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਪਹਾੜ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਣੇ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਭਗੋੜੇ ਮੁਲਜ਼ਮ (ਪੀਓ) ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੀ ਜਨਤਕ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕਈ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੀਓ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਨ ਆਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ

ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਹੌਲ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇਪਣ ਕਾਰਨ ਜਨਮ ਭੋਇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ 'ਸਿੱਖ ਅਮਰੀਕਨ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕਾਮਰਸ' ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਹੇਠ ਨਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਤਦ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਇਥੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ।

ਚੈਂਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 80 ਫੀਸਦੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ. ਕੈਲੇ ਜੋ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਊਜਰਸੀ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਭਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਐ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਚੈਂਬਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਹੜਪੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਵਫ਼ਾ ਨਾ ਹੋਏ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਰਵਾਏ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਉਲਟਾ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈਜ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਜ਼ਰੂਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੂਬੇ ਦੇ 11 ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਲ 2013 ਦੌਰਾਨ 3572 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 271 ਹੀ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਹੈਰਾਨ ਹਨ।
ਉਧਰ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ 2268 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ੀ-ਪੱਤਰੀ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ 1304 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੀ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹਨ। ਹਾਸਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਜਲੰਧਰ ਦਿਹਾੜੀ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਜਦਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣਿਆਂ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਉਧਰ, ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਈ.ਜੀ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦਿਓ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤੁਰੰਤ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੋਖਾਧੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਾਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ

ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝੌਤੇ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਉੱਜ ਹੀ ਨਿਬੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈਜ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨੀ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਟਵਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
ਹਾਸਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ 60 ਫੀਸਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਕੋਲ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਹੈ। ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿਚ 40 ਫੀਸਦੀ

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕੇਸ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਹੁਤੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵੀ ਉੱਜ ਹੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਭਵਨ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸਿੰਗਲ ਵਿੱਡੋ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਇਕ ਛੱਤ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਣ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈਜ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

Punjab Times

Established in 2000
15th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email: punjabtimes1@sbcglobal.net
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors:

Jaspreet Kaur

Kuljeet Singh

Graphics:

Mandeep Singh

Our Columnists

Ashok Bhaura

Tarlochan Singh Dupalpur

Baljit Basi

Major Kular

California

Shiara Dhindsa

661-703-6664

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Circulation

Harbhajan Singh

917-856-5229

Photographer

Kamaljit Singh Viridi

Ph. 847-502-2703

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 95 ਡਾਲਰ

ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.

All disputes subject to
Chicago jurisdiction.

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨਾ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸੰਮੇਲਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗਰਮ-ਖਿਆਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਨਵੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਸਹੇੜ ਲਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵੀ ਸ. ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਸੀ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਸ਼ੌਰੇਆਮ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤੁਕ ਨਹੀਂ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਨ ਆਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਰੋਲ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇਪਣ ਕਾਰਨ ਜਨਮ ਭੌਂਇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਾਦਲ ਦਾ ਗਰਮ-ਖਿਆਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਰਿਹਾ। ਸ. ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਗਰਮ ਖਿਆਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਆਏ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਟਿਮ ਉੱਪਲ ਨੇ

ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ। ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉੱਪਲ ਨੇ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਧਰ, ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ

ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਆਗੂ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫ ਹੋਨਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਵੱਲੋਂ 1990ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰਚ 2012 ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ

ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਰਵਾਏ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਉਲਟਾ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਜ਼ਰੂਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੂਬੇ ਦੇ 11 ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਲ 2013 ਦੌਰਾਨ 3572 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 271 ਹੀ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ 2268 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ੀ-ਪੱਤਰੀ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ 1304 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੀ ਬਕਾਇਆ ਹਨ।

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਅਲਬਰਟਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਪੀਟਰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਫੌਰੀ ਹੱਲ ਲਈ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ 10 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 5 ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ 5 ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਣ ਪੱਤਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮ ਵਾਪਸ ਲੈਣ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਅਚਨਚੇਤੀ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਏ।

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਈ ਜਦ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰਦਿਆਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਵ ਨਿਯੁਕਤ ਵਧੀਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਏ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਧੀਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚਾਲੇ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਖ਼ਫਾ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚਣ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਅਸਲ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਬੁਲਾਰੇ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਖਾਤਰ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ

ਤੁਰੰਤ ਜਾਂਚ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਾਸੂਮ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਘੋਰ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਹੋਵੇ। ਯੂ.ਕੇ. ਸਿੱਖ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਕੰਜ਼ਰਵੇਟਿਵ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ 1984 ਦਾ ਹਮਲਾ 1919 ਦੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ।

ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਵਰਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੱਚਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਕੈਮਰੂਨ ਵੱਲੋਂ ਮਾਮਲੇ

ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਡਾ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮੰਦਭਾਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸੱਚਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ।

ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਸੰਸਦ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਗਰੇਟ ਬੈਚਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਮਦਦ ਖਿਲਾਫ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰੇ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਮਦਦ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸਲਾਹਕਾਰ ਭਾਰੂ ਸਨ।

ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਮੌਕੇ ਡਰਾਮਾ

ਜਲੰਧਰ: ਡਰੱਗ ਤਸਕਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਜਲੰਧਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵੱਡਾ ਡਰਾਮਾ

ਰਚਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਡਰਾਮਾ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਰਚਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮੀਡੀਆ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕੇ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਭੋਲੇ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਕੋਲ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਡਰੱਗ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਫੜੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਦਿਹਾਤੀ ਪੁਲਿਸ 7 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਰੰਟ 'ਤੇ ਲਿਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੜੀ ਚੌਕਸੀ ਵਰਤੀ।

ਮੀਡੀਆ ਕਰਮੀ ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਡਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਭੋਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੀਡੀਆ ਕਰਮੀ ਨੂੰ ਫਟਕਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੁਲਿਸ ਸੂਤਰਾਂ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭੋਲੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ			
(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ	ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ	ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਆੜਾ ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ ਨੂੰ ਸਦਮਾ, ਪਤਨੀ ਸੁਰਗਵਾਸ

ਬੇਕਰਜ਼ਫੀਲਡ (ਬਿਊਰੋ): ਸਾਬਕਾ ਖੱਬੇਪੱਖੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੰਸਥਾ ਇੰਡੋ ਅਮੈਰਿਕਨ ਕਲਚਰਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ

661-834-8820) ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਫੋਨ 661-397-7330 ਅਤੇ 661-978-5100 ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਦਾ ਜਨਮ 4 ਜੁਲਾਈ 1942 ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਰੀਹ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਧੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਸੇ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਚਲਣ-ਫਿਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡਣੀ ਪਈ। ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਮਾਰ ਕੀਨੀਆ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਕੀਨੀਆ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਹੈ।

ਆਗੂ ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰੀ ਸਦਮਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਪਿਛਲੀ 8 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਉਹ ਕਰੀਬ 71 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਪਤੀ ਸ. ਬਿਲਗਾ, ਬੇਟਾ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨੂੰ ਹਰਵਿੰਦਰ, ਦੋ ਧੀਆਂ-ਸਰਬਜੀਤ ਅਤੇ ਮਿਨੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਦੋਹਰਿਆਂ-ਪੋਤਰਿਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ।

ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਬਿਲਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁੱਜਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਫੀਸਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤੇ।

ਇੰਡੋ ਅਮੈਰਿਕਨ ਕਲਚਰਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨੇ ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਉਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘੱਤੀ ਸੰਸਥਾ ਬਿਲਗਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨੇ ਵੀ ਸ. ਬਿਲਗਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਆਉਂਦੀ 18 ਜਨਵਰੀ, ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਇਥੇ ਗਰੀਨ ਲਾਅਨ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ (2739 ਪਨਾਮਾ ਲੇਨ, ਬੇਕਰਜ਼ਫੀਲਡ-93313, ਫੋਨ:

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਚਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ: ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ

ਫਰੀਮਾਂਟ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ (ਬਿਊਰੋ): ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਨੇ 1984 ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਤੱਥ ਜਾਹਰ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸੰਸਦ ਤੁਰੰਤ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਗੇਟ ਥੈਚਰ ਦੀ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ।

ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ। ਅਟਾਰਨੀ ਪੰਨੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ 1984 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਮਦਦ ਅਤੇ ਐਸ ਏ ਐਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਗਲਤ ਸੀ।

ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਕ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪੰਜਾਬ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਜਰਮਨੀ, ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖ ਕੁਲੀਸ਼ਨ, ਸੇਵਾ 84 ਯੂ ਕੇ, ਮੂਵਮੈਂਟ ਅਗੇਸਟ ਐਂਟਰਾਸਿਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਰਿਪ੍ਰੈਜ਼ਨ ਸਵਿਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਲਿਸੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਮਾਰਗੇਟ ਥੈਚਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਰਖਾਲੂ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣ ਸਕੇ।

ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਟਾਰਨੀ ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਗੇਟ ਥੈਚਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਹਿਤਾਂ

ਭਾਈ ਬਿੱਟੂ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ੀ 23 ਨੂੰ

ਮਾਨਸਾ: ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਲੀਲੀ ਕੁਮਾਰ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਸ਼ੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਭਾਈ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ, ਖਾੜਕੂ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭੁਤਨਾ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ੀ 23 ਜਨਵਰੀ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀ ਭੁਗਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗਮਦੂਰ ਸਿੰਘ ਝੰਡੂਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੋਟ ਧਰਮੂ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਝੰਡੂਕੇ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਕੈਂਸਰ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਲੱਖ

ਮੁੰਬਈ: ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲਾਨਾ ਦੋ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਦਸ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲਾਨਾ 1,45,000 ਤੋਂ ਟੱਪ ਕੇ 2,14,000 ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਛਾਤੀ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਲਾਇਲਾਜ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਪੰਜ ਲੱਖ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Matrimonial

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ

ਨਿਉ ਯਾਰਕ ਵਸਦੀ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ, ਬੀ ਏ, 30 ਸਾਲ, 5'-2" ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ/ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 516-450-7104, prince.kular@yahoo.com

ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ

Suitable girl wanted for Jatt Sikh US citizen BSc, 24, 5'-10". Girl from US with DDS/MBBS/Eng./Nursing degree, 22 to 24, height 5'-5". No caste bar. Send photo & bio-data @ bsimerb@yahoo.com

Wanted mature, family oriented, vegetarian, preferably US based, over 28 girl for Lobana Sikh, 37, 5'-9" clean shaven, teetotaler, legally divorced, pending US immigration status. Issueless divorcee or widow can also be considered. Family owns business & home, brother citizen & parents legal permanent residents of USA. Early marriage. Caste no bar. Contact: plmultani@yahoo.com, Ph: 330-348-4561

To Advertise with Punjab Times
Call: 847-359-0746

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 35 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

- *ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
- *ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੌਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
- *ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
- *2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733
Yuba City Ph:530-419-5058

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਫਰੇਟ ਬਿਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਲੋਡ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਫਰੇਟ ਬਿਲ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ, ਤੁਰੰਤ ਅਦਾਇਗੀ ਪਾਓ।

- *ਸਸਤੀਆਂ ਦਰਾਂ
- *ਇਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ
- *ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ

Rates as low as 2.0%

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਪਾਲ ਫੋਨ 1-800-705-3863

Trucking Companies-Improve Your Cash Flow

*Low Rates *One-Time Discounts *No Minimums

Call Paul at 1-800-705-3863

Transportation Funding Group, Inc.

Minneapolis, MN 55426

ਦੇਵਯਾਨੀ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਰੇੜਕਾ ਅਜੇ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਭਾਰਤ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਦੇਵਯਾਨੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਉਪਰ ਵੀਜ਼ਾ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਤੇ ਝੂਠਾ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਖੁਸ਼ੀ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਮਰੀਕੀ ਸਫ਼ੀਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 33 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਮੈਨਨ ਨਾਮਕ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜੈਸੇ-ਕੋ-ਤੈਸਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਜਾਰਜ ਹਾਰੀਡਨ ਨਾਮਕ ਅਮਰੀਕੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੂਜਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਅਟਾਰਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਭਰਾੜਾ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਸੀਰਾ ਸੈਂਡਲਿਨ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 39 ਸਾਲਾ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੋਸ਼ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਬਗ਼ੈਰ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਛੋਟ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗਰੈਂਡ ਜਿਊਰੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਸੰਗੀਤਾ ਰਿਚਰਡ ਬਾਰੇ ਵੀਜ਼ਾ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਤੇ ਝੂਠਾ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਰਗੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣਗੇ।

ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਹੈੱਡ ਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੂੰ ਅੱਠ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਛੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ 1999 ਬੈਚ ਦੀ ਆਈ.ਐਫ.ਐਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ 12 ਦਸੰਬਰ

ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੱਥਕੜੀ ਲਾ ਕੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਆਮ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਖੜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਾਈ ਲੱਖ ਦੇ ਜਾਤੀ ਮੁਚੱਲਕੇ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਮਾ-ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਦੇ ਵਕੀਲ ਡੇਨੀਅਲ ਅਰਸ਼ੈਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਦੋਸ਼ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਰਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗੰਭੀਰ ਕੁਤਾਹੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਬਰ ਗਲਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ 21 ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤਾ ਦੀ ਵੀਜ਼ਾ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ 4500 ਡਾਲਰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਅਲੀ ਕੰਟਰੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਉਧਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਦੇਵਯਾਨੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੀਜ਼ਾ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲਵੇ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤ ਪਰਤ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਸੁਜਾਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ।

ਭਾਰਤ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਕੱਢਿਆ

ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਦੇਵਯਾਨੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੀਜ਼ਾ ਧੋਖਾਧੜੀ ਕੇਸ ਰੱਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨ ਜੇਨ ਸਾਕੀ ਨੇ ਕਿ ਖੋਬਰਗੜੇ ਇਥੋਂ ਭਾਰਤ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮੁਲਕ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਭਾਰਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਖਫਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਪੂਰ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਇਹ ਸਬੰਧ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਪ੍ਰੀਤ ਭਰਾੜਾ ਨੇ ਵੀਜ਼ਾ ਧੋਖਾਧੜੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਦੇਵਯਾਨੀ ਖੋਬਰਗੜੇ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕੰਟਰੈਕਟ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਭਰਾੜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਸੰਗੀਤਾ ਰਿਚਰਡ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਫ਼ਾਰਤਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਭੱਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਟਰੈਕਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕੰਟਰੈਕਟ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ।

ਬਰਤਾਨੀਆ 'ਚ ਵੀ ਭੁਗਤਾਈਆਂ ਨੇ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਾਂ

ਲੰਡਨ: ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਰਗੇ ਵਿਕਸਤ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ਿਆਈ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਖ਼ਤੀ ਵਰਤਦਿਆਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਫੋਟੋ ਸਨਾਖਤੀ ਕਾਰਡ ਦਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜੇਨੀ ਵਾਟਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਗਸ ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਤੇ ਵੇਲਜ਼ ਵਿਚ ਪੌਲਿੰਗ ਬੁਥਾਂ 'ਤੇ ਫੋਟੋ ਸਨਾਖਤੀ ਕਾਰਡ ਦਿਖਾਉਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣਗੇ। ਉੱਤਰੀ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੋਟੋ ਸਨਾਖਤੀ ਕਾਰਡ ਦਿਖਾ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ਿਆਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਿਣਤੀ ਬਰਮਿੰਘਮ, ਬਲੈਕਬਰਨ, ਡਾਰਵਿਨ, ਬ੍ਰੈਡਫੋਰਡ, ਵਾਰਨਲੋ, ਕਾਲਡਰਡੇਲ, ਕੈਵੇਂਟਰੀ, ਡਰਬੀ, ਹਾਈਡਨਬਰਨ, ਕਿਰਕਲੀਸ, ਓਲਡਹੈਮ, ਪੀਟਰ ਬੋਰੋਹ, ਸਲੋਹ, ਟਾਵਰ ਹੈਮਲੈਟਸ ਵਾਲਸਾਲ ਤੇ ਵੋਕਿੰਗ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ-ਅਫਗਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮਝੌਤਾ ਅਜੇ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਮੁੱਖ ਵਾਰਤਾਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹਾਮਿਦ ਕਰਜ਼ਈ ਵੱਲੋਂ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਹੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਫ਼ੀਰ ਜੇਮਸ ਕੁਨਿੰਘਮ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗੁਪਤ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਜ਼ਈ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਫਿਲਹਾਲ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਓਬਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇਸ ਦੀ ਤਰੀਕ ਅੱਗੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਜੇ. ਕਾਰਨੇ ਨੇ ਇਸ ਹਫਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦਸਤਖਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾੜੇ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਜੇਹਲਮ ਵਿਖੇ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਸਰੇ-ਬਾਜ਼ਾਰ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਸਤੌਲ ਦਿਖਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਮਗਰੋਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਪੁਲਿਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਸੁਆਹ ਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। 40 ਸਾਲਾ ਨਾਹਿਦ ਤੇ 35 ਸਾਲਾ ਰੁਬੀਨਾ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਬਿਲਾਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਅਣਵਿਆਹੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਈਆਂ ਤੇ ਫਿਕਸਡ ਡਿਪਜ਼ਿਟ ਵਿਚ ਪਏ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਢਵਾਏ। ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕ 'ਤੇ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।

ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਕੇ 28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਦੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਤਭਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੱਤਿਆ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਰੋੜਪਤੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਸਿਆਸਤ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਅਸਰ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਕਰੋੜਪਤੀ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਭਾ ਤੇ ਸੈਨੇਟ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ 534 ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 268 ਨੇ ਇਕ ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਜਾਂ ਵੱਧ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 2012 ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੈਂਕੜੇ ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੈ ਤੇ ਔਸਤਨ ਜਾਇਦਾਦ 10 ਲੱਖ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ

ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਸਾਲ ਕਰੋੜਪਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਮੁਤਾਬਕ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਡੈਰਲ ਇੰਸਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰ ਅਲਾਚਮ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾ ਕੇ 2012 ਵਿਚ 46.40 ਕਰੋੜ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰ ਡੇਵਿਡ ਵਲਾਡਾਓ ਵੀ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਿੱਤਾ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ 12.10 ਕਰੋੜ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ।

ਲਾਦਿਨ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਅਮਰੀਕਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਐਬਟਾਬਾਦ ਵਿਚ ਅਲਕਾਇਦਾ ਮੁਖੀ ਉਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦਿਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਮਰੀਕੀ ਨੇਵੀ ਸੀਲਜ਼ (ਕਮਾਂਡੋਜ਼) ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਾਕਿ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰੱਖਿਆ ਸਕੱਤਰ ਰਾਬਰਟ ਗੇਟਸ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ 'ਡਿਊਟੀ: ਮੈਮੋਇਰਜ਼ ਆਫ਼ ਏ ਸੈਕਰਟਰੀ ਐਂਟ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੇਟਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਾਦਿਨ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਛਾਪਾਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ, ਅਮਰੀਕੀ ਨੇਵੀ ਸੀਲਜ਼ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਨੇਵੀ ਸੀਲਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਨ। ਗੇਟਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖ਼ੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ ਨੂੰ ਬਿਨ ਲਾਦਿਨ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪੁਖ਼ਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਾਦਿਨ

ਚੀਨ ਵਿਚ 1.82 ਲੱਖ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਆਈ ਸ਼ਾਮਤ

ਪੇਇਚਿੰਗ: ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਕ ਲੱਖ 82 ਹਜ਼ਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕੜਾ 2012 ਨਾਲੋਂ 13.3 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਧ ਹੈ। ਚੀਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਹੁਆਂਗ ਸ਼ੂਸ਼ੀਆਨ ਮੁਤਾਬਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਹੇਠ ਅੱਠ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ 23 ਹੋਰਨਾਂ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਲੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਜਦਕਿ 48 ਹਜ਼ਾਰ 900 ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾੜੇ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ

ਅੱਗੇ ਕੀ ਰਣਨੀਤੀ ਰਹੇਗੀ। ਮੈਕਰੋਵਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਉਥੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਗੇਟਸ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਟਿਕਾਣੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਤੈਅ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲਾਦਿਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਚ.-47 ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਗੇਟਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਬਟਾਵਾਦ ਵਿਚ ਛਾਪੇਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਅਗਾਊਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਅਸਫ਼ਲਤਾਪੂਰਬਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਦਰਦ ਬਣੇ ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਐਬਟਾਵਾਦ ਵਿਚ ਮਈ 2011 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਸੀ।

ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ 'ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਕ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਸਰੂਪ ਹਰੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਚੇਲੇ ਨਾਲ ਬਦਫੈਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਕੰਗਮਾਈ ਦੀ 16 ਸਾਲਾ ਪੀਤਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਨਡਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਸਿਰੋਪਾ ਦੇ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਥੇ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਛਾਣਬੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਖਫਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈਕਮਾਨ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਸਹੇੜ ਲਈ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈਕਮਾਨ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਕੇ ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਹਰੀਸ਼ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਹੈ ਕਿ ਭੋਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸ. ਮਜੀਠੀਆ ਦੇ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਏ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗੰਭੀਰ ਖੁਲਾਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਾਈਕਮਾਨ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਏ ਦੇ ਸਰਗਨੇ ਭੋਲੇ ਜਾਂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੌਦ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆ ਵਖ਼ਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਡਰੱਗ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਖੁਲਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੋਲਾ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ, ਕਈ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਹੋਣ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਵੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਜਸਟਿਸ ਰਿਤੂ ਬਾਹਰੀ ਨੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਰਮਾਣਾ ਚੱਕ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਚਾਹਲ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵਿਕਰਮ ਕੁਮਾਰ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉੱਚ ਸਿਆਸੀ ਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਸੂਬਾ

ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੋਲਾ ਤੇ ਚਾਹਲ ਪੁੱਜੇ ਹਾਈਕੋਰਟ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਨਸ਼ਾ ਸਮਗਲਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਉਸ 'ਤੇ ਬਰਡ ਡਿਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲਾ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਕੀਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭੋਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਲਛਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਵਕੀਲ ਜੀ.ਐਸ. ਨਾਹੇਲ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਭੋਲੇ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੋਲਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਿਰੋਧ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੰਗ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਡਰੱਗ ਰੈਕੋਰਡ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਣ ਲਈ ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਕਤ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਇਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਲਟਕਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਦੀ ਇਸ ਰੈਕੋਰਡ ਤੋਂ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੌਕਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਜਾਂਚ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ

ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੀਹੋਂ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਕਤ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਨਹੀਂ ਡੇਗ ਸਕਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਲਗਨ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੇ ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਉਕਤ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਟਰ 18 ਸਥਿਤ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰ 19 ਦੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ 18 ਸਥਿਤ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਆਈ-20 ਕਾਰ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਜਵਾਨ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਸਮੇਤ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸੈਕਟਰ 19 ਦੇ ਥਾਣੇ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਗੱਡੀ

ਵਿਚ ਮੁਹਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੋਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਥਣਈ ਡੀ.ਡੀ.ਆਰ ਸੈਕਟਰ 19 ਦੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਧਰ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਹੱਥ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਤੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ 'ਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਆ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਆ ਖਿਲਾਫ ਵਿੱਢੀ ਗਈ ਜੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ 1977 ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਠੱਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਨਾਕਾਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰ ਕਲੇਸ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣ ਲਈ ਹਾਈਕਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਹਰ ਜੁਗਤ ਪੁੱਠੀ ਹੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਐਲਾਨੀ ਸੂਚੀ ਨੇ ਬਲਦੀ 'ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੇਖੇ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਵਿਰੋਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬੀਤੇ ਵਰ੍ਹੇ ਹਾਈਕਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਖੋ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਜਵਾ, ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਸੁਨੀਲ ਜਾਖੜ ਹੀ ਇਕਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸ. ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਬੀਤੇ ਵਰ੍ਹੇ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸਾਂਭਦਿਆਂ ਹੀ ਕੈਪਟਨ ਨੇ 'ਲੱਚ ਸਿਆਸਤ' ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ

ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਸੁਨੀਲ ਜਾਖੜ ਵੀ ਬਾਜਵਾ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕ ਸੁਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਏ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਇਕ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੋਹਣੇ-ਮੋਹਣੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਪਸਤ ਹੋਏ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਮ ਵਰਕਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ-ਭਾਜਪਾ ਤੋਂ ਸਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਇਆ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੰਘੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ।

ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਣਕਿਆਸੀ ਹਾਰ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਖੁਰੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਭੱਲ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ। ਸ. ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸਾਂਭਦਿਆਂ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਹਮਾਲਾਵਰ ਰੁਖ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ

ਇਕ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਧੁੰਧਾਧਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਡਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਜਵਾ ਤਾਂ ਕੈਪਟਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨਿਕਲਿਆ। ਫਿਰ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਵਧਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰੇਕਾਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਬਣਾਈ। ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਬਾਜਵਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਪਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਦੱਬਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਵਿਧਾਨ

ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤੀ ਰੁਖ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ. ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਕਈ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਖੂਬ ਤੂਲ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈਕਮਾਨ ਦੀਆਂ ਲਮਕਾਉ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਸ. ਬਾਜਵਾ ਲਈ ਸਿਰਦਰਦੀ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸ. ਬਾਜਵਾ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਕ-ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਖੱਕ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਕੋਲ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ।

ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਦੀਆਂ ਢਿੱਲ-ਮੱਠ ਭਰੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਫੁੱਟ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਤੇ ਮੋਗੇ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਜੈਨ ਆਦਿ ਪਲਟੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਵਰਗੇ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦੇ ਉਪਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਸਿਆਸੀ ਹਮਲਿਆਂ ਤੇ ਸ. ਮਜੀਠੀਆ ਵੱਲੋਂ ਹਰੇਕ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਤੌਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਿਧਾਇਕ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਨੂੰ 'ਸਪੀਕਰ' ਬਣਾ ਕੇ ਸਤਕ ਉਪਰ ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਚਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੁਸੁਤੀ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁਨੀਲ ਜਾਖੜ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਲ ਬਦਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਚੇਅਰਮੈਨੀਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਦਲ ਬਦਲੂਆਂ' ਉਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮੌਗਾ ਤੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਪਾਲ ਜੈਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੇਅਰਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ. ਬਰਾੜ ਨੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਿਆ ਸੀ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਪਾਲ ਜੈਨ ਦੀ ਗੋਦਾਮ ਨਿਗਮ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸੇ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਜੈਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਘੋਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ

ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਹਲਕੇ ਲੰਬੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲਿਆਂਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਫੂਡ ਗਰੇਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਲ 10 ਬੋਰਡਾਂ ਤੇ ਨਿਗਮਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭੋਂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਸਾਬਕਾ ਸਪੀਕਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰਵੀਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਲ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਿਹਤ ਸਿਸਟਮ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਨਅਤੀ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਨੂੰ ਪਨਸੀਡ ਦਾ

ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਿਜੇ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਅਤੀਕਾਏ ਨੂੰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਲਾਈ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਚੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਡ (ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ) ਦੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਤੇ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਯੋਜਨਾ ਕਮੇਟੀ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਾਰਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਇਸ ਕਰੀਬੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਯੋਜਨਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜੈਨ ਦੀ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੋਗਾ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਪਾਲ ਜੈਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵੇਅਰਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਾਪੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਮੁੜ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਘਿਰਨਾ ਤਕਰੀਬਨ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਹੀ ਜੈਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰ ਰੱਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ ਸਕੱਤਰ ਰਾਕੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗੇਤਾ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਦਿਆਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰੀ ਚੰਦ ਅਰੋੜਾ

ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜੈਨ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੁਦਾਦਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਜੋਗਿੰਦਰਪਾਲ ਜੈਨ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਖਾਸ ਕਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜੈਨ ਦੀ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹੱਤਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨਗੇ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵੀ ਫਿਰੇਗਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਝਾੜੂ

ਜਲੰਧਰ: ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ (ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਭਾਜਪਾ) ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਦੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕੱਠ ਮੌਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਤੇ ਕੌਮੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਰਗ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਠਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਖੇ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਡਰੱਗ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

'ਆਪ' ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ

ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰ ਕੇ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜੇਗੀ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੇ ਅਕਸ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਇਛੁਕ ਹੈ,

ਕਰੱਪਸ਼ਨ ਤੇ ਕਰੈਕਟਰ ਤਿੰਨ 'ਸੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵਰਕਰ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹੋਵੇ। ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਾ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਾਇਕ ਜੱਸੀ ਜਸਰਾਜ ਵੀ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ।

ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੋਹਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ 'ਆਪ' ਦੇ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਜ਼ੀਰੋ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ ਦੀ ਥਾਂ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 13 ਦੀਆਂ 13 ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗੀ।

ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸਾਂ ਤੇ ਰਿਜ਼ਾਰਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਸੱਤ ਜਨਵਰੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 2011 ਵਿਚ ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸਾਂ ਲਈ ਹਰ ਹਾਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਐਨ.ਓ.ਸੀ) ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਸੂਰਿਆਕਾਂਤ, ਜਸਟਿਸ ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੁਪਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਕਤ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਉਕਤ ਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਹਿਤ ਰੈਗੂਲਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤੇ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੁੜਿੱਕੀ ਵਿਚ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋਵਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁੜਿੱਕੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਮਹੇਸ਼ ਗਰੋਵਰ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੀਫ ਸਕੱਤਰ ਰਾਕੇਸ਼ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਕੱਤਰ ਡੀ. ਐਸ. ਬੈਂਸ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੀਫ ਸਕੱਤਰ ਐੱਸ. ਸੀ ਚੌਧਰੀ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਪੀ. ਕੇ ਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੱਤਕ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰ ਜਵਾਬ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ 18 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਐਕਟ, 2007 ਤਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਬਤ ਉਕਤ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਚਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਵੀ ਲਾਹਾ ਲਿਆ

ਬਠਿੰਡਾ: ਮਾਲੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਪੈਸਾ ਕਢਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਖਾਤਰ ਤਰਲੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੋਂ 8.18 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹਨੁਰਗਰਦੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗਲਤ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਭਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਟੇਅ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਚੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਐਸ.ਐਸ.ਐਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਵਜੋਂ 8.18 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਐਸ.ਐਸ.ਐਸ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚਨਾ ਮੁਤਾਬਕ ਬੋਰਡ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ 25 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਤਹਿਤ 823 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਰਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 15 ਦਸੰਬਰ 2009 ਨੂੰ ਐਸ.ਐਸ.ਐਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੋਰਡ ਦੇ 12 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਬੋਰਡ ਨੇ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਲ 2010 11 ਵਿਚ 46

ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਗਰਾਹੇ 8.18 ਕਰੋੜ

ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਸਾਲ 2011 12 ਵਿਚ 2.93 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, 2012 13 ਵਿਚ 2.68 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਸਾਲ 2013 14 (ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ) ਵਿਚ 2.11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਆਬਕਾਰੀ ਤੇ ਕਰ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬੋਰਡ ਨੂੰ 1.26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਜਨਰਲ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੇ 19450 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ

ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 1.46 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸਾਲ ਸਟੈਨੋਗਰਾਫਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ 4,85,850 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੂਨੀਅਰ ਕੋਚਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਲਈ 454 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਅਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਦੇ 2.09 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਪ ਵੈਦ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 682 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੋਰਡ ਨੂੰ 2.74 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 1.72 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਤਕਰੀਬਨ 38620 ਰੁਪਏ ਤੇ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ 31370 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਐਸ.ਐਸ.ਐਸ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਉਮੈਦਪੁਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਾ ਭਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਚਤ ਵਿਚ ਅਪਲਾਈ ਫੀਸ ਰਿਫੰਡ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਬਤ ਕਦੇ ਆਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਬੇ ਇੱਕ ਸਮਝਾਉਣੀ ਅਕਸਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗਾਲ਼ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢਣ ਨਾਲ਼ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗਲ਼ ਪੈਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਵਾਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਲੱਗਦੇ ਕੋਸ਼ਿਭੀ ਕਸਬੇ 'ਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਹਮਲਾ ਵੀ ਇਸੇ ਸੋਚਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਤਵ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਰੰਗ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰਦੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਬਦਕਲਾਮੀ ਕੀਤੀ।

ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵੱਲ ਸੁਭ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੱਤਭੇਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਉਹ ਮਰਿਆਦਾ ਵੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਝੰਡਾ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਪਿਰਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਏਦਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲਾਏ ਧਰਨਿਆਂ ਦੇ ਮੰਚ ਤੋਂ 'ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਣੇ ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਚ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਜਨਤਕ ਮੰਚ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਵੀ ਉਸ ਮੰਚ ਤੋਂ ਇਹੋ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਰਨ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਜਾ ਵੜੀ ਤੇ ਅੰਨਾ ਦੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਣ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਵੀ ਕੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੰਨਾ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਾਥੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਅੰਨਾ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਅਤੇ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ, ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਸਣੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਚੁਭ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਹੋ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਲੋਕ-ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਕੋਸ਼ਿਭੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਲ ਨੇ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਗੂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੁਸ਼ਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਫੌਜਾਂ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਨਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਪੁੱਛੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਿਆਨ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤਖਤ ਲਈ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਹੋਈ ਪਈ ਇੱਕ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸੂਚੀ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਆਵੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਤੋੜਨ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਵਲਾਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸਹੀ, ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਖਾ, ਭਾਜਪਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਨਾ ਹੈ।

ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਰਾਏ ਜਦੋਂ ਆਖ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਪਾਰਟੀ ਦਫਤਰ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਤੁਕ ਸੀ? ਕੀ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ? ਜਦੋਂ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅੰਦੋਲਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਅੰਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਕਾਰਟੂਨਿਸਟ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਭਵਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਟਾਇਲੋਟ ਸੀਟ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਕਾਰਟੂਨ ਡਾਢਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਰਟੂਨਿਸਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਫਾਟਾਫਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ ਤੱਕ ਵੀ ਪੁੱਜਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਵੀ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੁਸ਼ਣ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਹੋ ਲੋਕ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੇਸ ਕਰ ਦੇਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਂਗਾਂ ਟੰਗ ਕੇ ਤੁਰ ਪੈਣ?

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵਲ-ਵਲਾਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਟੋਲੇ ਕਦੀ ਵੈਲਨਟਾਈਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਦੀ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਕਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਉੱਜ ਵੀ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਏਦਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੇ ਗਲਤ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਬਹਾਨੇ ਘੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਪਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਵੈਲਨਟਾਈਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਧੜਪੁੰਮੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਿਉਂ ਚੁਭਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਮੱਤਭੇਦ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੁਭਦੀ? ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ

ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਈ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੁਭਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਖ ਵੀ ਸੁਣੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹੋ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹੋ ਭਾਜਪਾ, ਉਹ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੱਡਾ ਲੀਡਰ ਆ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਯੇਦੀਯੁੱਰੱਪਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਬੁੱਢ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਗਲੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤੋਂ ਫੇਰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਬਾਰੇ ਆਖੀ ਗੱਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੁਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਵਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਮਾਮਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ 2005 ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਖੋਹ ਲਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸੇ ਅਡਵਾਨੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਗੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣ ਮੌਕੇ ਅਡਵਾਨੀ ਉਸੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਉਦੋਂ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੀ, ਜੋ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਮਾਮਲਾ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਕਤ ਦਾ ਹੈ। ਹਾਲੇ ਵਾਜਪਾਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਨੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਅਲੋਕਾਰ ਜਾਪਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਵਿਵਾਦ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇੱਕੋ ਰਾਜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਿੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ; ਇੱਕ ਲੱਦਾਖ ਵਿਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ, ਦੂਸਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਜੰਮੂ ਵੱਖਰਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਿਨ ਵਿਵਾਦ ਭਖਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਬੋਧੀ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਖੁਦ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਰਾਏ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਉਸ ਭਾਜਪਾ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਜੰਮੂ ਵੱਖਰਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਿਨ ਵਿਵਾਦ ਭਖਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਬੋਧੀ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਖੁਦ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਰਾਏ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਉਸ ਭਾਜਪਾ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ

ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਜੇ ਇਹੋ ਬਿਆਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਅੱਗੇ ਲੱਠ-ਮਾਰ ਪੁੱਜ ਜਾਣੇ ਸਨ।

ਚੌਥਾ ਮਾਮਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਖੁਦ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੱਥੋਂ ਕੁ ਤੱਕ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਨਗੇ? ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ, ਇਨਸਾਨੀ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਦੇ

ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਟੀਮ ਭੇਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰੌਲਾ ਉਸ ਟੀਮ ਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਸ ਟੀਮ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੱਦੋਂ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਨਕਾਬ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਆਮ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਬੰਦੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੁਸ਼ਣ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਬਲ ਪੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਪਿਆ। ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਰਵਤ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਫੌਰੀ ਬਾਅਦ ਭੁਸ਼ਣ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਣਾ ਉਸ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ?

ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤਖਤ ਲਈ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਹੋਈ ਪਈ ਇੱਕ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸੂਚੀ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਆਵੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਤੋੜਨ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਵਲਾਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸਹੀ, ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਖਾ, ਭਾਜਪਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਨਾ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗਾਲ਼ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗਲ਼ ਪੈਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਹੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫੋਰਬਜ਼ ਯੁਵਾ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ 20 ਭਾਰਤੀ ਚਮਕੇ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਫੋਰਬਜ਼ ਰਸਾਲੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਯੁਵਾ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਜਵਾਨ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਸਾਲੇ ਨੇ ਵਿੱਤ, ਮੀਡੀਆ, ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ 'ਵਿਲੱਖਣ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੋਰਬਜ਼ ਦੀ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ 30 ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ (30 ਅੰਡਰ-30) ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ 15 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੌਪ ਗਾਇਕ ਜਸਟਿਨ ਬੀਵਰ, ਮਿਲੀ ਸਾਇਰਸ, ਟੇਲਰ ਸਵਿਫਟ, ਬਲੋਗਿੰਗ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਟੇਬਲਰ ਡੇਵਿਡ ਕਰੈਪ, ਟੈਨਿਸ ਖਿਡਾਰਨ ਮਾਰੀਆ ਸਾਰਾਪੋਵਾ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮਲਾਲਾ ਯੂਸਫ਼ਈ

ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਫੋਰਬਜ਼ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੌਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ।

ਰਸਾਲੇ ਦੀ 450 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਫਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ 23 ਨੌਜਵਾਨ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕੇ, ਕੋਈ ਅਮਰੀਕੀ ਫੁਟਬਾਲ ਟੀਮ ਦਾ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਕਲੇਟ ਬਿਊਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ 28 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਗੇਣੇਸ਼ ਬੇਤਨ ਭਟਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਨਿਵੇਸ਼ ਫਰਮ ਤਲਾਰਾ ਕੈਪੀਟਲ ਦਾ ਐਮ.ਡੀ. ਹੈ। 29 ਸਾਲਾ ਰਿਸ਼ਭ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿੱਤੀ ਫਰਮ ਡੀ ਡਬਲਿਊ ਇਵੈਸਟਮੈਂਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦਾ ਟਰੇਡਰ ਹੈ। 28 ਸਾਲਾ ਚੇਤਨਿਆ ਮਹਿਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਫਰਮ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਫ ਕੈਪੀਟਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵਿਚ ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ

ਮੈਨੇਜਰ ਹੈ। 29 ਸਾਲਾ ਨੀਲ ਮਹਿਤਾ ਹਾਰੀਨੋਅਟਿਕ ਕੈਪੀਟਲ ਦਾ ਬਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਰਮ 60 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। 21 ਸਾਲਾ ਸਾਹਿਲ ਲਾਵਿੰਗੀਆ ਗੁਗਰੋਡ ਦਾ ਬਾਨੀ ਤੇ ਸੀਈਓ ਹੈ। ਇਸ ਵੈੱਬ ਰਹੀ ਵਪਾਰੀ ਆਪਣਾ ਡਿਜੀਟਲ ਉਤਪਾਦ ਛੇਤੀ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। 29 ਸਾਲਾ ਕਰਨ ਚੋਪੜਾ ਵੀ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਡਕੋ ਨਾਮਕ ਫਰਮ ਦਾ ਸਹਿਬਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਰਮ ਘਾਨਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੌਲ ਉਤਪਾਦਨ ਕੰਪਨੀ ਹੈ। 28 ਸਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਅਵੰਤੀ ਦੀ ਸਹਿਬਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਰੁੱਪ ਸਾਇੰਸ ਤੇ ਗਣਿਤ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕੇਂਦਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਪਰ ਗਰੀਬ ਹਨ। ਸੂਚੀ ਵਿਚ 29 ਸਾਲਾ ਅਜੈਤਾ ਸ਼ਾ, ਕਵਿਤਾ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਮੇਘਾ ਪਾਰੇਖ, ਆਮਿਰ ਰਾਓ, ਦਿਵਿਆ ਨਾਸ, ਰਘੂ ਦਿਵਕੁਲਾ, ਸੁਰਤੀ ਸਰਨਾ, ਸੈਮ ਚੌਧਰੀ, ਐਸ. ਦਾਸ ਗੁਪਤਾ, ਪ੍ਰਦਵ ਯਾਦਵ, ਟੀਸ਼ਾ ਖਰੇ ਤੇ ਅਦਿਤੀ ਮਲਹੋਤਰਾ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 18 ਜਨਵਰੀ 2014

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਮਿਲਣੀ

ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵਾਂਗ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਫੁੱਲਝੜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਲਾਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗਰਮ-ਖਿਆਲੀਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਲਈ ਖਤਰਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਰਗੜਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਵੀ ਨਾ ਬਖਸ਼ੇ। ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁੰਝ ਚਰਚਾ ਚੱਲਦੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦਾ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੇ ਸਾਬਤ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚਰਚਾ ਸਹੀ ਵੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੁਣ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਾਂਗ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਇਸੇ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ ਉਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚਰਚਾ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਅਤੇ ਇਥੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਤਾਂਘ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਹੁਣ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਉਚੀ ਉਡਾਣ ਭਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਾਂਘ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਔਕੜੀ ਵਾਲੇ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਰ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਪਣਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿਸਟਮ ਸਹੀ ਕਰੇ। ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਵੱਸਦੇ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੁਣ ਇੰਦਾਂ ਦੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਲਾਲਾਂ ਵਗਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਕੀ ਦਫਤਰ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਝ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹਵਾ ਵਗਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਬੰਦਾ ਕਦੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸਹੁੰਆਂ ਖਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਨੁਕਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਮੇਲਨ, ਸਿਆਸੀ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਕਦੀ ਵਧੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਸਲੇ ਅਕਸਰ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਛਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਤੁਰਦੀ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ-ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਚੇਚੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਬਾਣੇ ਤਾਂ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਸਾਲ 2013 ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਪੈਂਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਏ। ਬਾਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਬੇੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਬਕਾਇਆ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀ 10 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਸਾਲ ਭਰ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਤੱਕ ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਹੱਥ ਧੋਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਵਾਹੁਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਾਇਦੇ ਲੈਣ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਤੇ ਚਾਪਲੂਸੀ ਦੀ ਹਰ ਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੰਮੇਲਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਵੜਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਇਉਂ ਫਾਇਦੇ ਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਦਾਈਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਲਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਹੈ ਹੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੀਮਾ ਮਿਥ ਲਈ ਹੈ। ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਲੋਕ ਇਹ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਸੰਜੀਦਾ ਸ਼ਖਸ ਮਾੜੇ ਸਿਸਟਮ ਉਤੇ ਉਂਗਲ ਵੀ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਵੀ ਬੋਝੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਮੇਲੇ ਮੇਲੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ; ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ ਪਰਵਾਸ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੀਡੀਆ ਪਰਵਾਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਪਰਵਾਜ਼ (ਉਡਾਣ) ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮੋਚ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਉੱਚੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਕਸ਼ਮੀਰ, ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਤੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ

ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਰ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਲਗਾਈ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਹਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੀ 'ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ' ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਬਾਰਸ਼ੁਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਅਫਸਪਾ (ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪਾਰਵਜ਼ ਐਕਟ) ਤਹਿਤ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਘੀਆਂ ਨੇ 'ਹਿੰਦੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਲ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਚਾਲੀ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਦਫਤਰ ਦੀ ਭੰਨਤੋੜ ਕਰਵਾਈ; ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੂਸ਼ਣ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਮੋਦੀ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਧਾਰਾ 370 ਬਾਰੇ ਮੁੜ-ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਸੰਘ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਗਵੇਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦਾ ਹੁੱਲਤਬਾਜ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘਿਨਾਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਗੱਲ ਇਥੋਂ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੀ ਗੌਰਤਲਬ ਹਨ।

ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਫਾਜ਼ੀਵਾਦੀ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਘ ਨੂੰ ਏਕਤਾ-ਅਖੰਡਤਾ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਅਵਾਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਐਨਾ ਗਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ 2011 ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੰਦਰ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ 'ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸੈਨਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਖਸਾਂ ਨੇ ਹੁੱਲਤਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਬੱਗਾ ਇਸ ਵਕਤ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਹਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਵਾਂਗ ਉਦੋਂ ਵੀ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਫਰੰਟਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਪਰ ਨਿਖੇਧੀ ਇਸ ਵੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਕ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਾਰੇ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਅਵਾਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅਵਾਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕ ਕੌਮਵਾਦ ਦੇ ਕੁਲ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬਜ਼ਰੰਗ ਦਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਬੋਲਣ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਕਾਰਕੁਨ ਤੇ ਚਿੰਤਕ ਗੌਤਮ ਨਵਲੱਖਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਕਾਲਖ ਮਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਚ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਬੁੱਕਰ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ

ਲੇਖਕਾ ਅਰੁੰਧਤੀ ਰਾਏ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 2010 'ਚ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਗੂ ਸਈਅਦ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਗਿਲਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਓਵਾਦੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਵਾਰਾ ਰਾਓ ਸਮੇਤ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ' ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕੌਮਵਾਦੀ ਕੋਤਮਾ ਬੋਝ ਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਮਲਾ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਦੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਕੁਝ

ਫੋਨ: 91-94634-74342

ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਨ-ਹਿੰਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਰੁੰਧਤੀ ਰਾਏ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 124-ਏ ਤਹਿਤ ਦੇਸ-ਧੌਹ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਟਿੱਲ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਲ ਆਲਮ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਭੰਡੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਉਦੋਂ ਅਰੁੰਧਤੀ ਰਾਏ ਨੇ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਅਜਿਹੀ ਕੌਮ 'ਤੇ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਇੰਨਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਫੌਜ ਲਗਾਈ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਥਾਪਤੀ ਹੀ ਹਿੱਲ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿਆਸੀ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਹੀ 'ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ' ਦੀ ਮਿੱਥ ਉੱਪਰ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਤਨ ਵਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਠਾਏ ਹਰ ਸਮਾਜੀ-ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਮਸਲੇ ਵਿਚੋਂ 'ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ' ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਉਤਰ-ਪੂਰਬ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਮੰਡੀ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਉਤਰ-ਪੂਰਬ ਤੇ ਸਿੱਕਮ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਜਬਰੀ ਇਲਹਾਕ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਹਾਬਤੀ ਹੋਈ ਪਸਾਰਵਾਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੇਪਾਲ, ਭੂਟਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗੱਲ ਕੀ ਹਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਨਿਗਲਣ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੌਮੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਕੌਮੀ' ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦਰਅਸਲ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਾਬੇਦਾਰ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਸਿਆਸੀ ਕੋਤਮੇ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਹਿੱਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕਿੰਨਾ ਦਬਾਅ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਹਮਾਇਤ ਲੈਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਂ ਅਵਾਮ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ (ਪਰ ਅਹਿਮ) ਆਰਥਿਕ ਮੰਗਾਂ/ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮਨੋਰਥ-ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਜਮਹੂਰੀ ਢੰਗ ਖੁਦ ਹੀ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਫਟਾਫਟ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਫੌਜ ਬਾਰੇ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਰਾਇ ਹੈ, ਇਹ 'ਆਪ' ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਆਪ' ਪਾਰਟੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਰ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ 'ਕੌਮੀ ਹਿੱਤ' ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇਗੀ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਹਿੱਤ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਜਾਂ ਪਸਾਰਵਾਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਰਗੇ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੋਝਕ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਫੌਜ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਜਮਹੂਰੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣਾ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਨੂੰ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀ ਕਵਾਇਦ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਮਹਿਜ਼ ਖੁਦ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਦਬਾਅ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਖਿਆਲ ਦਬਾ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਏਕਤਾ-ਅਖੰਡਤਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਰਣਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। (ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਟੀਮ ਦੇ ਅਹਿਮ ਮੈਂਬਰ ਕੁਮਾਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਉਸ ਵੀਡੀਓ ਕਲਿੱਪ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮੁਹੱਰਮ ਦੇ ਦਿਨ ਜਨਤਾ ਦਲ (ਯੂ) ਦੇ ਐੱਮ.ਐੱਲ.ਏ. ਸੋਇਬ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਅਕੀਦੇ ਦਾ ਭੱਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਲਿੱਪ ਵਾਪਸ ਲਈ ਗਈ।) ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੁਮਾ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ 'ਅਖੰਡ ਹਿੱਸਾ' ਹੋਣ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਅਵਾਮ ਦੀ ਰਾਇ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਅਖੰਡ ਹਿੱਸਾ' ਦੀ ਸੋਚ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਈ?

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਸਿਆਸੀ ਹਲਕੇ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਹੀ ਜਾਣ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ 'ਆਪ' ਦੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਕੁਝ ਵੀ ਬਿਆਨ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜਿਸ ਆਰਜ਼ੀ ਇਲਹਾਕ (26 ਅਕਤੂਬਰ 1947) ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜ ਹਿੱਸਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਲੀਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਲਹਾਕ ਬਾਰੇ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਪੱਖ ਸੀ ਜਿਸ ਜ਼ਰੀਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਵਾਮ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਲਹਾਕ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮੱਦ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਨਹਿਰੂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਟਾਲਮਟੋਲ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫੌਜੀ ਕਬਜ਼ਾ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ।

ਕੌਤਾ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਥਾਪਤੀ ਸਾਢੇ ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਦਮਨ ਅਤੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵਹਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰੀਝ ਦਾ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਜਦੋਂ ਸੰਘ ਦਾ ਕਾਰਿਦਾ ਜਗਮੋਹਣ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਜੇ ਘਾਟੀ ਵਿਚੋਂ ਫੌਜ ਹਟਾ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ।" ਸਥਾਪਤੀ ਦਾ ਇਹ ਹਕੀਕੀ ਡਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਗੱਲ ਗੱਲ 'ਤੇ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਵਾਮ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਵਾਮ ਦੀ ਰਾਇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਬਾਦਲ ਹੀ ਛਾਈ ਜਾਂਦਾ

ਮੇਲੇ ਲੱਗਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਈ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਬਾਦਲ ਈ ਛਾਈ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਤੇ ਮਾਘੀ 'ਚ ਛਿਲੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ, ਕਿਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ। ਕਦੇ ਆਖਦਾ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ, ਮਸਾਂ ਪੁੱਜੇ ਹਾਂ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕਾਮ ਉਤੇ, ਕਦੇ ਆਖਦਾ ਆਪਦੇ ਕੋੜਮੇ ਨੂੰ, ਚੜ੍ਹੇ ਰਹੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਜੀ ਲਾਮ ਉਤੇ। ਹਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਹਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ ਆਮ ਆਵਾਮ ਵਾਲਾ। ਲੋਕੀਂ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ, ਲਾਭ ਲੈ ਗਏ ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਸਾਲਾ।

ਮਨੀਪੁਰ: ਮੁਰਦਾਘਰਾਂ ਵੱਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਰਾਹ

ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ

ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੂਕ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਕੀਤਾ ਘਾਣ

ਸੰਨ 1948 ਵਿਚ 'ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨਨਾਮਾ' (Universal Declaration on Human Rights) ਨਾਲ ਕੁੱਲ ਆਲਮ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਨਵਾਂ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਦੋ ਆਲਮੀ ਜੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲਹਿਰਾਂ ਇਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣੀਆਂ। ਰੂਸ 'ਚ 1917 ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀ ਬਣਤਰ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿੰਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੂਕ ਦੀ ਜ਼ਾਮਤੀ ਨਾ ਭਰੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀ

ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 91-97795-30032

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਭਰੀ ਕਿ 'ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੂਕ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਾਬਤੋ ਰਾਹੀਂ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਖਰੀ ਹਿੱਲੇ ਵਜੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ।' ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਦੂਜੀ ਆਲਮੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੌਮੀ ਤੇ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਣ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸਹੀ ਪਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੂਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਏ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਜ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹਕੂਕ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਨੇ ਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਿੱਕੇ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ। ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚਲੇ ਮੁੱਢਲੇ ਹਕੂਕ ਤੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਤੀਹ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਚ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਧਾਰਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਜ਼ਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਣ ਤੇ ਹਕੂਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।' ਧਾਰਾ ਤੀਜੀ 'ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਣ ਦਾ, ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।' ਚੌਥੀ ਧਾਰਾ ਮੁਤਾਬਕ 'ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ (ਹਰ ਰੂਪ 'ਚ) ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।' ਪੰਜਵੀਂ ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਬਰਬਰ, ਗੈਰ-ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਤੀਰਾ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।' ਧਾਰਾ ਨੌਂ 'ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹਿਰਾਸਤ, ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਤੇ ਜਲਾਵਤਨੀ' ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਉੱਨੀ 'ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਇਕੀ 'ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ' ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, 1958 (ਅਫਸਪਾ) ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ 29 ਨਵੰਬਰ, 2013 ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਆਦ ਫਿਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਵਸ (10 ਦਸੰਬਰ) ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ ਗਿਆਰਾਂ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਆਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਥੱਲੇ ਜੀਅ ਰਹੇ ਮਨੀਪੁਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੂਕ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਵਸ ਦੇ ਕੀ ਮਾਇਨੇ ਹਨ? ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਨੀਪੁਰ, ਬਲਕਿ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਬਾਸਿੰਦੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਸੇਵੀ ਕਾਰਕੁਨ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਇਰੋਮ ਦਾ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੂਪੀ ਵਿਰੋਧ ਤੇਰਵੇਂ ਸਾਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

'ਅਫਸਪਾ' ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਪਲ ਰਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਚ ਦਰਜ ਮੁੱਢਲੇ ਹਕੂਕ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਬਾਕੀ ਦੇ ਉੱਤਰ-

ਪੂਰਬੀ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਚਾਰ ਸੈਨਿਕਾਂ ਤੇ ਦੋ ਅਫਸਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਮਾਫਲੀ ਵਿਖੇ 30 ਅਪਰੈਲ 2010 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਬੰਧੀ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਰਜ਼ੀ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਵਾਜ਼ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੌਣ ਲਵੇਗਾ? ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਦਰਅਸਲ ਕਿਸ ਪਿਰ ਦਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਅਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦਾ?

ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਅਫਸਪਾ' ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਜਮਹੂਰੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਤਿੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗਵਰਨਰ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ 'ਗੜਬੜੀ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ' ਐਲਾਨ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਚਾਰ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤਾਕਤ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਜਾਂ ਵਾਰੰਟ ਅਫਸਰ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਵਾਰੰਟ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਵਾਰੰਟ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਛੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ। ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 4 ਜਨਵਰੀ 2013 ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ 2012 ਵਿਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਬਣਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੀਪੁਰ 'ਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਛੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰਜ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਵਿਚ 7 ਜਣੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 12 ਤੋਂ 30 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਰਤਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਕਿਸੇ 'ਅਤਿਵਾਦੀ' ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਉਤੇ ਲੋਕੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਦਾ ਸੱਚ, ਮਾਰੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਮਨੀਪੁਰ 'ਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ-ਢੰਗ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ (ਮਾਰਚ 2013 ਨੂੰ) ਰਿਪੋਰਟ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਨੂੰ ਫਰਜ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ 'ਅਫਸਪਾ' ਨੂੰ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਿਠਾਉਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੀਆਂ, ਕਈ ਨਾ ਪਰਤ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੱਤ ਜਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:

ਮਹਿਜ਼ 12 ਸਾਲਾ ਸੰਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੁਹੰਮਦ ਆਜ਼ਾਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਨੀਪੁਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਦੇ 30 ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ 4 ਮਾਰਚ 2009 ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਤਾ ਮੁਹੰਮਦ ਵਾਹਿਦ ਖ਼ਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਕਯਾਮ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲ ਘਰ 'ਚ ਵੜੇ। ਮੁਹੰਮਦ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਘਤੀਕ ਕੇ

ਵਰਾਂਡੇ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕੁੱਟ ਪੈਂਦੀ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ, ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਹੰਮਦ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

20 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਓਰਸਨਜੀਤ 16 ਮਾਰਚ 2010 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਘਰੋਂ ਸਕੂਟਰ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ ਮਨੀਪੁਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋਗ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਦੀ ਲੋਥ ਦੇਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫਰਜ਼ੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕੋ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੁਰਦਾਘਰ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪੰਧ ਮੁਕਾ ਚੁੱਕੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਲੋਥ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੋਬਿੰਦ ਮੋਇਤੀ (ਉਮਰ 25 ਸਾਲ) ਤੇ ਨੌਬੋ ਮੋਇਤੀ (ਉਮਰ 27 ਸਾਲ) 4 ਅਪਰੈਲ 2009 ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਨਿਕਲੇ ਪਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ। ਸ਼ਾਮ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਨਾਲ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨਸ਼ਰ ਹੋਈ। ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੀ ਬੱਚੀ ਇਕੱਲੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਲਾਂਗਬਮ ਕਿਰਨਜੀਤ 23 ਅਪਰੈਲ

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਕਈ ਥਾਣਿਆਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲਾਮਫਲ ਥਾਣੇ ਨੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' 'ਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ਾਦ ਖ਼ਾਨ ਖਿਲਾਫ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਓਰਸਨਜੀਤ, ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਨੌਬੋ ਮੋਇਤੀ, ਇਲਾਂਗਬਮ ਕਿਰਨਜੀਤ ਤੇ ਅਕੋਈਜਮ ਪਰੀਓਬਰਤ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧਕ ਘਟਨਾ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ 'ਅਤਿਵਾਦੀ' ਹੋਣ ਦਾ 'ਸ਼ੱਕ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਦਰਜ ਹੋਇਆ ਜੋ 'ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੋ ਕਹਾਣੀ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲਕਿ 'ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਨੂੰ ਵੀ ਫਰਜ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ, ਸਗੋਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।' ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ:

ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏ.ਕੇ. ਸੰਤਾਲੀ ਤੇ ਇਨਸਾਸ ਵਰਗੇ

2009 ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਸਾਇਕਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਆਚ ਗਈ ਮੱਝ ਲੱਭਣ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਮੀਂ ਉਹਦੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਣਾ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਫਿਕਰਾਂ ਮਾਰਿਆ ਬਾਪੂ ਥਾਣੇ ਪੁੱਛਣ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਲ ਸ਼ਾਮ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਥਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਆਂਚ-ਗੁਆਂਢ ਨੇ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮਨੀਪੁਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਾਮਲਾਈ ਵਿਖੇ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਣਿਆ ਕੁੱਝ ਨਾ। ਗੁਹਾਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਾਈ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ। ਮਿਲੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਂਗਬਮ ਉਮਾਕਾਂਤ 4 ਮਈ 2009 ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਨਾਓ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਉਸ ਦੀ ਲੋਥ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੁਰਦਾਘਰ 'ਚ ਪਈ ਮਿਲੀ।

ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਬੁਲਟ-ਪਰੁਫ ਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਹੈਲਮਟ ਪਾ ਕੇ 'ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ' ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਤੁਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਮੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੋਲੀਆਂ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਦੂਜਾ ਨੁਕਤਾ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਗੋਲੀਆਂ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਲੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘਿਰੇ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਇਆਂ ਉਤੇ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਤੀਜਾ ਨੁਕਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਕਤ ਵਰਤਣਾ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਤੇ ਹੋਰ (2010) ਕੇਸ 'ਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਕਤ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਨੁਕਤਾ 'ਅਤਿਵਾਦੀ' ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੜਨਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਐਮ. ਗੋਬਰਧਨ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰੀਓਬਰਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ 'ਕੀ ਪਰੀਓਬਰਤ ਦੇ 'ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਤਿਵਾਦੀ' ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਨੂੰ 'ਮੁਕਾਬਲੇ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ।' ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ 'ਨਹੀਂ' ਸੀ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਿ

ਉਹ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੇ.ਸੀ.ਪੀ. (ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ) ਦਾ ਕਾਰਕੁਨ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਜਿਥੇ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਕਾਰਕੁਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਕਾਰਕੁਨ ਸੀ'।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਛੇ ਚੌਂ ਪੰਜ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਕੁੱਝ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਗੋੜੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੇਸ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਖ਼ੁਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਫਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਗੋੜਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਬੰਦਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤਾਕਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਤਾਕਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਵਾਧੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਸੂਰਤ 'ਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ 'ਚ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੇ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਿਰਫ ਤੌਤਨ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਾਮ ਰਾਇਫਲਜ਼ ਦੇ ਕੁੱਝ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ। ਇਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਦੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਮਨੀਪੁਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਤੇ ਅਸਾਮ ਰਾਇਫਲਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜਵਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮਨੀਪੁਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ 17 ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਇਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ, ਚਾਰ ਗੰਮਸ਼ੁਦਗੀ ਤੇ ਦਸ ਹਿਰਾਸਤੀ ਮੌਤਾਂ ਬਾਰੇ ਹਨ।

ਇਹ ਧਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਲੋਕਾਈ 'ਚ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਆਪਕ ਰੋਸ ਹੈ। ਸੋਚਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੀਪੁਰ 'ਚ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬੱਧੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਰਹਿਣਾ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੇ ਕਿਸ ਖਾਸੇ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਤੁੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਚਾਈ ਅਫਸਪਾ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦੁਰ-ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ 'ਚ ਕੋਈ ਧਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਗਰਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੀਪੁਰ ਪੁਲਿਸ, ਅਸਾਮ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ 'ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ' ਦੀ 'ਰੱਖਿਆ' ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਅਫਸਪਾ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਬਰ, ਨਫਰਤ, ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇਪਣ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰੋਲ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਨੀਪੁਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਅਫਸਪਾ ਨੇ ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰਨ 'ਚ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਨੀਪੁਰ 'ਚੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਭੰਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ...

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਅਣਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਲੋਹੜੀ 'ਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ 'ਸੁੰਦਰ ਮੁੰਦਰੀਏ' ਦਾ ਨਾਇਕ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਉਹ ਚਮਕਦਾਰ ਹੀਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿੱਸੇ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਰੀਬ 1547 ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੇ ਬਦਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਚੂਚਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰਾਜਪੂਤ ਫਰੀਦ ਖਾਂ ਭੱਟੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਲੱਧੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਦੁੱਲੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਲੱਧੀ

ਸੁਕਿੰਦਰ ਕੋਠੜ

ਬੇੜੀ ਰਾਹੀਂ ਦਰਿਆ ਝਨਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੁੱਲੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਝਨਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਉਥੋਂ ਪਿੰਡ ਰੋਹੀਵਾਲਾ ਖੂਹ ਆ ਗਏ ਜੋ ਹੁਣ ਚੂਚਕ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਲੇ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਣ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡੀ ਭੱਟੀਆਂ ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਨ 'ਤੇ ਇਸ ਅਧੀਨ ਆ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡੀ ਭੱਟੀਆਂ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕਾਬਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿੰਧੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਹ ਸੜਕ

ਰਸਤੇ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ 59 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 130 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਾਸਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੁੱਖੇ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਥੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 27 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਬਿਜਲੀ ਖਾਂ ਭੱਟੀ ਉਰਫ ਸਾਂਦਲ ਭੱਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਪਿਰੋਜੇ, ਫਤਿਹ ਖਾਂ ਤੇ ਰਾਉਸਮਾਨ ਖਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਮਾਯੂੰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਬਰਨ ਹਰ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਲਗਾਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੱਬੀ ਖਾਂ ਵੀ ਲਗਾਨ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਾ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫੌਜ ਫਰੀਦ ਖਾਂ ਭੱਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਾਂਦਲ ਪਾਸ ਲਗਾਨ ਲੈਣ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ-ਕੁੱਟ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਭਜਾ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ, "ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਸਾਂਦਲਬਾਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਹਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਲਗਾਨ ਦੇਈਏ।"

ਵਾਰ-ਵਾਰ ਫਰੀਦ ਭੱਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਦਲਬਾਰ ਦਾ ਲਗਾਨ ਨਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਮਾਰ-ਧਾੜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਮਾਯੂੰ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਫਰੀਦ ਖਾਂ ਭੱਟੀ ਅਤੇ ਸਾਂਦਲ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨੇ ਇਹ

ਮਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਦੀ ਕਬਰ

ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲੜਕਰ ਵਾਂਗ ਸਾਂਦਲਬਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਂਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ-ਪਰਾਣਾ, ਸ਼ੈਖੂ ਅਤੇ ਫਰੀਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਡਟ ਕੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਖੀਰ ਭੱਟੀ ਰਾਜਪੂਤ ਇਹ ਲੜਾਈ ਹਾਰ ਗਏ। ਹਮਾਯੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਵਿਚ ਤੂੜੀ ਭਰਵਾ ਕੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਅਤਬ ਤੇ ਅਮੋਤ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਦੁੱਲਾ ਬੜਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਸੀ। ਉਸ

ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਉਹੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਦੁੱਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸੱਚਾਈ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਲੱਧੀ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਮਾਯੂੰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ-ਦਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਲੂਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਅਣਖੀ ਖੂਨ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ-ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ

ਮੁਗਲ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਨਸਬਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਘੋੜੇ, ਧਨ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲੁੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਬਾਰ ਦੇ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਖਿਲਾਫ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਲਗਾਤਾਰ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਕੜ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਕਬਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ 26 ਮਾਰਚ 1589 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲਾ ਨਖਾਸ (ਲੱਡਾ ਬਜ਼ਾਰ) ਵਿਚ ਨੌਲੱਖਾ ਬਜ਼ਾਰ ਨੇੜੇ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਫਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। 1943 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਕਬਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ 'ਤੇ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦੀ ਕਬਰ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਭੱਟੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਭੱਟੀ ਨੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਕੇ 24 ਮਾਰਚ 1988 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਰਕ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿਵਾ ਲਈ। ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਸਿੱਲ੍ਹ 'ਤੇ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਦਰਜ ਹੈ,

ਬਿਸਮਿਲਾ ਅਲਾਹਿਰਮਾਨ ਓ ਰਹੀਮ
ਮੈਂ ਭੰਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ
ਰਕਬਾ 75 ਤੋਂ 88
ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਸ਼ਹੀਦ
ਤਾਰੀਖ ਸ਼ਹਾਦਤ 26 ਮਾਰਚ 1589

ਇਸ ਵਾਰੀ ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਮੌਸਮ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੁੰਦਲਾ ਹੈ, ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੁਕੁ ਜਿੱਤ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਧੁੰਦਲਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ-ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸੁਝਾਂ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇਤਾ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਕਿਵੇਂ ਹਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਵਰਤਮਾਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਢੱਕਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਧੁੰਦਲਾਪਨ ਡੂੰਘਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਡੁਬਕੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਤਿਨਕਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਧੁੰਦਲਕਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਪਿੰਡਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਵਧੀਆ ਲੋਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਣ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੈ? ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਤਾਂ ਚਾਨਣ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਨੁੰਮਣਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸਥਿਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਨੇਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਟੇਕ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣ ਜੀ, ਦੀਦੀ ਤੇ ਅੰਮਾ ਭਾਵ ਮਾਯਾਵਤੀ, ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਤੇ ਜੈਲਲਿਤਾ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਅਜਿਹਾ ਪਾਸਕੂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ

ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਗੱਲ

ਵਿਚ ਸਾਵਾਂਪਨ ਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉੱਜ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ

ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ

ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਠੀਕ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਂ ਨੀਲੀ ਛਤਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਢੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਮਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਰੁੱਖੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਵੇਖੋ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਤਾਂ ਕਰੀਏ।

ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹਾਂ: ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਸਮ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦਾ ਅੰਗ ਮਾਤਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਖਬਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਤੇ

ਸ਼ੇਖ ਹਸੀਨਾ

ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ੇਖ ਹਸੀਨਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ' ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਪੁੱਪ ਦੀ ਮਹਿਫਿਲ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਮੇਲਾ: ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦ ਉਤੇ ਨਵਯੁੱਗ ਫਾਰਮ, ਮਹਿਰੌਲੀ ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੁੱਪ ਦੀ ਮਹਿਫਿਲ ਉਚੇਚੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਸਮ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿੱਘ ਮਾਨਣ ਤੇ ਗਰਮ-

ਗਰਮ ਚਾਹ, ਕਾਫੀ, ਪਕੌੜੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਮਹਿਫਿਲ ਦੀ ਮਿਤੀ 19 ਜਨਵਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਸੀਆਂ ਨੂੰ ਟੱਪੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨੌਈਅਰ ਤੇ ਸ਼ਾਇਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਧਨ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਐਮ ਏ ਵਰਗੇ ਉਹ ਨਾਮਵਰ ਸੱਜਣ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਦਿਅਕ ਤੇ ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਕੇ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਕੱਟਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੱਟਣਾ ਹੈ। ਡਾ. ਬੱਧਨ ਤੇ ਡਾ. ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤਾਂ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਹੈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਐਮ ਏ 1942 ਵਿਚ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਕਾਰਕੁਨ ਰਹੇ ਹਨ। 1980 ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਿਰਮੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਤੇ ਲੇਖਕ ਸ. ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਹਤ ਵਜੋਂ ਢਿੱਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਕ ਵਾਲੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
Sandhugulzar@yahoo.com

ਸੀ। ਇਹ ਵਰ੍ਹਾ 1914 ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਭਾਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਮਹਿਫਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਦਾ ਚੋਲਾ ਤੇ ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ ਨਿੰਦਰ ਘੁਗਿਆਣਵੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਤੂੰਬੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੌਸਮ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੌਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਿਕਾ: (ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜ) ਚਾਨਣ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣੇ ਚਾਨਣ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਖ਼ਮ ਖਾ ਸਕਦੇ ਮਗਰ ਇਹ ਨੂੰਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਗੋੜ ਪੁੱਠਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰ ਇਹ ਉਹ ਪਹੀਆ ਹੈ ਜੁ ਪੁੱਠਾ ਘੁੰਮਿਆ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ

ਮਸਜਿਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਫੇਰ ਇਕੱਠੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹੁਣ ਵਾਲੇ। ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸਿਪਲੇ ਬੋਲ ਧਰਨਗੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਾਬੂਰ ਬੰਦੂਕ ਫੜਨਗੇ ਚਰਚ ਵੱਲ ਹੁਣ ਕੂਚ ਕਰਨਗੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਗੁਰਜ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਾਰਚ

ਸਦਭਾਵਨਾ ਪੈਗ਼ਾਮ ਦਿੰਦੇ ਆਦਮ-ਬੰਬ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚਵਾਤੀਆਂ ਲਾਉਣਗੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਣਗੇ ਦੰਗੇ ਭੜਕਾਉਣਗੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣਗੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਕਾਲੇ, ਪੀਲੇ, ਸਫ਼ੈਦਪੋਸ਼, ਨੀਲੇ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਰੰਗ ਬਦਲਦੇ ਬਸਤਰ ਝੰਡੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲਿੰਮੇ ਵੰਡਣ ਹੈਰੋਇਨ, ਸਮੋਕ, ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਪੁੜੀਆਂ ਵਾਰਨਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਉਤੋਂ ਨਕਲੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਥੱਦੀਆਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੇ ਚੌਲ-ਆਟਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਪਰ ਫਾਈਲਾਂ ਵਿਚ। ਦਿਲ-ਲੁਭਾਉ ਆਕਰਸ਼ਕ ਨਾਅਰੇ ਢਾਹ ਦੇਣੇ ਝੁੰਗੀਆਂ, ਕੱਚੇ ਢਾਰੇ ਨਾ ਗ਼ਰੀਬ ਨਾ ਗ਼ੁਰਬਤ ਰਹਿਣੀ ਮੌਲਣਗੇ ਹਰ ਥਾਂ ਮਹਿਲ ਮੁਨਾਰੇ। ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ਾਬ-ਬੋਤਲ, ਪਿਸਟਲ ਨੀਵੇਂ ਚੱਲਦੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਮੌਕਾ ਤਾੜਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹਿ ਮਾਰ ਕੇ ਝਪਟ ਪੈਣ ਲਈ ਕੁੜੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਰੂੰਜਾਂ ਦੀ ਡਾਰ 'ਤੇ

ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਜਿਸਮ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰ ਮੰਡੀਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕਰਨਗੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਉਹ ਮਿਰਗ ਫੜਨਗੇ ਅਬਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਪਤ ਰੁਲੇਗੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਔਕਾਤ ਤੁਲੇਗੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਬਿੱਛ ਖੁੱਲ੍ਹੇਗੀ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਦਸ ਰੁਪਏ ਬੁੱਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ ਯੂਨਿਟ ਬਿਜਲੀ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੇ ਰੋੜਾ ਬਜ਼ਾਰੀ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਬੇਕਾਰੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਨਵੇਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ

ਮੇਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖੀਰੇ ਭਰਨਗੇ ਚਾਨਣ ਧੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਗੇ ਸਾਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਗੇ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦਾ ਨਿਕਲੂ ਕਚੂਮਰ ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡਾਂ ਦੇ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਗੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਮਨ ਪਰਚਾਉਣਗੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਓ...।

-ਚਰਨਜੀਤ ਪੰਨੂ, ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ

To Advertise with Punjab Times
Call: 847-359-0746

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਲੁਬਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਇਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਯੁਕਤ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ): ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ ਵਸਦੇ ਉਘੇ ਬਿਜਨਸਮੈਨ ਅਤੇ ਸ਼ੌਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ

(ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਲੁਬਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਇਕਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਲੁਬਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰਾਜਸਥਾਨ (ਭਾਰਤ) ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅਲਵਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋਈ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਲੁਬਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ.

ਰਣਜੀਤ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੀਫ ਪੈਟਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਲਕਾ ਭੁਲੋਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੁਸਤ ਦਰੁਸਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਉਨਤੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਸ. ਸੱਲੂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵੀ ਇਸੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪੜਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ. ਸੱਲੂ ਦੀ ਇਸ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ ਨੂੰ ਲੁਬਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਇਕਾਈ ਦਾ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਇਕਾਈ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਈਲਾ ਗਾਂਧੀ, ਰਾਮਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਇਥੇ ਹੋਏ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਦਿਵਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ 13 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਈਲਾ ਗਾਂਧੀ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਸੈਨੇਟਰ ਲੀਜ਼ਾ ਮਾਰੀਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫੀਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰਾਮਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਈਲਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਖ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਜੇਤੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਲੀਜ਼ਾ ਮਾਰੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚਾਲੇ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 1937 ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਰਾਮਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਫਿਲਮ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਉਪਰੰਤ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਿਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਸਕੱਤਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਕੂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਭਾਈ ਕੌਮਲ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਬ੍ਰਹਮ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਬਕਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਾਟਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨਾਲ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਊਥਿੰਗਟਨ 'ਚ ਫਿਲਮ 'ਰਬਾਬ ਤੋਂ ਨਗਾਰੇ ਤੱਕ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੋਅ

ਸਾਊਥਿੰਗਟਨ, ਕੁਨੈਕਟੀਕਟ (ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਲਤਾਨੀ): ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 348ਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸਮਾਪਨ ਉਘੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹਰਬਕਸ਼ ਲਾਟਾ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਫਿਲਮ 'ਰਬਾਬ ਤੋਂ ਨਗਾਰੇ ਤੱਕ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੋਅ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ੋਅ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲੀ ਉਡਾਣ ਲਾਹੌਰ ਉਤਾਰੀ

ਰਾਜਾਸਾਸੀ: ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਉਡਾਣ ਜੋ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਤਾਸਕੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੀ, ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਾਰੀ ਗਈ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਪਛੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰੀ।

ਤਕਰੀਬਨ 200 ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਉਡਾਣ 6.05 'ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਉਡਾਣ 'ਚ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਏ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਡਾਣ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਤੇ ਕਤਲ ਦਾ ਕੇਸ

ਲੰਡਨ: ਤਕਰੀਬਨ 17 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਸਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲੇਗਾ। ਕਿਰਨਜੀਤ ਉੱਪਲ (36) ਨੂੰ ਹੀਥਰੋ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਉੱਪਲ 'ਤੇ ਫਰਵਰੀ 1996 ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ-ਪੱਛਮੀ ਲੰਡਨ ਦੇ ਹੋਅਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਝਗੜੇ ਦੌਰਾਨ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂਗਤਾ (28) ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ।

ਕਿਰਨਜੀਤ ਉੱਪਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਖਿਲਾਫ ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ ਲੰਡਨ ਦੀ ਓਲਡ ਬੇਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲੇਗਾ। ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂਗਤਾ ਦੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਕ ਲਿਫਟ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵਿੱਚ ਵੱਜੇ ਚਾਕੂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫਿਲਮ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜੀ ਦੇ ਸਬ ਟਾਈਟਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਈ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਦਰਸਕ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਿਲਮ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੋਲ ਨਿਭਾਏਗੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਿਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਨੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹਰਬਕਸ਼ ਸਿੰਘ

ਲਾਟਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੋਅ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਡਾ. ਬ੍ਰਹਮ ਸਿੰਘ, ਉਘੇ ਬਿਜਨਸਮੈਨ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਕੀਤੇ।

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਵੇਚਣ/ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਾਂ ਕਰਨ ਗਿੱਲ

Ph: (734) 612-9984

Either Buying or Selling a Home in Michigan
"Always Go with the Winner"

44644 Ann Arbor Road Plymouth, MI 48170
Email: KarnGill@Hotmail.com
Website: www.KarnGill.com

Stores For Sale

in Michigan

Liquor Store with Property

Prime location, newly remodeled, very profitable, reputed liquor store from last 30 years. Liquor Beer & Wine, ATM, Check Cashing.
32 coolers, 3 units available for rent with potential monthly income of \$3750, business and building for sale
Monthly Revenue: \$100,000; Lotto \$60,000
Price \$900k+Inventory
Firm price. Very motivated sellers. Only serious buyers please contact.

Convenience Store

Mini Supermarket, Convenience Store for sale with Real Estate in Monroe County, MI. Grocery, Beer, 6000 Sqft with deli, beer, wine, lotto, Western Union-check cashing, clothing, good potential. Owner wants to retire.
Monthly Gross Income:\$67800 Cash Flow:\$15K-20K
ASKING PRICE: \$299,000
plus FF&E and Inventory** (**Additional)

For info. on more listings, pl. call

Ph: 248-931-7694

Jas@michiganrealtymichigan.com

Real Estate Broker

Jas Sohi

Michigan Realty Executives LLC.

24 ਘੰਟੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਸੁਣੋ

Listen on :

Radio Sets (CA, WA, NV)

Dial in

832-551-5029 or 605-475-6868

Android & iPhone App

www.PunjabiRadioUSA.com

Ph: 408-272-5200

ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਛਿੜੀ ਚਰਚਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿੱਖ ਧੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਵਾਪਰੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਠੀ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵੰਗ ਨਾਲ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਬਣਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ 2000 ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਹ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਬਹਾਲ

ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਸਾਂਝੇ ਨਿਯਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ

ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ, ਭੂਮਿਕਾ, ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਦਭਾਗੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਵੇਂ ਮੀਤ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਵੰਗ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1999 ਵਿਚ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, 2000 ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 2008 ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ

ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹੋਵੇ ਕਾਰਵਾਈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੌਰਾਨ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਹੋਏ ਘਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੋਈ ਨਮੋਸ਼ੀ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਪੱਥਕ ਮਰਿਆਦਾ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮੰਚ ਤੋਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਉਤਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਟੀ.ਵੀ ਚੈਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਫਿਲਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਘਟਨਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖਿਆ ਜਾਚਨਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਲਈ ਖਿਆ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। 1999 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਮਰਹੂਮ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਵਿਚਾਲੇ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ

ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 2008 ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਜਬਰੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਸਾਂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੂਹ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਲਬਰਨ ਵਾਸੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜਨੀਅਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਹਿਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਕ 'ਤੇ ਲੁਕਵਾਂ ਸੀਰੀਅਲ

ਨੰਬਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੰਜੀਕਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਕੋਲੋਂ ਹਲਫੀਆਂ ਬਿਆਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਰੂਪ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਮਾਣ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹਲਫੀਆਂ ਬਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਹਰੇਕ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਸਵੈ ਚਲਿਤ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਹਰੇਕ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰਵੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇਗੀ।

‘ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦਿ ਸਿੱਖਸ’ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਮੰਗੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ‘ਰੂਪਾ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ ਅਨਸਾਰੀ ਰੋਡ ਦਰਿਆਗੰਜ, ਨਿਊ ਦਿੱਲੀ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਖੌਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੇਖਕ ਮਿਸਟਰ ਡਬਲਯੂ. ਐਲ. ਮੈਗਰੇਗਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦਿ ਸਿੱਖਸ’ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਤੱਥ ਰਹਿਤ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਲਮ

*ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਠਾਏ ਇਤਰਾਜ਼
*ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰਾ ਹੈ ਲੇਖਕ
*ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤੱਥ ਰਹਿਤ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਲਿਖਿਆ

ਕੌਮਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਆਦਤਾਂ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸਗੋਂ ਰਾਮਰਾਏ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਾਰਨ ਸਹੀਦ ਹੋਏ। ਇਸ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਖਾਤਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ

ਵਿਚ ਸ਼ਰਭਤ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਝੇ ਵਿਚਾਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦਿ ਸਿੱਖਸ’ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਘੋਖ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੁਕੰਮਲ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ, ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਉਪਰੰਤ ਅਖੌਤੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਨੇ ਤੋੜੇ ਰਿਕਾਰਡ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ 25 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 38 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੈਲਾਨੀ ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਮੇਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਈ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਅੱਠਵੇਂ ਅਜੁਬੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ 300 ਸਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ 1999 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ 25 ਨਵੰਬਰ, 2011 ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 38 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਕੀਤੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ

ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਗੈਲਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 77 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ

ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 350 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਉਡੀਕ ਘਰ, ਛਾਂ ਤੇ ਸਾਫ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ

ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਡੀਕ ਘਰ ਨੂੰ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਵਾ ਘੰਟਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪੜਾਅ ਲਈ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਇੰਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਹ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ 20 ਫੀਸਦੀ ਸੈਲਾਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੀਦਾਰ-ਏ-ਤਖ਼ਤ, ਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਇਸ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ 90% ਪੰਜਾਬੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ

ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਸਦੇ 90% ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਡਟਵੀਂ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ, ਜੋ ਕਿ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੈਟਵਰਕ ਹੈ, ਉਪਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਕੁਲ 7700 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ ਸੈਟਅਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ 2014 ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। 7700 ਵਿਚੋਂ 6958 ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ

ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਈ ਅਤੇ 742 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ ਨੂੰ 12 ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਰੇਡੀਓ ਸੈਟਾਂ, ਆਈਫੋਨ, ਐਂਡਰੋਆਇਡ, ਵੈਬਸਾਈਟ ਜਾਂ ਫੋਨ 832-551-5028 ਰਾਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਫੋਨ 408-272-5200 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment
www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer
Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile

(586) 802-7385 Fax

Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

*Refinance up to 125% value of the house.

Loans Available In Most States!

>100% FHA Financing>Residential (Purchase & *Refinance)>Self Employed>Cash Out Refinance>Investment Property Loans>Jumbo Loans>Commercial Property With Business or Business Only

H K TRANSPORT INC

Division of HK Incorporated

1401 West Ray St, Indianapolis, IN 46221

Ph: 317-408-3211, web: www.hktransportinc.com

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਸਾਰੀਆਂ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਲਈ, ਡਰਾਈ ਫਰੇਟ, 100% ਨੋ ਟੱਚ, ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਟਰੇਲਰ ਡਾਇਰੈਕਟ ਡਿਪੋਜ਼ਿਟ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ 5000 ਡਾਲਰ ਸਾਈਨ-ਇਨ ਬੋਨਸ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਲਈ

92% ਫਲੈਟ ਡਿਸਪੈਚ
30 ਸੈਂਟ/ਗੈਲਨ ਤੱਕ ਫਿਊਲ ਡਿਸਕਾਊਂਟ
ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਟਰੇਲਰ
ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਾਇਰ ਰਿਬੇਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
ਹਰ 15 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਅਦਾਇਗੀ

ਡਰਾਈਵਰ ਲਈ

42 ਸੈਂਟ ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ
95% ਲੋਡ ਯਾਰਡ 'ਚ ਹੁੱਕ ਐਂਡ ਡਰਾਪ
ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਟਰੇਲਰ
ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਟਰੱਕ
ਹਰ 15 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਤਨਖਾਹ

ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ:

■ਕਲਾਸ ਏ ਸੀ ਡੀ ਐਲ ਅਤੇ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਵੇ ■ਉਮਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 23 ਸਾਲ
■ਘੱਟੋ ਘੱਟ 2 ਸਾਲ ਦਾ ਓ ਟੀ ਆਰ ਅਤੇ ਕੁਲ 5 ਸਾਲ ਦਾ ਤਸਦੀਕਯੋਗ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ।

ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ 'ਲੀਜ਼ ਟੂ ਬਾਈ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਡਾਇਰੈਕਟ ਡਿਪੋਜ਼ਿਟ ਅਤੇ ਪੰਪ 'ਤੇ ਫਿਊਲ ਰਿਬੇਟ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ 317-408-3211

ਜਾਂ ਵੈਬ ਸਾਈਟ www.hktransportinc.com 'ਤੇ ਅਰਜੀ ਭਰੋ

Spiceland Truck Plaza

5809 S. State Road 3, Spiceland, IN 47385 (Exit 123 off I-70)

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ
ਟਰੱਕ ਸਟਾਪ
24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਖੁੱਲ੍ਹਾ

ਤਾਜ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

Guaranteed 100% pure diesel no bio diesel.
100% ਪਿਓਰ ਡੀਜ਼ਲ, ਕੋਈ ਬਾਇਓ ਡੀਜ਼ਲ ਨਹੀਂ

ਹਰ ਗੈਲਨ 'ਤੇ 10
ਸੈਂਟ ਬਚਾਓ, ਖਰਚ
ਘਟਾਓ, ਪੈਸੇ ਬਚਾਓ

Fuel for Less!

Save **10¢**

Get Your Card from the Cashier

www.fuelmaster.net/rewards

Ph: 317-291-2300, ext. 22

ਸ਼ਹੀਦਾਨਿ-ਵਫ਼ਾ

ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਜੋਗੀ

ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਜੋਗੀ ਦੀ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਬਾਰੇ ਲਾਸਾਨੀ ਰਚਨਾ 'ਸ਼ਹੀਦਾਨਿ-ਵਫ਼ਾ' ਲੜੀਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ 1913 ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੌਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੌਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਰਦੂ ਨਜ਼ਮ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਝਾਕੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦੇ 110 ਬੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਬੰਦ ਦੇ 6-6 ਮਿਸਰੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਖੂਬ ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਰਸੀਏ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਦਭੁਤ, ਰੌਦਰ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰਸਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮੁਹਾਰਤ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਬੇਵਜਹ ਹਮ ਤੋ ਖ਼ੁਦ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੇ ਕਿ ਜੰਗ ਹੋ

11
ਬੇਵਜਹ ਹਮ ਤੋ ਖ਼ੁਦ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੇ ਕਿ ਜੰਗ ਹੋ।
ਉਸ ਸੇ ਲੜੇਗੇ, ਲੜਨੇ ਕੀ ਜਿਸ ਕੋ ਉਮੰਗ ਹੋ।
ਠੱਕਰ ਸੇ ਫੋਕ ਦੇਗੇ ਜੋ ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਸੰਗ ਹੋ।
ਸਰ ਇਸ ਕਾ ਕਾਟ ਲੋਗੇ, ਕਹਾ ਜਿਸ ਨੇ ਤੰਗ ਹੋ।
ਖ਼ੁੰਰੇਜ਼ੀ ਵਰਨਾ ਖ਼ਲਕ ਕੀ ਕਬ ਹਮ ਕੋ ਭਾਤੀ ਹੈ।
ਸ਼ੇਰੋਂ ਕੀ ਫ਼ੌਜ ਕਹ ਦੇ ਤੂ ਕਾਸਿਦ ਕਿ ਜਾਤੀ ਹੈ।

12
ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਏ ਗਦਾ ਲੰਗ ਭੀ ਨਹੀਂ।
ਅਪਨੇ ਲੀਯੇ ਖ਼ੁਦਾ ਕੀ ਜ਼ਮੀਂ ਤੰਗ ਭੀ ਨਹੀਂ।
ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਹਮ ਕੋ ਆਰਜ਼ੂ-ਏ-ਜੰਗ ਭੀ ਨਹੀਂ।
ਵਰਨਾ ਕੋਈ ਦਲੇਰੀ ਮੇਂ ਪਾਸੰਗ ਭੀ ਨਹੀਂ।
ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਏ ਤੋ ਲੜਾਈ ਦਿਖਾਏਗੇ।
ਫਿਰ ਤੇਗ-ਏ-ਖ਼ਾਲਸਾ ਕੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦਿਖਾਏਗੇ।
(ਗਦਾ=ਫ਼ਕੀਰੀ, ਲੰਗ=ਲੰਗੜਾ, ਪਾਸੰਗ=ਪਾਸਕੂ)

13
ਦੇਖਾ ਅੱਦੂ ਨੇ ਕਿਲਾ ਮਿਲੇਗਾ ਨ ਜ਼ੋਰ ਸੇ।
ਬਿਫਰੇਗੇ ਸ਼ੇਰ ਔਰ ਸ਼ਗਲੋਂ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਸੇ।
ਬੀਕਾ ਨਾ ਬਾਲ ਹੋਗਾ ਸੁਲੇਮਾਂ ਕਾ ਮੋਰ ਸੇ।
ਵਾਕਿਫ਼ ਬੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਲ-ਏ-ਆਦਾ ਕੇ ਚੋਰ ਸੇ।
ਮਿਲ ਕਰ ਦੁਆ ਕਰੇਗੇ ਯਿਹ ਵਅਦੇ ਕੇ ਰੰਗ ਮੇਂ।
ਸਮਝੋਗੇ ਹਮ ਭੀ ਕਯਾ ਹੁਆ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਮੇਂ।
(ਸ਼ਗਲੋਂ=ਗਿੱਦੜ, ਮੋਰ=ਕੀੜੀ)

14
ਤਾਰੋਂ ਕੀ ਛਾਓ ਕਿਲੇ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਵਾਂ ਹੁਏ।
ਕਸ ਕੇ ਕਮਰ ਸਵਾਰ ਬੇ ਸਾਰੇ ਜਵਾਂ ਹੁਏ।
ਆਗੇ ਲੀਏ ਨਿਸ਼ਾਂ ਕਈ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਯਿਆਂ ਹੁਏ।
ਕੁਛ ਪੀਛੇ ਜਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਰ ਗੁਰੂ ਦਰਮਿਆਂ ਹੁਏ।
ਚਾਰੋਂ ਪਿਸਰ ਹੁਜ਼ੂਰ ਕੇ ਹਮਰਹ ਸਵਾਰ ਬੇ।
ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਔਰ ਫ਼ਤਹ, ਅਜੀਤ ਔਰ ਜੁਝਾਰ ਬੇ।
(ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਯਿਆਂ=ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ, ਪਿਸਰ=ਪੁੱਤਰ)

15
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਾਏਂ ਸਾਬ ਥੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਾਂ ਕੇ ਸਾਬ।
ਥੀ ਹਮਰਕਾਬ ਸ਼ੇਰਨੀ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਯਿਆਂ ਕੇ ਸਾਬ।
ਗਰਜ਼ੇ ਕਿ ਕੂਚ ਕਰ ਦੀਯਾ ਕੁਲ ਖ਼ਾਨਦਾਂ ਕੇ ਸਾਬ।
ਕਯਾ ਬਾਵਫ਼ਾ ਮੁਰੀਦ ਬੇ ਪੀਰ-ਏ-ਜ਼ਮਾਂ ਕੇ ਸਾਬ।
ਸਤਿਗੁਰ ਜਹਾਂ ਪਿ ਅਪਨਾ ਪਸੀਨਾ ਗਿਰਾਤੇ ਬੇ।
ਸਿੰਘ ਉਸ ਜਗਹ ਪਿ ਅਪਨਾ ਲਹੂ ਤਕ ਬਹਾਤੇ ਬੇ।

16
ਦੇਖਾ ਫ਼ਰਸ ਪਿ ਜਿਸ ਘੜੀ ਆਲੀ-ਜਨਾਬ ਕੋ।
ਪਾਬੋਸੀਓਂ ਕੀ ਪੜ ਗਈ ਹਰ ਸ਼ੈਖ-ਓ-ਸ਼ਾਬ ਕੋ।
ਕਦਮੋਂ ਕੇ ਚੂਮਤਾ ਬਾ ਕੋਈ ਸਿਖ ਰਕਾਬ ਕੋ।
ਘੇਰਾ ਹੁਆ ਸਿਤਾਰੋਂ ਨੇ ਬਾ ਮਾਹਿਤਾਬ ਕੋ।
ਜਲਵਾ ਜੋ ਬਾ ਫ਼ਲਕ ਪਿ ਵਹੀ ਬਾ ਜਹਾਨ ਪਰ।

ਪਹੁੰਚੀ ਹੁਈ ਥੀ ਰਨ ਕੀ ਜ਼ਮੀਂ ਆਸਮਾਨ ਪਰ।
(ਫ਼ਰਸ=ਘੋੜਾ, ਪਾਬੋਸੀਓਂ=ਪੈਰ ਚੁੰਮਣਾ, ਸ਼ੈਖ=
ਬੁੱਢਾ, ਸ਼ਾਬ=ਜਵਾਨ, ਮਾਹਿਤਾਬ=ਚੰਨ, ਫ਼ਲਕ=
ਅਸਮਾਨ)

17
ਹੋਨੇ ਕੋ ਅਨਕਰੀਬ ਸਹਰ ਕਾ ਜ਼ੁਹੂਰ ਥਾ।
ਸਬ ਮਿਟ ਚੁਕੇ ਬੇ, ਸੁਬਹ ਕੇ ਤਾਰੇ ਪਿ ਨੂਰ ਥਾ।
ਪਾਤਾਲ ਕਰ ਚੁਕਾ ਸ਼ਹ-ਏ-ਮਸ਼ਰਿਕ ਅਬੂਰ ਥਾ।
ਬੋੜ੍ਹਾ ਮਕਾਮ ਉਫ਼ਕ ਸੇ ਖ਼ੁਰਸ਼ੇਦ ਦੂਰ ਥਾ।
ਫੀਕਾ ਫ਼ਲਕ ਕਾ ਚਾਂਦ ਬਾ ਨਾਨਕ ਕੇ ਚਾਂਦ ਸੇ।
ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਹੁਏ ਬੇ ਸਿਤਾਰੇ ਬੇ ਮਾਂਦ ਸੇ।
(ਜ਼ੁਹੂਰ=ਪ੍ਰਗਟਾਅ, ਸ਼ਹ-ਏ-ਮਸ਼ਰਿਕ=ਪੂਰਬ
ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਅਬੂਰ=ਪਾਰ, ਉਫ਼ਕ=ਦੁਮੇਲ,
ਖ਼ੁਰਸ਼ੇਦ=ਸੂਰਜ)

18
ਮਸ਼ਰਿਕ ਕੀ ਸਿਮਤ ਇਤਨੇ ਮੇਂ ਪੋ ਫੂਟਨੇ ਲਗੀ।
ਮਹਤਾਬੀ ਰੁਖ਼ ਪਿ ਚਾਂਦ ਕੇ ਫਿਰ ਫੂਟਨੇ ਲਗੀ।
ਜੋਜ਼ਾ ਕੇ ਸਾਬ ਕੋਸ-ਏ-ਫ਼ਲਕ ਟੂਟਨੇ ਲਗੀ।
ਲੁਤਫ-ਏ-ਨਸੀਮ ਖ਼ਲਕ-ਏ-ਖ਼ੁਦਾ ਲੁਟਨੇ ਲਗੀ।
ਉਤਰਾ ਹੁਆ ਅਰੂਸ-ਏ-ਫ਼ਲਕ ਕਾ ਸਿੰਘਾਰ ਥਾ।
ਗੁਮ ਕਹਕਸ਼ਾਂ ਕੇ ਸੀਨੇ ਸੇ ਨੋਂ-ਲੱਖਾ ਹਾਰ ਥਾ।
(ਸਿਮਤ=ਤਰਫ਼, ਜੋਜ਼ਾ=ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਬੁਰਜ,
ਕੋਸ-ਏ-ਫ਼ਲਕ=ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਣ, ਲੁਤਫ-ਏ-
ਨਸੀਮ=ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ ਦਾ ਅਨੰਦ, ਖ਼ਲਕ=
ਲੋਕ, ਅਰੂਸ=ਵਹੁਟੀ, ਕਹਕਸ਼ਾਂ=ਅਕਾਸ਼-ਗੰਗਾ)

19
ਜ਼ੁਹੂਰਾ ਕੀ ਤਾਂਕ ਝਾਂਕ ਥੀ ਬੰਦ ਆਸਮਾਨ ਸੇ।
ਗ਼ਾਇਬ ਬਾ ਮੁਸ਼ਤਰੀ ਭੀ ਫ਼ਲਕ ਕੀ ਦੁਕਾਨ ਸੇ।
ਝੂਮਰ ਭੀ ਉਤ ਚੁਕਾ ਬਾ ਸੁਰੰਯਾ ਕੇ ਕਾਨ ਸੇ।
ਬੜ੍ਹਨੇ ਲਗੀ ਸਹਰ ਕੀ ਸਪੇਦੀ ਭੀ ਸ਼ਾਨ ਸੇ।
ਲੋਕਰ ਕਿਰਨ ਕਾ ਤਾਜ ਬਾ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਨੇ ਕੋ।
ਮਸ਼ਰਿਕ ਸੇ ਚਸਮਾ ਨੂਰ ਕਾ ਬਾ ਉਬਲਨੇ ਕੋ।
(ਜ਼ੁਹੂਰਾ, ਮੁਸ਼ਤਰੀ=ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਜਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ
ਨਾਂ, ਸੁਰੰਯਾ=ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਛੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਤਾਰੇ,
ਝੂਮਰਾ, ਸਪੇਦੀ=ਚਿਟਾਈ, ਮਸ਼ਰਿਕ=ਪੂਰਬ)

20
ਸਤਿਗੁਰ ਅਬ ਆਨ ਪਹੁੰਚੇ ਬੇ ਸਿਰਸਾ ਨਦੀ ਕੇ ਪਾਸ।
ਬੇ ਚਾਹਤੇ ਬੁਝਾਏਂ ਬਾਰਹ ਪਹਰ ਕੀ ਘਯਾਸ।
ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਔਰ ਬਦਲ ਕੇ ਨਯਾ ਲਿਬਾਸ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮ ਜਪੋਂ ਔਰ ਕਰੋਂ ਸਪਾਸ।
ਜਪੁਜੀ ਕਾ ਜਾਪ ਇਸ ਘੜੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ੁਰੂਰ ਥਾ।
ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਰੰਥ ਔਰ ਬੜ੍ਹਾਨਾ ਸੁਰੂਰ ਥਾ।
(ਸਪਾਸ=ਸੁਕਰ)

(ਚਲਦਾ)

ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਜੋਗੀ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰੇ ਕਾਜ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ- “ਜੋਗੀਆ, ਚੱਲ ਉਠ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਲੈ। ਤੂੰ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਜੋਂ ਇਸ ਜੱਗ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”... ਜੋਗੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ- “ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕਾਫਰ ਹੋਵਾਂਗਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਹੀ ਮਰਨਾ ਲੋੜਦਾ ਹਾਂ।”

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। 'ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ' ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 25 ਜਨਵਰੀ 2014 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-100

ਗੱਡਿਆ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਆਪੇ ਯਾਰ।
ਮਾਲਕ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਹੈ ਲੱਥਾ, ਕਰਦਾ 'ਕੱਲਾ ਮਾਰੋ-ਮਾਰ।'

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-98

ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਖੁਲੀ ਛੱਤ ਦੇ ਥੱਲੇ,
ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਅਸੀਂ ਬਣਾਇਆ।
ਢਿੱਲੀ ਮੱਠੀ ਬੋਬੇ ਖਾਤਰ,
ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਜਾ ਡਾਹਿਆ।
ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਭਾਲ ਕੇ ਮੋਹੜੀ,
ਟੰਗਣਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਲਈ ਬਣਾਇਆ।
'ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ' ਦੇਣ ਦਾ,
ਲੀਡਰਾਂ ਝੂਠਾ ਲਾਰਾ ਲਾਇਆ।
-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ
ਫੋਨ: 91-98783-37222

ਚੜ੍ਹ ਵੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਵੇ ਸੂਰਜ,
ਕਰ ਦੇ ਦੂਰ ਹਨੂਰੇ।
ਖੋਰੇ ਕਿਹੜੀ ਮਾਰ ਪਈ ਹੈ,
ਕੱਚੇ ਦਿਸਣ ਬਨੇਰੇ।
ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਆਵਣ,
ਫਿਕਰਾਂ ਲੱਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ,
ਦਿਲ ਘਬਰਾਵੇ ਕਿੱਦਾਂ ਦਿਨ ਲੰਘੂ,
ਚਿੰਤਾ ਨਿੱਤ ਨਿੱਤ ਘੋਰੇ।
-ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਕਾਰੋ

ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਜੂਨ ਹੰਢਾਉਣੀ
ਸੱਜਣੋਂ ਨਹੀਂ ਸੌਖੀ,
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਅੱਖੀ ਕਮਾਉਣੀ
ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ।

ਗਰੀਬੀ ਨਿਰਾ ਹੈ ਕੋਹੜ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਵੇ ਨਾ,
ਰੱਬ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਗੋਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਵੇ ਨਾ।
ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ
ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ,
ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਸੁਣ ਲਈਂ ਵੇ।
ਧੀ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਦਈਂ ਨਾ ਗਰੀਬੀ,
ਗਰੀਬੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਧੀ ਨਾ ਦਈਂ ਵੇ।
-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 718-690-8403

ਦੇਖੀ ਇਹ ਮੈਂ ਅਜਬ ਕਹਾਣੀ।
ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਣੀ।
ਹੱਠ ਤਿਹਾਏ ਲੱਭਣ ਪਾਣੀ।
ਧੁੱਪ ਚੜ੍ਹੀ ਪਰ ਗਈ ਨਾ ਮਾਣੀ।
ਕੰਮ ਦੀ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹੀ ਮਧਾਣੀ।
ਫਿਰ ਵੀ ਰੁੱਖੀ-ਮਿੱਸੀ ਖਾਣੀ।
ਲਗਦੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਵੰਡ ਹੈ ਕਾਣੀ?
ਕੌਣ ਆਖੇ ਇਹ ਗਲਤ ਕਹਾਣੀ?
ਕੋਹੀ ਬੁਝਾਰਤ ਜੋ ਬੁੱਝੀ ਨਾ ਜਾਣੀ।
ਆਓ ਸਾਬੀ, ਆਓ ਹਾਣੀ।
ਬੁਣੀਏ ਐਸੀ ਪਿਆਰ ਕਹਾਣੀ।
ਜਿਸ ਦੀ ਕਦੀ ਨਾ ਟੁੱਟੇ ਤਾਣੀ।
-ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮਿਲਪੀਟਸ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-97

ਇਕ ਰੁੱਖ ਸੌ ਸੁੱਖ
ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ ਸਿਆਣੇ।
ਹੁਣ ਨਾ ਸੱਥਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ
ਨਾ ਖੇਡਣ ਏਥੇ ਨਿਆਣੇ।
ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੈ
ਜੋ ਛਾਂ ਰੁੱਖ ਦੀ ਮਾਣੇ।
-ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ, ਕੈਨੇਡਾ
ਫੋਨ: 226-345-7126

ਲੇਖਕ ਜੀ! ਪੇਪਰ ਹੀ ਕਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ...?

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ 14 ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਚਲੇ ਕੱਟੀਏ ਪੱਖੰਡ ਵਾਲੀ ਡੋਰ’ ਦੇ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖੰਡ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਸ ਆਸ ਨੂੰ ਬੁਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਠਕ ਮਾਤਾ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੋਝ ਵਾਲੇ ਫੋਨ ਦਾ ਭਾਅ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰ ਆਇਆ।

‘ਪੰਜੇ ਉਗਲਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਨਹੀਂ’ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਚੱਲੇ ਲੇਖਕ ਪਾਠਕ ਮਾਤਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਗਿਆ ਪਰ ਉਥੇ ਦਾ ਜੋ ਹਾਲ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰੀ ਸੋਝ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਫੋਨ ਉਪਰ ਹੀ ‘ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਲੱਗੂ, ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਉ’ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀਰ ਦਾ ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਅਰ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੀਬੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੌ ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਔਲਾਦ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜੋਤੋ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਡਾਲਰ ਲੈ ਕੇ ਬੱਚੇ ਕਹਿਣੇਕਾਰ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ੱਕ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ? ਸਾਫ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਧ ਪੱਖੰਡੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਲਈ ਉਹੀ ਵਕਤ ਸੀ ਉਠਣ ਦਾ; ਚਲਦੇ ਪੱਖੰਡ ਦੀ ਡੋਰ ਤੋੜਨ ਦਾ; ਉਨ੍ਹਾਂ

ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਰੋਕਣ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇ ਟਰੱਕ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਅਰ ਸਾਧ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਡਾਲਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਜਾਹ। ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, ਆਪਣਾ ਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਚੰਗੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਚੈਕਅੱਪ ਕਰਵਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ‘ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤੁਕ ਬਣਦੀ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਜ਼ਾਤੀ ਮਸਲਾ ਹੀ ਸੀ।

ਨਾਲੇ ਪਾਖੰਡ ਜਾਂ ਪਤੰਗ ਦੀ ਡੋਰ ਪੇਚੇ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੇਚਾ ਲਾਉਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ, ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਸੋਝ ‘ਤੇ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠੇ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਖੁਦ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਲੁੱਟ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ‘ਚ ਪਾਠਕ ਮਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖਕ ਦੀ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਵੱਟੋ ਵਸਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਸੀ; ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ। ਵਾਹ ਲੇਖਕ ਜੀ, ਵਾਹ!

ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰੇਡਰ ਵਾਂਗ ਕੈਂਚੀ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ; ਲੇਖਕ ਉਚੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਕੱਦ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਧ ਨੇ ਉਥੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਕੈਂਚੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀਆਂ, ਉਹ ਕੈਂਚੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਉਥੇ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠਿਆਂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸੋਚ ਅਤੇ

ਅਕਲ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਕੈਂਚੀ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਜੇਬ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਸੌ ਦੇ ਸੌ ਦੀ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਜੇਬ ਨੂੰ ਕੈਂਚੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ; ਸਾਧ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਨੰਬਰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰ ਲਿਆ।

ਉਹ ਪਾਠਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਮਾਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਸੂਝਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਸਾਧ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਸੋਝ ਵਾਲਾ ਫੋਨ ਪੱਖੰਡੀ ਸਾਧ ਨੂੰ ਭੇਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਭਾਅ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੱਖੰਡ ਦੀ ਡੋਰ ਕਿਥੇ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਕੱਟੀ ਹੈ? ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਏ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ‘ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਕਿਥੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਹੁਣ ਰਹੀ ਜੋਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ... ਪੱਖੰਡੀ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਜੋਤ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਚਲੋ, ਜੇ ਸੋਚ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮਕਸਦ ਘਿਉ ਬਚਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਪੱਖੰਡ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ! ਇਹੀ ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕੁਲਾਰ ਵੀਰ ਜੀ!

ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਘਟਨਾ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਪੂ ਦੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਇੰਡੀਆ ਸੱਤ ਅੱਠ ਦਿਨ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਉਥੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਦਾਖਲ ਸੀ। ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਪੈਸੇ ਫਤ ਫਤਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਇਕ

ਸਾਧ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਚੇਲਾ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਖਬਰ ਨੂੰ ਆਏ। ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਧ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਲੜ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਦੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਹ ਦਾ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਧ ‘ਆ ਜਾਊ ਅਰਾਮ ਆ ਜਾਊ’ ਕਹਿੰਦਾ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਭਰੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਪੂ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰ ‘ਤੇ ਬੈਠਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੈਠ ਤੋਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਮੈਂ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਕਹਿੰਦਾ, “ਪੁੱਤ, ਹੁਣ ਹੀ ਉਠਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਧ ਲੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਮਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਰਾ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਾਪੂ ਚਪਲਾ ਘੜੀਸਦਾ ਉਸ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ, ਬੇਝਿਜਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਫਲਾਣਾ ਏ?” ਸਾਧ ਨਾਲ ਆਇਆ ਚੇਲਾ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਆਏ ਗੰਨਮੈਨ ਵਾਂਗ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹਾਂ ਜੀ, ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣਾ ਹੈ?” ਬਾਪੂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਘੁਮਾ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਂ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਭੈਣ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸਣਾ ਹੈ... ਭੈਣ ਜੀ, ਇਹ ਸਾਧ ਸਾਡੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਦਾਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਆਹ ਪੁੱਛਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹਦੇ ਨਸ਼ੀ ਤੇ ਕੰਮਚੋਰ ਬਾਪੂ ਨੇ ਚਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਖਰੀਦਣੀ ਹੈ।” ਫਿਰ ਬਾਪੂ ਸਾਧ ਵੱਲ ਸਿੱਧਾ ਹੋਇਆ, “ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ? ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅੱਖੇ ਹੋ ਕੇ ਖ਼ਿਮਾਰ ਪੁੱਤ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਆ, ਤੂੰ ਦੇ ਸੌ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ।...

ਮੌਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਫੋਨ। ਸੱਦਦਾ ਹਾਂ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ।” ਸਾਧ ਬਾਪੂ ਦੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਅੱਗੇ ਟਿਕ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਪੈਸੇ ਮੌਤ ਦਿੱਤੇ।

ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੋਚ ‘ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਸੀ। ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਸਾਧ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੱਠ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਗਾਂਹ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਵੀ ਠੱਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਂਜ, ਉਸ ਸਾਧ ਨੇ ਇਕ ਸੱਚ ਵੀ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, “ਲੇਖਕ ਜੀ, ਪੇਪਰ ਹੀ ਕਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹੋ?” ਜੀ ਹਾਂ! ਇਹ ਸੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਨੇ ਉਦੋਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੇਪਰ ਹੀ ਕਾਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਪੇਪਰ ਹੀ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰਾ ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਲਿਖਤਾਂ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਦੀ ਉਸਾਰੂ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ‘ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਭ ਦੀ ਹੱਲ ਹੋਵੇ; ਸਭ ਪੱਕੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ, ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤੇ ਪੋਛੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ; ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਧਾਂ ਅੱਗੇ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਕਿਸੇ ਪੱਖੰਡੀ ਸਾਧ ਤੋਂ ਇਹ ਅਖਵਾਏ, “ਲੇਖਕ ਜੀ! ਪੇਪਰ ਹੀ ਕਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹੋ।”

-ਰਾਮ ਲਾਲ ਝੱਲੀ, ਸ਼ਿਕਾਰੋ
ਫੋਨ: 312-405-0623

ਪ੍ਰਭਸ਼ਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਬਾਰੇ ਛਪੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਕ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਦੇ ਜੁਆਬ ਵਿਚ ਜੱਗ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਚਿੱਤਕ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਇੱਕ (ਅ)ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਹਿਤ-ਵਿਧਾ, ਜੋ ਖੁਸ਼ਕ, ਉਕਤਾਉ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਆਜ਼ਾਦਾਨਾ ਪ੍ਰਵਾਜ਼ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਵਿਖੰਡਨਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵਿਧਾ ਹੀ ਨਵੀਂ ਅਪਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਅਗਲੇ ਵੱਲੋਂ ਅਪਨਾਈ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਵੀ ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੱਗ ਸਕੇ। ਇਹ (ਅ)ਲੇਖ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ, ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁੱਧ ਸੈਕੂਲਰ ਪਹੁੰਚ ‘ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਇਹ ਲਿਖਤ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਕਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ: ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ, ਸਟਾਲਿਨ, ਗੋਰਬਾਚੇਵ, ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿੰਬੂਬ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਹਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਪਾਲੀ ਮੁਹੱਬਤ ਇੱਥੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਬੋਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਮਲਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਚੁਰਾਸੀ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਅਖਬਾਰੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਐਡੇ ਮਿਆਰੀ ਹਸਤਾਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੇ ਬੱਲ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਜਲਾਲ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਜਲਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ‘ਚੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋਤ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਅਟਕ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਸਹਿਜ ਆਬਸਾਰ ਜਿਉਂ ਨਮੂਦਾਰ ਹੋਏ ਪੂਰੇ ਚੁਰਾਸੀ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ‘ਤੇ ਗੌਰ ਫੁਰਮਾਓ:

ਲਿਓਨ ਤ੍ਰਾਟਸਕੀ, ਜੋਸਿਫ ਸਟਾਲਿਨ, ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ, ਪਰਸਰਾਮ, ਭਗਵਾਨ ਈਸਾ, ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਸੁਕਰਾਤ, ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ,

ਬੱਲ ਦਾ ਚੁਰਾਸੀ(ਆਂ) ਦਾ ਗੋੜ

ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਇਲੀਅਚ ਲੈਨਿਨ, ਅਲੈਗਜੈਂਡਰ ਹਜ਼ਨ, ਬੈਲਿਸਕੀ, ਨਿਕੋਲਾਈ ਚੇਰਨੀਸ਼ੇਵਸਕੀ, ਪਿਸਾਰੇਵ ਪਲੈਖਾਨੋਵ, ਪੁਸ਼ਕਿਨ, ਲਿਓ ਤਾਲਸਤਾਏ, ਤੁਗਨੇਵ, ਐਂਤੋਨ ਚੈਖੋਵ, ਫਿਓਦਰ ਦਾਸਤੋਵਸਕੀ, ਫਰੈਡਰਿਕ ਨੀਤਸ਼ੇ, ਕਾਰਲ ਜੈਸਪਰਸ, ਡੋਲੀਊਸ, ਮਿਸ਼ੇਲ ਫੂਕੋ, ਯੱਕ ਚੈਰਿਦਾ, ਨਿਕੀਤਾ ਖਰੁਸ਼ਚੇਵ, ਲਿਓਨਿਦ ਬਰੈਜ਼ਨੇਵ, ਮਿਖਾਈਲ ਸੁਸਲੋਵ, ਅਲੈਕਸੀ ਕੋਸੀਲਿਨ, ਯੂਰੀ ਆਂਦਰੋਪੋਵ, ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਸੋਲੋਵਲੀਯੋਵ, ਇਲੇਨਾ ਕਲੈਪੀਕੋਵਾ, ਮਿਖਾਈਲ ਗੋਰਬਾਚੇਵ, ਯੋਗੇਂਦਰ ਲਿਗਾਚੇਵ, ਬੋਰਿਸ ਯੇਲਤਸਿਨ, ਸ਼ੇਵਰਦਨਾਜ਼ੇ, ਆਈਜ਼ੈਕ ਡਿਊਸ਼ਰ, ਅਲੈਗਜੈਂਡਰ ਯਕੋਵਲੋਵ, ਟਿਮੋਸ਼ੀ ਜੇ ਕੋਲਟਨ, ਬਿਲ ਕਲਿੰਟਨ, ਗੋਇਓ (Guenon), ਜਰਮਨ ਆਗੂ ਕੋਹਲ, ਜਾਰਜ ਬੁਸ, ਲੇਕ ਵਾਲੋਸਾ, ਰੋਨਾਲਡ ਰੀਗਨ, ਜ਼ਲਫਿਕਾਰ ਅਲੀ ਭੁੱਟੋ, ਜ਼ਿਆ-ਉਲ-ਹੱਕ, ਹਾਫਿਜ਼-ਉਲਾ ਅਮੀਨ, ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤਾਰਾਕੀ, ਬਬਰਕ ਕਾਰਮਲ, ਅਲੈਕਸੀ ਕੋਸੀਲਿਨ, ਰੋਡਰਿਕ ਬਰੈਬਰੇਟ, ਜੋਨਾਥਨ ਸਟੀਲ, ਸਈਦ ਮੁਹੰਮਦ ਗੁਲਾਬਜ਼ੋਈ, ਅਸਲਮ ਮੁਹੰਮਦ, ਵਤਨਯਾਰ, ਸ਼ੇਰਜਾਨ ਮਜ਼ਦੁਰਯਾਰ, ਅਸਦ-ਉਲਾ ਸਰਵਰੀ, ਮਾਰਖੇਜ ਦੀ ਸਾਦ, ਬਾਤਈ, ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਰਵਿੰਦੋ, ਸਈਦ ਹੁਸੈਨ ਨਾਸਰ, ਮਾਰਟਿਨ ਲਿੰਗਜ਼, ਆਰੀ ਕੋਰਬਿਨ, ਫਰਿਟਜ਼ੋਫ ਸੂਨ, ਮਾਓ ਜੇ ਤੁੰਗ, ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੀਪ ਦੇਹਰਾਦੂਨ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ, ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ, ਬਾਬਾ ਬਘੋਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ, ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ, ਧਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿੰਬੂਬ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਪ੍ਰੋ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਮਣੀ ਕੋਲ ਅਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ।

ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਐਨੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਦੀ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ, ਇਹ ਪਟਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣ-

ਪਛਾਣ ਕਰਵਾ ਦੇਈਏ।

ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸਟਾਲਿਨਵਾਦੀ ਜਾਪਦੇ ਕਾਮਰੇਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਤਾਈਆਂ ਦੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਸਟਾਲਿਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੀ ਲੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਟਾਲਿਨ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਠਹਿਰਾਉਣ ਜਾਂ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਬਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ, ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੇਰੀ ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਜਲਵੇਂ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਹਰਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅੰਦਰਲੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਚੁੱਛੀ ਲਾਉਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ।

ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲਸਫਾ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਜ਼ਲਸਾਂ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਫਲਸਫਾ ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਪਕੜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਫਲਸਫਾਨਾ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਰਿਵਾਜ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਇੱਕ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪਿਆ ਹੈ: ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਖਿਆਨ ਜਾਂ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਦ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ

ਖੁੱਲ੍ਹ-ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਉਲੱਦ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਹਾਵਰਾ ਉਹੀ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਉਹੀ ਹਨ, ਬੱਸ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਫਿਲਾਸਫਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਮੁਨੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਜਿਸ ਸ਼ਿੱਦਤ, ਤੀਖਣਤਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਫਲਸਫਾਨਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਆਪਣੀ ਮੈਟਾਫਿਜ਼ੀਕਲ ਬਿਰਤੀ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿੱਕਲਦਾ। ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫਲਸਫਾਨਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਣ ਦੀ, ਜਾਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਚੌਖਟਿਆਂ ਵਿਚ ਜੜ ਦੇਣ ਦੀ ਹੋੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦੇ ਮਿਆਰ, ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਆਧਾਰ। ਫਲਸਫਾ ਅੱਜ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਫੌਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੀ ਓਨੀ ਗੂੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਵਤਨ ਲਈ, ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਡੂੰਘੀ ਧਿਆਨੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਹਰ, ਸਾਧ ਸੁਭਾ ਬੰਦੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਠੱਗੀ-ਠੋਰੀ ਚੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਫੈਸਨ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੁੱਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੇਸਿਰ ਪੈਰ ਦੀਆਂ ਛੱਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਅਨਸਰਾਂ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਗੂੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣੇ ਸਮਝੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿੰਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਅਨਸਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਧੇ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੁਰੀਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਅਵਾਜ਼ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰਾ ਮੂਲ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ‘ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਕੜ ਬਣਾਏ ਬਗੈਰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਫਤਵੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ, ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹਸਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਫਲਸਫੇ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਗੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਿਚਰਦਾ। ਜਦ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਜਨਤਕ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਚਲੰਤ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਕਥਨਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ, ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਉੱਚ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿੱਧਤ ਜਿਹੀ ਬਣਾ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਤਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਕੀ ਹੈ? ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਜਾਬਤੇ ਵਿਚ ਚੱਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸੰਦਰਭ ਸਿਰਜੇ, ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਉਲੀਕਣ ਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਕੱਢ ਮਾਰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ, ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਵੀ। ਮਜ਼ਲੂਮ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਅਣਵਰਤੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾਸੀ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ, ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰੇ-ਭਾਰੇ ਨਾਂਵਾਂ ਬੱਲੇ ਦਰੜ ਧਰਨਾ, ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਮ ਵਿਚ ਸਟਾਲਿਨੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਲੇਖਕ ਸਟਾਲਿਨ ਦੇ (ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਹੀਂ) ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕੁਰਲਾਹਟ ਭਰਿਆ ਨਾਅਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਈਜ਼ੈਕ ਡਿਊਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਰਦ ਭਰੀ ਚੀਕ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਸੰਘੋ ‘ਵਾਜ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਰੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਇਹ ਗੋੜ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪਾਠਕਾਂ ‘ਤੇ ਘੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੈਅ-ਭੀੜ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸਟਾਲਿਨੀ ਮਨਸੂਬੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਲੇਖਕ ਦੀ ਚੁੱਪ ਕੂਟੀ ਭਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਆਵਾਗਵਣੀ ਰੂਹ ਦਾ ਵੀ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਡੂੰਘਾ ਹੈ।

ਲੈ ਚੱਲ ਵੇ ਨਣਦ ਦਿਆ ਵੀਰਾ ਮੇਲੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ

ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਮਾਘੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਖਿੱਚ-ਭਰਪੂਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਵੇਸ-ਭੂਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਖਿੜਵੇਂ ਰੋਆ ਵਿਚ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਤੋਟ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਦੀਨੋ ਤੋਂ ਕਾਂਗੜ, ਜੈਤੋ ਤੋਂ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਹੁੰਦੇ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਵਾਬ 'ਤੇ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਤੇ ਆਪ ਉੱਚੀ ਟਿੱਬੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ 1762 (1705 ਈਸਵੀ) ਦੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਨੇ 'ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਵਾਬ' ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ ਤੇ ਘਮਸਾਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮਰਜ਼ੀਵਤੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁਡਵਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਝੇ ਦੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਜਿਹੜੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ

ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ, ਟਿੱਬੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰੇ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਸਜੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਡੀਆਂ ਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਵਾਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਲਈ ਜੂਝਣ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਮੇਲੇ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇੱਥੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੌਕਣਾਂ ਵਾਂਗ ਪੁਣ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਮਨ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ-ਮਲੂਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਮੁਟਿਆਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਮਹਿਰਮ ਅੱਗੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਾਹਨਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ:

ਲੈ ਚੱਲ ਵੇ ਨਣਦ ਦਿਆ ਵੀਰਾ
ਮੇਲੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਘੋੜੇ, ਉਠ ਅਤੇ ਬੈਲ ਗੱਡੀਆਂ ਹੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਸਨ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ-ਘੋੜੀਆਂ, ਉਠਾਂ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਂਗਲੇ ਝੁੱਲਾਂ, ਫੁੰਦਿਆਂ, ਹਾਰ-ਹਮੇਲਾਂ ਅਤੇ ਟੱਲੀਆਂ-ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ:

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿੰਡ ਸੁਣੀਦਾ
ਪਿੰਡ ਸੁਣੀਦਾ ਮੱਲੀਆਂ।
ਮੱਲੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਬੈਲ ਸੁਣੀਦੇ
ਗਲ ਪਿੱਤਲ ਦੀਆਂ ਟੱਲੀਆਂ।
ਮੇਲੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ
ਦੋ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਚੱਲੀਆਂ।

ਮੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ੌਕੀਨਣ ਆਪਣੇ ਮਾਗੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬੋਝੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਨ ਲਈ ਆਖਦੀ ਹੈ: ਕੱਢ ਕੇ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚੋਂ ਬੀੜ ਲੈ ਬਾਗੜੀ ਬੋਝਾ।
ਵੇ ਉੱਤੇ ਪਾ ਲੈ ਝੁੱਲ ਰੇਸ਼ਮੀ ਜੀਹਦੀ ਲੋਣ ਨੂੰ ਲਵਾਇਆ ਗੋਟਾ।
ਮੈਂ ਚੂਰੀ ਦੀ ਪਰਾਤ ਪਾਵਾਂਗੀ ਤੇਰੇ ਬੋਝੇ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਨੀਰਾ।
ਵੇ ਮੇਲੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਚੱਲ ਚੱਲੀਏ ਨਣਦ ਦਿਆ ਵੀਰਾ।
ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਾਡੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਵੀ ਪਕੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ
ਫੋਨ: 91-94630-34472

ਵਿਖੇ ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ, ਭਾਵ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਬੜੀ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਅਤੇ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋਕ-ਧਰਮ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਘ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਧਨ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਕਰ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਕਰ ਰਾਸ਼ੀ ਸਭ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸਰਬੋਤਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ, ਭਾਵ ਮਾਘੀ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਹੁੰਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਸਰੋਵਰਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਝੀਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਮਾਘੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਪੁਰਬ ਦਾ ਨਾਂ ਰੰਗੋਲੀ ਹੈ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੋਂਗਲ ਸੱਦਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਇਹ ਮਿਲਨ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹਾਤਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, "ਭਾਈ ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਾਲ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪੋਂਗ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਦਲਿੰਦਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਸਰਦੀ ਵੀ ਹੱਡ-ਠਾਰਵੀਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕ ਨਹਾਉਣ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਦਲਿੰਦਰੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਨਲਕੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ... ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਖੁਹਾਂ-ਟੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਠੰਢ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨਮੋਹਕ ਤਿਉਹਾਰ ਲੋਹੜੀ ਪੋਂਗ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਘੀ ਦਾ ਪੁਰਬ ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਖੇਡਿਆਂ ਦਾ ਢੋਆ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਮਾਘੀ' ਦਾ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ

ਮਾਘੀ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾ ਰਹੇ ਕਵੀਸ਼ਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਈ ਇਹ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸਰਸਾ ਨਦੀ 'ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੜ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ, ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਪੁੱਜ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਦੋਵਾਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਜਾਮ ਪੀ ਲਏ। ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜਾ, ਰਾਮਪੁਰ, ਆਲਮਗੀਰ, ਮੋਹੀ, ਹੇਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜੱਟਪੁਰੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਮਾਲਵੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਨੇ ਲੈ ਆਈਆਂ। ਦੀਨੇ ਦੀ ਠਹਿਰ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੂਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਸੂਬਾ ਨਵਾਬ ਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਤੇ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ-ਏ-ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੂਰਵੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ- ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬੇਦਾਵਾ ਪੱਤਰ ਚਾਕ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇੱਥੇ ਟੁੱਟੀ ਸਿੱਖੀ ਗੱਢੀ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਕਤ-ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਵਾਬ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮੁਕਤਸਰ' ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਦਾਹ-ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ

ਹੁਣ ਬਿੜਕ ਰਹੇ ਹਨ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸ਼ਰਫ਼

ਕਮਾਂਡੋ ਜਨਰਲ ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਆਖਰ ਬਿੜਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਗੱਦਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ

ਆਰਿਫ ਨਿਜ਼ਾਮੀ

ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਪੈਂਤੜੇ ਮੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।
ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੱਬੀ ਚਮਤਕਾਰ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਉਸ ਵਕਤ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿਲਟਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚਮੁੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਅ ਸੀ। ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਕਾਲਤੀ ਟੀਮ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪੈਂਤੜਾ ਘੜਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਪੱਥਰ ਵਰਗੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਅਚਾਨਕ ਹੁਣ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਗੱਦਾਰੀ ਦਾ ਕੇਸ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਗੱਦਾਰੀ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਫ਼ੌਜ ਬੇਚੈਨ ਹੈ।
ਸ਼ਾਇਦ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤ ਭਾਂਪ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲਈ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਜਗਾ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਕਸੂਤੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਣਗੇ।
ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਕਠਪੁਤਲੀ' ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਜਨਰਲ ਅਸ਼ਫ਼ਾਕ ਪਰਵੇਜ਼ ਕਿਆਨੀ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੇ ਜਨਰਲ ਰਹੀਲ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਉਤੇ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜਨਰਲ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਵਾਂਗ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਜਨਰਲ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਰਮ ਗੋਸ਼ਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਆਪਣੀ ਚਮੜੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ

ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਖੇਡ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਫ਼ਵਾਹ ਵੀ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਾਰਨ ਨਾਗਰਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਉੱਜ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਹੀ ਵੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਹਿਮਦ ਰਜ਼ਾ ਕਸੂਰੀ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈ ਗਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਕੱਦਮਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਫ਼ੌਜੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਝਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੁਲਫਕਾਰ ਅਲੀ ਭੁੱਟੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਰਾਹੀਂ ਫਾਂਸੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਉਲ ਹੱਕ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਹੋਇਆ ਅਦਾਲਤੀ ਕਤਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੌਰਾਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਯੂਸਫ਼ ਰਜ਼ਾ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ

ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਬਕਾ ਬੰਮੂ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਾਗਰਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵੱਡੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਚੈਨ ਵੀ ਹੋਣਗੇ।
ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫ਼ੌਜਾਂ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 2011 ਵਿਚ 'ਫੋਰਬਜ਼' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵੱਲੋਂ ਜਨਰਲ ਕਿਆਨੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ 34ਵਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੀਆਂ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਖ਼ੁਦ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਫ਼ੌਜ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਾਹਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਉੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਹਿੱਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪੂਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?
ਬੇਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪੈਂਤੜੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ, ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਤਾਂ ਮਿਲਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਪਣੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਤੇ ਬਦਲਾਖੋਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ, ਸਗੋਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਹੌਸਲੇ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਲਟਕਾ ਕੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਦੇ ਵਕੀਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
ਉੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਸਾਬਕਾ ਕਮਾਂਡੋ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਅਕਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਖ਼ਤਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਭੁੱਟੋ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪਈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਵੀ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਹੀ ਸੀ। ਗੱਲ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮੁਸ਼ਰਫ਼ ਇਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਪੱਥੋਂ ਬੋਝੇ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ ਨਾ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ

ਬਲਬੀਰ ਮਾਧੋਪੁਰੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ 'ਫਾਂਗਿਆ ਰੁੱਖ' ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਰੌਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਾਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ, ਉਹ ਬਲਬੀਰ ਨੇ ਬੜੇ ਦਿਲ-ਗੁਰਦੇ ਅਤੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਰ ਪੈਰ 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਅੜਿੱਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡਾਣ ਭਰੀ, ਪੁਸਤਕ 'ਫਾਂਗਿਆ ਰੁੱਖ' ਉਸੇ ਦਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਲੇਖ 'ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ ਨਾ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ' ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਬੁੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਪੁੰਦ ਦੇ ਬੱਦਲ ਦੌੜ-ਦੌੜ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਪਰ ਬੱਦਲ ਫਟਣ ਦਾ ਆਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਠੰਢੀ-ਯੱਖ ਵਗਦੀ ਹਵਾ ਕਾਰਨ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨਿਆਣੇ ਅਜੇ ਵੀ ਠੁਰ-ਠੁਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਫਰੀਹ (ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਜੀ ਘੰਟੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕੇ-ਬੱਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ। ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੌਹਨ ਲਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੀ ਡਾਕ-ਬੈਲੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਲਿਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ

ਬਲਬੀਰ ਮਾਧੋਪੁਰੀ
ਫੋਨ: 91-93505-48100

ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਬੇਵਕਤੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਾਲਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਵੇਂ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਭਾ ਜੁੜੀ ਹੋਵੇ। ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਚੇਤ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਏ, “ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਕੋਲ (10 ਜਨਵਰੀ 1966) ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਵਿਖੇ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬੌੜਾ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ।”

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਤੇ ਵਗਦੇ ਠੱਕੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਠੰਢੀ ਪੁੰਦ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪਰਤ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੇਹਰਕਤ ਖੜ੍ਹੇ ਬੁੱਤ ਲਗਦੇ ਸਨ।

ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ, “ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਵਾਰਾਨਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਤਰ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਿਸਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਭਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਾਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਕਈ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਰਹੇ। ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਦਕਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾਹਰਾ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਲਾਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜੇਸ਼ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ, ‘ਜੈ ਜਵਾਨ ਜੈ ਕਿਸਾਨ’, ‘ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਮਰ ਰਹੇ।’

ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਭੈਣ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਨਾਹਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਠਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਲਾਰੀਆਂ। ਫਿਰ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਵਰਗਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, “ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੌਨ ਰੱਖੋਗੇ!”

ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ‘ਵਿਸ਼ਰਾਮ’ ਆਖਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੋਗ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨੀ। ਭਰਿਆ ਸਕੂਲ ਪਲ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਝੱਲੇ-ਫੱਟੀਆਂ ਚੁੱਕੀ ਦੌੜਦੇ ਇਉਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟੇ

ਕੈਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਛੁੱਟੀ ਵਕਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਦੌੜੇ ਸਨ।

ਖੈਰ, ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਿਆ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕੋਲ ਪੈਸਿਆਂ ਖੁਣੋਂ ਕਿਸਤੀ ਰਾਹੀਂ ਨਦੀ ਨਾ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਚੈਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ‘ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਜਾਤ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਦੇ ਆ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ! ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਭਾਈਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਦੌਰਾਨ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਦਿੜਤਾ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।’

ਘਰ ਦੀ ਸਰਦਲ ਟੱਪਦਿਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਮਾਲ ਗੱਡੀ ਥਾਂ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਣ ਆਈ ਹੋਈ ਮੇਰੀ ਕਰਮੀ ਭੂਆ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਲਾਲ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚਿਰੇਕਣੀ ਹੰਝੂ ਵਹਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਦਾਦੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਆ ਦੁੱਖੋਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਪੁੰਝਦੀ ਬੋਲੀ, “ਰੱਬ ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਬੈਰੀ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਨਾ ਦਖਾਲੇ, ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੁਆਂ ਅਰਗੇ ਪੁੱਤ ਮਾਰ’ਤੇ, ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਧੀਆਂ ਵੱਢ’ਤੀਆਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਖੂਹਾਂ ‘ਚ ਸਿੱਟਤਾ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ’ਤੀਆਂ।”

ਭੂਆ ਨੇ ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਪੁੰਝੀਆਂ ਤੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ, “ਸਾਡੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਰਾਹ ‘ਚ ਮਰ-ਖਪ ਗਏ। ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਦੇਖੇ ਵੇਰ ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਮੋਹਰੇ ਆਉਂਦੇ ਆ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਬੀ ਨੀਂਦ ਨਈਂ ਆਉਂਦੀ...ਪਤਾ ਨਈਂ ਵਸਦੇ-ਰਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਦਿਨਾਂ ‘ਚ ਕਿੰਦਾਂ ਪਾਣੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਹਦਾ ਕਦੀ ਚਿੱਤ-ਚੇਤਾ ਨਈਂ ਸੀ। ਨਿੱਜ ਹੋਣਾ ਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਦਾ, ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੰਦਾਂ ਦੁਰਦਸਾ ਹੁੰਦੀ...।”

ਭੂਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਜ਼ਾਰੋਜ਼ਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਭੂਆ ਦੇ ਮਨ ਉਤੇ ਪਏ ਟੱਕ ਅਜੇ ਅੱਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਲ ਉਹਨੂੰ ਜਦੋਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਤੇ ਭੂਆ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਬੀਬੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਈਂ, ਜੇ ਕਿਸਮਤ ‘ਚ ਲਿਖਿਆ ਉਹ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ...।”

“ਜਦੋਂ ਆਉਨੀ ਆਂ ਇਹੋ ਝੋਰਾ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਨੀ ਆਂ, ਤੂੰ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾ ਪਈ ਤੇਰਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ!” ਦਾਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੱਪ ਤੋੜੀ।

“ਮੈਂ ਰੋਨੀ ਆਂ ਪਈ ਹਿੰਦਸਤਾਨ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਾਜ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿਣਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਾਲ ਵਸਣ ਦੇਣਾ। ਇਕ-ਦੂਏ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲਈਦੇ ਆ ਲੜਾਈ ਛੋੜ ਕੇ। ਪਤਾ ਨਈਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਇਸ ਕਲਹਿਣੀ ਕਲ੍ਹਾ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੁੱਖਾਂ-ਸੁੱਖਦੀ ਰਹੀ, ਪਈ ਮੇਰਾ ਭਰਾ-ਭਤੀਜਾ (ਮੇਰਾ ਤਾਇਆ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਤੇ ਵੱਡੇ ਤਾਏ ਦਾ ਪੁੱਤ ਮੌਹਨ ਲਾਲ) ਸੁੱਖ-ਸੁਖੀਲੀ ਨਾਲ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਣਾ। ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ, ਪਈ ਲੜਾਈ (ਸਤੰਬਰ 1965 ਦੀ ਜੰਗ) ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।” ਭੂਆ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀਂ ਪਰਲ-ਪਰਲ ਵਗਦਾ ਪਾਣੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਭਾਰੀ ਹੋਈ ਜੁਬਾਨ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਭਰ ਆਇਆ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਭਾਈਏ ਨੇ ਬੋੜ੍ਹਾ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਦਲਾਨ ਦਾ ਬੂਹਾ ਲੰਘਦਿਆਂ ਆਏ ਦਾ ਬੋਰਾ ਦੁਵੱਲਿਓਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਭੁੱਜੇ ਰੱਖਿਆ ਜੇ ਰਾਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ‘ਤੇ ਭੋਗਪੁਰ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਲੱਸੀ ਗਟਗਟ ਚਾੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਖਾਲੀ ਗਲਾਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਮਰ ਜਾਣਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਲੜ-ਭਿੜ ਕੇ, ਕੁਛ ਹਮਲਿਆਂ (1947 ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੰਡ ਵੀ ਹੋਈ) ‘ਚ ਮਰ ਗਏ, ਕੁਛ ਪਲੇਗ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ, ਕੁਛ ਆਹ ਲੜਾਈ ‘ਚ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ-ਪੁੰਹਦੇ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਪਈਓ ਔੜ-ਸੌਕੇ ਨਾਲ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣੇ ਆ। ਖੂਹਾਂ ਦੇ ਤਲੇ ਸੁੱਕ ਗਏ ਆ। ਫੁਸਲਾਂ ਨੇ ਝਾੜ ਕੀ ਦੇਣਾ!”

ਘਰ ਬੈਠੇ ਦੀ ਮੇਰੀ ਨਿਗੂਾ ਨਬੀਏ ਅਰਾਈਂ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਵਕਤ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਚਲਾ ਗਿਆ) ਦੇ ਅੰਬ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਅੰਦਰ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿੱਤਰੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਗੋਲ-ਚੱਕ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਚੌੜੀ ਚਿਣਾਈ ਦਿਸਣ ਲੱਗੀ। ਪੇਤਲੇ ਜਿਹੇ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਸੁੱਕੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਿੰਜਰ ਵਰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਲਪਤ ਨਬੀਏ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈਆਂ।

ਭਾਈਏ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, “ਸ਼ਹਿਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਸੀ, ਪਈ ਹਾਲਾਤ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਕਾਲ (1943) ਅਰਗੇ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਉਦੋਂ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਮਰ ਗਏ, ਘਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਸ-ਦਸ ਕਿੱਲੇ ਆਏ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਬੇਚ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਿਆ ਸੀ। ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਘਰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ‘ਚ ਪੰਦਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਟਾਵੀਆਂ-ਟਾਵੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਈਆਂ। ਹਾਅ ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਲੰਛੇ (ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਪਿਛਾੜੀ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰਿਵਾਰ) ਨੇ ਨਈਂ ਬੰਗਾਲਣ ਲਿਆਂਦੀਉ...।”

ਭਾਈਏ ਦੀ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਸੀਸੇ ਉਤੇ ‘ਭਾਈ ਰਾਣੀ’, ਤਾਈ ਆਡੇ ਦੇ ਕੋਠੇ ਦੀ ਛੱਤ ਉਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਉਭਰੀ। ਉਹ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਦੀ ਗੁੰਦਵੇਂ ਤੇ ਗੱਦਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਚੀ-ਲੰਮੀ ਜੁਆਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕੱਪੜਾ ਪਾਉਂਦੀ, ਸੁਰਖੀ-ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੋੜ੍ਹਾ ਹਿੰਦੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੀ, ਜਾਂ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜਤਿਆ ਪੀੜ ਫੱਬਦਾ। ਭਾਈ ਰਾਣੀ ਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੋਂ ਅਕਸ ਉਦੋਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਤੇ ਜਨਾਨਾ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ।

ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਅਹੁਲਦੇ ਵਕਤ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਭੂਆ ਤੇ ਦਾਦੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਡੇ ਹੋਏ

ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਾਜ਼ਾ ਸੋਗੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ। ਮਾਹੌਲ ਵਿਚਲੀ ਗਹਿਰੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਬੰਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਭੂਆ ਖੱਬੇ ਗੋਡੇ ਉਤੇ ਖੱਬੀ ਕੂਹਣੀ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੱਚਮੁਚ ਕੋਈ ਅਹਿੰਲ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਤਸਵੀਰ ਲਗਦੀ ਸੀ।

ਪਲ ਭਰ ਦੀ ਇਸ ਰੁਕਣੀ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲੇ ਬੂਹੇ ਵਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਤਰਲੇ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਪਈ। ਇਕ ਜੁਆਨ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬੂਟੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੰਗ ਦੇ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਉਘੜ-ਦੁਘੜੇ ਲਪੇਟ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗਲ ਚਿੱਟਾ ਕੁੜਤਾ ਤੇ ਤੇੜ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਸੁਹਣੀ-ਸੁਨੱਖੀ ਤੇ ਲਾਲ ਭਾ ਮਾਰਦਾ ਚਿਹਰਾ। ਉਹਨੇ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਸਾੜ੍ਹੀ, ਤੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਗਰਮ ਸ਼ਾਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਪੇਟੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨੰਗੇ ਡੌਲਿਆਂ, ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਗਿੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਮੋਟੇ ਗਜਰੇ, ਕੜੇ, ਛੱਲੇ ਤੇ ਕੰਛਣ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਚਣੀ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ-ਇਕ ਬੱਚਾ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੱਕਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਆਈ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, “ਬੀਬੀ ਦੋ-ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਦੇ, ਯਾ ਆਟੇ ਕੀ ਦੋ ਮੁੱਠਾਂ ਦੇ ਦੇ, ਹਮ ਔਰ ਯੇਹ ਹਮਾਰੇ ਬੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਹੈ। ਸੋਕਾ ਪੜ ਰਹਾ ਹੈ, ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਹਮ ਮਾਂਗਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਸ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਯਾ...।”

ਇਸ ਅਜਨਬੀ ਜੋੜੇ ਦੇ ਮਿੰਨਤਾਂ-ਤਰਲੇ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੇ ਵਲ ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਘੁੱਟ ਲਿਆ।

ਸਾਨੂੰ ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਦਲਾਨ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਦੇਖ ਭਾਈਏ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਫਿਰ ਤੋਰੀ, “ਦੇਖੋ ਹਾਅ ਜੋਰਾਵਰ ਕਈਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਭੁੱਖ ਨੇ ਕਿੰਦਾਂ ਅੱਝੇ ਕਰ’ਤੇ ਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਿਹੜੇ-ਮੁਹੱਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਬੀ ਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕੋਲ ਨਈਂ ਢੁੱਕਣ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੰਗਾ ਨਗਰ ਕਣਕ-ਛੋਲੇ ਬੱਢਣ ਜਾਈਦਾ, ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਪਈਆਂ ਜਾਤ ਪੁੱਛਦੇ, ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਦਰਾਂ ‘ਤੇ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਆ। ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਆਲਾ ਹੋਬੇ, ਪਈ ਹੁਣ ਯੁਆਡੀ ਆਕੜ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਦਬਦਬਾ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ? ਕਈਦੇ ਆ ਪਈ ਭੁੱਖ-ਮੁਸੀਬਤ ਬੋਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੀ ਬਾਪ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।”

ਹੁੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਕਾਹਲੇ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈਏ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, “ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਟੈਮ ਈ ਨਈਂ, ਪਈ ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ

ਦਾ ਸਾਰਾ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਰੱਬ ਨੇ ਨਈਂ, ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਫ਼ਾਦ ਬਾਸਤੇ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ।”

ਭਾਈਏ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਗੁਹ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ, ਪਰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਭਰਿਆ। ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਵ-ਜੰਮੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸੁੱਤੀ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਪਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਆਖਿਆ, “ਗੱਲ ਇਥੇ ਨਿਬੜਦੀ ਆ, ਪਈ ਲਿਖੀਆਂ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੋਰ ਨਈਂ ...। ਦੇਖੋ ਕਾਲ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਰੰਕ ਬਣਾ’ਤਾ!” ਭੂਆ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਮਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰੀ, ਤੇ ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਹੱਥ ‘ਚ ਸੋਟਾ ਫੜ ਲਿਆ।

“ਇਹਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਆਪਣੀ ਨਈਂ। ਅਸੀਂ ਨਿੱਤ ਫਾਕੇ ਕੱਟਦੇ ਆਂ, ਸਾਡੇ ‘ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਇਆ ਨਈਂ ਆਉਂਦੀ, ਪਈ ਬੁਲਰ ਵਿਲਕਦੇ ਆ, ਮਣ-ਮਣ ਅੰਨ ਦੇ ਦਈਏ, ਹਿਸਾਬ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਊ। ਅੱਖੇ ਬੋਲੇ ਕੀਤੀ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਭੁੱਲਦਾ? ਅਖੇ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ, ਸਾਲਾ ਰੱਬ-ਨਿਰਾ ਜੱਬੂ। ਹੋਬੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਫ਼ਰਿਆਦ ਨਾ ਸੁਣੇ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜਾਲਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਈ ਚੰਗੇ...!” ਭਾਈਏ ਨੇ ਮਨ ਦੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਦੋ-ਟੁੱਕ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ।

ਮਾਂ ਨੂੰ ਚਾਣਚੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਸਿਲਵਰ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਿਆ, “ਮੰਤਰੀਆਂ ਦਿਓ ਮੈਲ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਭਰਾ ਲਿਆ, ਇਹਦੀਆਂ ਨਈਂ ਗੱਲਾਂ ਮੁੱਕਣੀਆਂ!”

ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰੀ ਮੈਲ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਬਾਲਟੀ ਦੇ ਫੁਲਕਣ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਉਤੇ (ਗੁੜ ਦੀ) ਮੈਲ ਡਿਗ ਪਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਲਟੀ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਬਦਲਣ ਲੱਗਾ। ਨਿੱਕੋ-ਨਿੱਕੋ ਫਾਲੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਨ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ-ਘਿਰਦਾ, ਦੁੱਖ ਮਨਾਉਂਦਾ, ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਤੇ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਜਮਾਤੀ ਜੱਟ ਮੁੰਡੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਕਦੀ ਸਹਿਜ ਤੇ ਕਦੀ ਤਲਖੀ ਨਾਲ ਫਿਕਰੇ ਕੱਸਦੇ, “ਮੈਲ ਪੀਣ ਨਾਲ ਯੁਆਡੇ ਰੰਗ ਮੈਲ ਅਰਗੇ ਹੋਇਓ ਆ!... ਮੈਲ ਪੀਣੀ ਜਾਤ ਫੇ ਬੀ ਸਾਨੂੰ ਆਂਛੂੰ ਆਕੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆ...ਇਸ ਸਿਆਲ ਚੰਗਾ ਦਾਅ ਲੱਗਾ ਹੋਣਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ, ਬਬੇਰੇ ਕੱਟੇ-ਬੱਢੇ ਮਰਦੇ ਆ ਸੁੱਕੀ ਠੰਢ ‘ਚ, ਕਿਉਂ ਗੁੱਭ?”

ਮੈਂ ਖਿਝ ਗਿਆ। ਮਨ ਸੜ-ਬਲ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਆਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਨਰਮ ਪੌਦੇ ਠੰਢ ਨਾਲ ਝੁਲਸ ਗਏ ਸਨ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰ-ਮੱਥਾ ਇੱਟ-ਰੋੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾੜ ਦਿਆਂ ਤੇ ਕਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਮਜਬੂਰੀ ਆ, ਕੋਈ ਸੌਕ ਬੋੜ੍ਹੋ? ਯੁਆਨੂੰ ਸਾਡੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਕੀ ਦੁੱਖ! ਤੁਸੀਂ ਖਾ-ਖਾ ਪਾਟਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਆਂ, ਤੇ ਸਾਡੇ ਲੱਕੇ ਲਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਲਿੱਸੇ ਬੋਲਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ।

ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਲਟੀ ਦੀਆਂ ਟਿੱਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲੂ ਵਾਂਗ ਮੁੱਕਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋਚਦਾ, ਬਸ ਬੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਜਾਤ ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਸੁਣਨ ਤੇ ਝੱਲਣ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਗੀਗਨਵਾਲ ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪੈਣਾ, ਉਦੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਮੈਲ ਪੀਣ ਤੇ ਮਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਬਾਰੇ ਤਾਹਨੇ ਮਾਰੇਗਾ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਣ ਲਈ ਕੱਖ-ਪੱਤ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਚੇਤ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਵਲੋਂ ਦੱਸੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਲਖ-ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਭਾਈਏ ਦਾ ਬਿਆਨ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਜਹਿਮਤ, ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ ਨਾ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁੜ੍ਹਾਂ-ਬੋੜ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਲਿਛ ਕੇ ਰਈਂਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਨਾ ਭਲਕੇ ਸਾਡੀ ਔਲਾਦ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ, ਧੋਣ ਅਕੜਾ ਕੇ ਅਣਖ ਨਾਲ ਤੁਰੇ, ਚਾਰ ਸਿਆਤ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲੜ ਭਿੜ ਕੇ ਲਵੇ।

ਭਾਈਏ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਤਰਲੋਮੱਛੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਕਿ ਦਿਨ ਪੁਰ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਰਾਹ ਰੌਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਮੈਂ ਅੰਬਰੋਂ ਤਾਰੇ ਤੋੜਨ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਨਾ ਥੱਕਦਾ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਰਗਰ ਸਾਧਨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਸੇਵਾ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਵੰਡ ਫਕਣ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾੜੇ)। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤਦ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜੀ ਅਰਥਾਤ ਹੋਛੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ। ਕੁਤਾ ਲਾਲਚੁ ਛਡੀਐ ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਅਲਖੁ ਧਿਆਈਐ। (ਪੰਨਾ 468)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਤਰਕ/ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਇੱਥੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਦਲੀਲ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਦੋਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਤੋਤੇ-ਰੱਟ, ਜੋ ਅੱਜ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਪਤ' ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਕ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸਲੋਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਕਪਤਾ ਰੰਗਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ। ਕਲਿਜੁਗ

ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ

ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਝੂਠ-ਫਰੋਬ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਦੋ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਮਤ ਛੱਡ ਕੇ ਝੂਠੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ (ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਿਜੁਗ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦਾ। ਕਲਿਜੁਗ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅੰਗਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਦੱਬ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਿਆਈ ਛੱਡ ਕੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

ਇਥੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਾਬਤ ਦਾਣਾ ਬੀਜਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਖੇਤ ਵੱਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀਜ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਉਗਦੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਸਾਬਤ ਦਾਣਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਤੁਰੇ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸੋਭਾ ਖੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਲ ਬੀਜੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੂੜ ਹੈ, ਮਨ ਸੱਚ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਲਾਹਾ ਕਿਉਂ ਮਿਲੇਗਾ? ਹੁਣ ਅੰਕੁਰ ਫੁੱਟਣੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵਾੜ ਹੋਇਆ ਮਨ ਅਰਥਾਤ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਪਏ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਕਿਵੇਂ ਪਲੁਰੇਗੀ? ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਬੀਜ ਕਿਉਂ ਉਗੇਗਾ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁੰਝ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਹ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਕੋਰੇ ਕਪੜੇ 'ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਡਰ ਰੂਪ ਖੁੰਝ ਤੇ ਧਰੀਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਉਦਮ ਦੀ ਪਾਹ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ, ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਮਾਇਆ ਆਦਿ ਫਲ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ,

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੋਤਾਲਾ॥ ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ॥ ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤਾ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੁ ਰੁਤਿ ਹੋਇ॥ (ਪੰਨਾ 468)

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੂੜ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਪ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਚੋਧਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਨਾਇਬ ਹੈ, ਕਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਨੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਚੱਟੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਉਚੀ ਉਚੀ ਕੂਕਦੇ ਹਨ, ਜੁੱਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਅਰਥਾਤ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਮੂਰਖ ਨਿਰੀਆਂ ਚਲਾਕੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੀਤਾ-ਕਰਾਇਆ ਅਜਾਈ ਗੁਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਨਹੀਂ, ਨਿਜੀ ਸਵਾਰਥ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਤੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਭ, ਪਾਪ, ਕੂੜ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਸ 'ਚ ਵੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਤਰੇਗਾ ਜੇ ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੱਲੇ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ-ਰੂਪ ਵੱਟਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਕਸਵੱਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,

ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੁਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰੁ॥ ਕਾਮੁ ਨੋਬੁ ਸਦਿ ਪੁਛੀਐ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ॥ ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ ਮੁਰਦਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ 468)

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੰਡਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਜਾਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਉਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਹ ਉਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹਰ ਜੀਵ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਜਾਂ ਜਨਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ-ਜਨਮ ਦੀ ਧੌਂਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਉਥੇ ਉਹੀ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਭਲੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਉਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅੰਗਕਾਰ ਆਦਿ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ), ਵਦੀ ਸੁ ਵਜਗਿ ਨਾਨਕਾ ਸਚਾ ਵੇਖੋ ਸੋਇ॥ ਸਭਨੀ ਫਾਲਾ ਮਾਰੀਆ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ॥ ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰੁ ਹੈ ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੈ॥ ਜਿਨੁ ਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ ਚੰਗੇ ਸੇਈ ਕੋਇ॥3॥ (ਪੰਨਾ 469)

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਣਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣੇ। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਧੁਰੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬੇਅੰਤ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ

ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵਨ-ਸੋਝੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ, ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਧੁਰਿ ਕਰਮੁ ਜਿਨਾ ਕਉ ਤੁਧੁ ਪਾਇਆ ਤਾ ਤਿਨੀ ਖਸਮੁ ਧਿਆਇਆ॥ ਏਨਾ ਜੰਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਤੁਧੁ ਵੇਕੀ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ 469)

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਜੱਗੇ ਜੱਗੇ ਵਿਚ, ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਬਵਿਆਪਕਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਨੋਖੀ ਹੈ, ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ। ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ 'ਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਬਿਪਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉਸ ਲਈ ਦਵਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਪਤਾ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁੱਖ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਏਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੇ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਨੂਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨ ਹਨ, ਜੋ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦੀਵੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ-ਗਾਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ,

ਦੁਖੁ ਦਾਰੁ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ ਜਾ ਸੁਖੁ ਤਾਮਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ ਨ ਹੋਈ॥1॥ (ਪੰਨਾ 469)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਗਿਆਨ

ਸਰਮ, ਸਰਮੁ ਜਾਂ ਸਰਮਾ
 'ਸਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਲੱਜਾ' ਹੋਣ ਤਾਂ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ 'ਸਰਮ', 'ਸਰਮੁ' ਜਾਂ 'ਸਰਮਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹੋ,
 ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ॥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 12)
 ਸਰਮ ਧਰਮ ਕਾ ਡੋਰਾ ਦੂਰਿ॥ (ਪੰਨਾ 471)
 ਸਰਮ ਸੁਰਤਿ ਦੁਇਸ ਸੁਰਿਭਏ॥ (ਪੰਨਾ 152)
 ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ॥ (ਪੰਨਾ 140)
 ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ॥ (ਪੰਨਾ 722)
 ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ 'ਸਰਮਾ' ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਾ-ਸਮਝੀ ਕਾਰਣ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਸਰਮਾ' ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਸਰਮਾ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਕੁੱਤੀ' ਹੈ ਜੋ ਯਮ ਰਾਜ ਦੇ ਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ (ਰਿਗਵੇਦ)।

ਉਪਰ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ' ਬੋਲਣ 'ਤੇ 'ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਓ ਜੀ' ਠੀਕ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ। ਲਾਜ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, 'ਕੁੱਤੀ' ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ।
ਸ੍ਰਮ, ਸ੍ਰਮੁ, ਸਰਮ
 ਜਿੱਥੇ 'ਸ੍ਰਮ', 'ਸ੍ਰਮੁ' ਜਾਂ 'ਸਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਉਦਮ, ਮਿਹਨਤ ਜਾਂ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ, ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ॥ (ਪੰਨਾ 8)
 ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਤੇ ਦਮ ਆਢ ਕਉ ਤੋ ਗਨੀ ਧਨੀਤਾ॥ (ਪੰਨਾ 810)
 ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ॥ (ਪੰਨਾ 278)
 ਸ੍ਰਮੁ ਮਿਟਿਆ ਮੇਰੀ ਹਤੀ ਬਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ 189)
 ਸ੍ਰਮੁ ਬਾਕਾ ਪਾਏ ਬਿਸਰਮਾ ਮਿਟਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਧਾਈ॥ (ਪੰਨਾ 1000)
-ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 801-414-0171

ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਨੀ ਗਹੇਰਾ

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫
 ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਨੀ ਗਹੇਰਾ॥ ਘਰੁ ਲਸਕਰੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ॥ ਰਖਵਾਲੇ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ॥ ਸਭਿ ਜੀਅ ਭਏ ਦਇਆਲਾ॥੧॥ ਜਪਿ ਅਨਦਿ ਰਹਉ ਗੁਰ ਚਰਣਾ॥ ਭਉ ਕਤਹਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ॥ਰਹਾਉ॥ ਤੇਰਿਆ ਦਾਸਾ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਉਸਾਰੀ॥ ਬਲੁ ਧਨੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਾ॥ ਤੁ ਭਾਰੋ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰਾ॥੨॥ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਤਰਾਇਆ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਦੀਆ॥ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਆ॥੩॥ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਾਈ॥ ਸਭ ਉਠਿ ਲਾਗੀ ਪਾਈ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ॥ ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਨਾਨਕ ਗਾਈਐ॥੪॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ! ਅਤੇ ਅਤਿ ਡੂੰਘੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਓ! ਇਹ ਘਰ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ, ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਰਖਵਾਲੇ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ, ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ! ਤੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ

ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਇਆਵਾਨ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਜਪਿ ਅਨਦਿ ਰਹਉ ਗੁਰ ਚਰਣਾ॥ ਭਉ ਕਤਹਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ॥ਰਹਾਉ॥ ਹੁਣ ਗੁਰਦੇਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ! ਸੁਣੋ ਮੈਂ ਉਸ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ; ਭਉ ਕਤਹਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ, ਹੇ ਭਾਈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਭਉ ਕਦੀ ਵੀ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਲੈ ਕੇ ਆਓ, ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਈਏ। ਤੇਰਿਆ ਦਾਸਾ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਉਸਾਰੀ॥ ਬਲੁ ਧਨੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਾ॥ ਤੁ ਭਾਰੋ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰਾ॥੨॥ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਓ! ਤੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭ ਜੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲੀ ਪੱਕੀ ਨੀਹ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਬਲੁ ਧਨੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਾ, ਭਾਵ ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀਓ! ਮੇਰਾ ਬਲ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਧਨ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਠਾਕੁਰ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ। ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਸੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਤਰਾਇਆ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਦੀਆ॥ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਆ॥੩॥ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ; ਸੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਤਰਾਇਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ; ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਦੀਆ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਜੀਵ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਸੁਆਦ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਆ, ਉਸ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ਸੁਖ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਾਈ॥ ਸਭ ਉਠਿ ਲਾਗੀ ਪਾਈ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ॥ ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਨਾਨਕ ਗਾਈਐ॥੪॥ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੁ ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੀ ਆਪ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਸਭ ਉਠਿ ਲਾਗੀ ਪਾਈ, ਫਿਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਲੋਕਾਈ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ; ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਭਾਈ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਓ! ਹਰ ਇਕ ਸਾਹ ਨਾਲ ਉਸ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ; ਉਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਸਦਾ ਹੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ।
-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536

ਦਰੋਪਦੀ

ਮਹਾਭਾਰਤ ਜਹਾਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਲਾਸਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹਰ ਸਦੀ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਕੋਈ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਚਿਤਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਜੁਆ ਖੇਲੋ, ਜੁਏ ਵਿਚ ਔਰਤ ਸਮੇਤ ਹਰ ਵਸਤੂ ਹਾਰ ਦਏ ਤੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਝੂਠ ਬੋਲੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚਣੀਆਂ ਪੈਣ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਤਿਆਗਣੀ ਪਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੌਰਵਾਂ ਨੂੰ ਖਲਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ
ਫੋਨ: 91-94642- 51454

ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਦਾਚਾਰ ਉਪਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਣ ਵਰਗਾ ਦਾਨਵੀਰ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਜਾਵੇ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਉਪਰ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਪਾਠਕ/ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੌਰਵ ਅਤੇ ਪਾਂਡਵ ਇਕੋ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਦੋ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਹਨ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚਲਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਟੱਕਰ ਵੀ ਹੈ। ਦੇਖੀਏ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਕਿਸੇ ਖੋਜ ਗ੍ਰੰਥ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਬੌਧਿਕ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅੰਦਰਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਰਾਮਲੀਲਾ ਖੂਬ ਦੇਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੱਥੇਲੀਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦਿੱਸਣ ਲਗਦਾ, ਸਰੋਤੇ ਉਕਤਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੀਂਦ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਮੱਥੇਲੀਆ ਮੰਚ ਉਪਰ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ, ਉਨੀਂਦਰੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ, "ਆਓ ਭਾਈਓ ਭੈਣੋ ਜੈਆਂ ਬੁਲਾਈਏ- ਬੋਲ ਸੀਆਪਤੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕੀ ਜੈ, ਬੋਲ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਕੀ ਜੈ, ਬੋਲ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹਨੂਮਾਨ ਕੀ ਜੈ।" ਦਰਸ਼ਕ ਜੈਆਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮੱਠਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਮੱਥੇਲੀਆ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਆਖਦਾ, "ਜਦੋਂ ਜੈਆਂ ਦੀ ਬੱਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਦੋਂ ਜੈਕਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ।" ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੀ, "ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।" ਜੈਕਾਰੇ ਉਪਰੰਤ ਫੇਰ ਰਾਮਲੀਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਬਰਾਬਰ ਚੱਲੀਆਂ-ਇਕ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ। ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਮਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਪਤਨੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

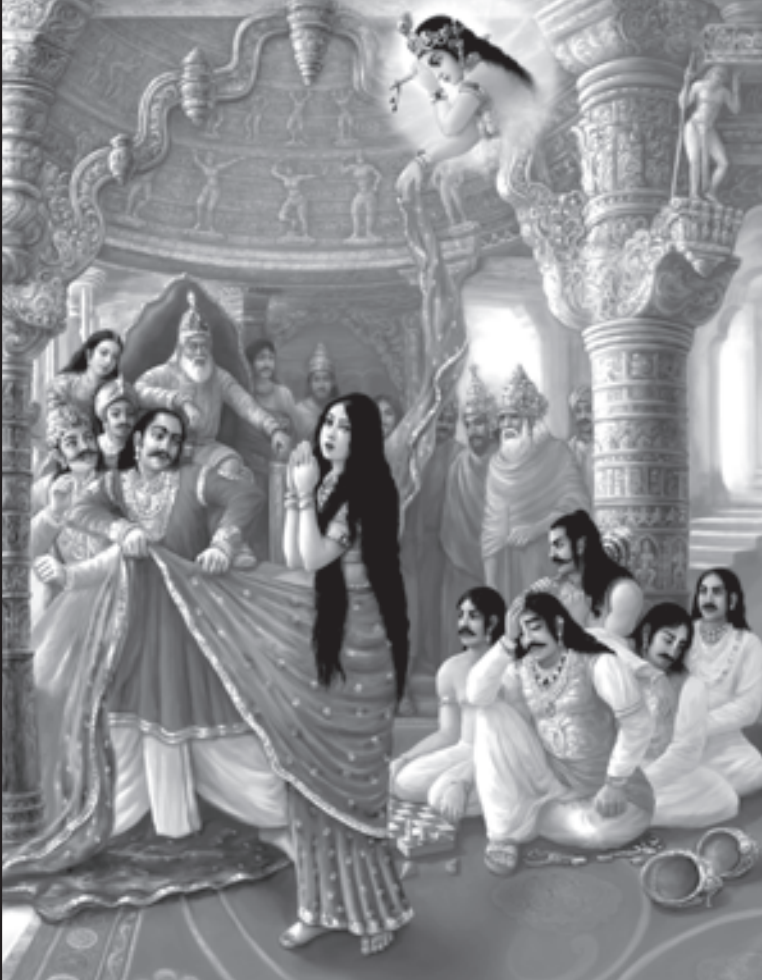
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਰਮ ਮਾਤਾਰਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਔਰਤ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਂ ਅਧੀਨ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ-ਤੂੰ ਕਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਦਾ, ਦੂਜੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚਲਾ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਦਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵ ਮਾਂ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਕੌਰਵ ਪਿਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਹਨ।

ਜੇ ਇਲਾਕਾਈ ਵੰਡ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਧ ਤੱਕ ਤੇ ਉਤਰ ਵੱਲ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੱਕ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪਿਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ, ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਈਰਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰੀਆ ਅਤੇ ਦਰਾਵੜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਅਧੀਨ ਵੰਡਣਾ ਵੀ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੱਧਭਾਰਤ ਦਰਾਵੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੌਰਵਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਗੰਧਾਰੀ ਹੈ। ਗੰਧਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਕੰਧਾਰ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਨਾਮ ਗੰਧਾਰ ਸੀ, ਯਾਨਿ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ। ਗੰਧਾਰ ਦੀ ਗੰਧਾਰੀ। ਕੌਰਵਾਂ ਵਿਚਲਾ ਮਰਦ ਕਈ ਔਰਤਾਂ

ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਬਰਾਬਰ ਚੱਲੀਆਂ-ਇਕ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ। ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਮਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਪਤਨੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਰਮ ਮਾਤਾਰਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਔਰਤ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਂ ਅਧੀਨ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ-ਤੂੰ ਕਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਦਾ, ਦੂਜੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚਲਾ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਦਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵ ਮਾਂ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਕੌਰਵ ਪਿਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਹਨ।

ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰ ਪਾਂਡਵ ਭਰਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ, ਯਾਨਿ ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਕੁੰਤੀ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਅਰਜਨ ਨਾਲ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੇ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਦੀ 'ਕੌਤੇਅ' ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੁੰਤੀ-ਪੁੱਤਰ। ਪਾਂਡੂ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਤਦ ਵੀ ਕੁੰਤੀ, ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਦਰੋਪਦੀ ਪੰਜ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਇਥੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣਯੋਗ

ਅੰਨਾ' ਵਾਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚੰਗੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਚੀਰ-ਹਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਧੀਕ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕਥਾ ਨੂੰ ਦੁਫਾੜ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਚੀਰਹਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਚੀਰਹਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ। ਚੀਰ-ਹਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੌਰਵ ਅਤੇ ਪਾਂਡਵ ਸ਼ਰੀਕ ਹਨ, ਚੀਰਹਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਆਖਰ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਦੀ

ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰੋਪਦੀ ਪਾਂਡਵ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਕੌਰਵ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਚੀਰ-ਹਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਕਤ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਦੁਰਯੋਧਨ ਅਤੇ ਕਰਣ ਜਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਦਰੋਪਦੀ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੇਇਜ਼ਤੀਪੂਰਨ ਹਨ, ਵਧੀਕ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗਾਲ਼ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘਿਨਾਉਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵੈਸ਼ਿਆ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁਖੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਰਾਜ ਛੋਟਾ ਵੀ ਹੈ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਵੀ। ਆਪਣੀ ਸਾਨੋ-ਸ਼ੌਕ ਦਿਖਾਉਣ ਹਿਤ ਪਾਂਡਵਾਂ ਵਲੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁੱਕੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁੱਕਾ ਮੈਦਾਨ ਸਮਝਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਖਾਧਾ ਕਿ ਮਹਿਲ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਧੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਉਪਰ ਹੱਸਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, 'ਅੰਨੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ

ਖੱਫਨਾਕ ਤਬਾਹੀ। ਚੀਰਹਰਨ ਵਕਤ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਤਾਂ ਹਨ ਹੀ, ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੱਥੋਂ ਨਿਰਵਸਤਰ ਹੋਣ ਵਕਤ ਦਰੋਪਦੀ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ, "ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੋ ਪਿਤਾਮਾ। ਖਾਮੋਸ਼ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠੋ।" ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਧਰਮ ਡੂੰਘੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਦਰੋਪਦੀ। ਇਹ ਸੌਖਿਆ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।" ਫਿਰ ਦਰੋਪਦੀ ਦੀ ਤਾਕਤਵਰ ਦਲੀਲ ਹੈ, "ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਜੁਏ ਵਿਚ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਹਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹਾਰ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ, ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਦਾਅ ਉਤੇ ਲਾਏ ਤੇ ਹਾਰੇ।" ਵਿਦੁਰ ਅਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਵਿਕਰਣ, ਕੇਵਲ ਦੋ ਜਣੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਦੀ ਮਜਲਿਸ ਬੇਬਸ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੌਰਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਕਿਉਂ? ਕੀ ਔਰਤ, ਮਰਦ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਨਹੀਂ? ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਕੋਲ ਅਜੇ ਬਚੀ ਹੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਬਕਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਉਹ

ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।"

ਦਰੋਪਦੀ ਦਾ ਦੁਖ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਕਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਦਰੋਪਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਕਤ ਵਰਣ-ਆਸ਼ਰਮ ਪ੍ਰਥਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨਹੀ, ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੀ, ਵਰਣ-ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਚ ਔਰਤ, ਪਸ਼ੂ, ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਧਨ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਔਰਤ ਧਨ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਪਤੀ, ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਧਨ-ਪਿਰ ਦੇ ਵਿਜੇਗ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਦਰੋਪਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੰਬਰ ਦੌਰਾਨ ਕਰਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ-ਇਹ ਕਿਸ ਕੁਲ ਦਾ ਜੁਆਨ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਉਚ ਕੁਲ ਦਾ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਵੰਬਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗਦੇਸ ਦਿੰਦਾ, ਇਹ ਅੰਗਰਾਜ ਕਰਣ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਾਜ। ਤਦ ਵੀ ਉਹ ਸੂਤ-ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ? ਹੈ ਤਾਂ ਨੀਵੀਂ ਕੁਲ ਦਾ। ਬੇਇਜ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਆਖਰ ਕਰਣ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚੋਂ ਆਉਣ ਹੋਇਆ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਖਤਰਨਾਕ ਦਾਉ ਖੇਡਦਿਆਂ ਆਖਰ ਕਰਣ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੂਤਪੁਤਰ ਨਹੀਂ, ਕੁੰਤੀਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਣ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਟ ਗਏ, ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ।"

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਫਿਰ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਰਣ ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜਭਾਗ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਏਗਾ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਜਭਾਗ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ; ਕੇਵਲ ਦੁਰਯੋਧਨ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਰੁਤਬਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਤ ਯਕੀਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਦਿਉ।"

ਵਰਣਾਸ਼ਰਮ ਪਰੰਪਰਾ ਪਾਲਦਿਆਂ ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਹੱਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਕਰਣ ਸਵੰਬਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਚੀਰਹਰਨ ਵਕਤ ਦਰੋਪਦੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਹੈ, ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਇਹੋ। ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਹਾਥੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕੇਵਲ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਖਬਰ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ? ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਝੂਠ ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਸਹੀ ਹੈ, ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ।" ਖਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦਰੋਣ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਧਰਮਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਜੋ ਰਥ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਝੂਠੇ ਵਾਕ ਸਦਕਾ ਉਹੀ ਰਥ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਆ ਡਿੱਗਾ।

ਵਿਕਰਣ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ, "ਸ਼ਿਕਾਰ, ਸ਼ਰਾਬ, ਜੁਆ ਅਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਸਲਤਨਤਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।"

ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਕਥਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਮਾਣੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਡਰਾਮਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ-ਮੇਕਿੰਗ ਦ ਮਹਾਭਾਰਤ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਾਭਾਰਤ ਫਿਲਮਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਚੋਪੜਾ ਦਸਦਾ ਹੈ, "ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਆਖਰ ਦਰੋਪਦੀ ਦਾ ਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ, ਕਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਰੋਣੇ ਈ ਨਾ ਹਟਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਧਰਵਾਸ ਮਿਲਦਾ, ਸਹੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਈ।"

ਅਰਜਨ ਦਾ ਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੁਆਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਿਰੋਜ਼ ਖਾਨ ਦਸਦਾ ਹੈ, "ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਮਾਂ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਖਾਨਦਾਨ ਵਾਂਗ ਬਿਤਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਜੀਬ ਲੱਗੇ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਅਜਨਬੀ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਥੇ ਰੱਬ ਮੇਰਾ ਰਥਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਗੀਤਾ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਸੁਣੀ।" ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵ ਦਰੋਪਦੀ ਸਮੇਤ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿਮਾਲਾ

ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ

ਉਪਰ ਚੜ੍ਹੀਏ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲਈਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰੋਪਦੀ ਦਾ ਬਰਫ ਉਪਰੋਂ ਪੈਰ ਫਿਸਲਿਆ, ਮੌਤ ਹੋਈ। ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਕਥਾ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਵਿਛੜਦਿਆਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਦਰੋਪਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਇਸ ਲਈ ਡਿੱਗੀ ਕਿ ਪੰਜ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਉਸ ਉਪਰ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਪਰ ਅਰਜਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਉਹ ਵਧੀਕ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਅਨੁਚਿਤ ਸੀ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਕਤ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਆਸ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਵਾ ਅਨੁਸਾਰ, "ਦਰੋਪਦੀ ਡਿੱਗੀ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਖਤ ਸੱਟ ਲੱਗੀ। ਭੀਮ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਉਸ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਸਿਰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਤੂੰ ਹੁਣ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਪਾਂਚਾਲੀ। ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼?' ਦਰੋਪਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼? ਤੂੰ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗਾ?' ਭੀਮ ਬੋਲਿਆ, 'ਮੈਂ ਪੁਰਾਬਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਪਾਂਚਾਲੀ। ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਦੱਸ।' ਦਰੋਪਦੀ ਬੋਲੀ, 'ਦਿਲ ਕਰਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਆਈਏ। ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਵੇਂ ਹੋਣ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਹੋਵੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ।' ਭੀਮ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਪਾਂਚਾਲੀ?' ਜੁਆਬ ਸੀ, 'ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਹੁੰਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਚੀਰਹਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦੇਣਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਨੀ ਸਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜੁਏ ਵਿਚ ਹਾਰੀ ਅਤੇ ਚੀਰਹਰਨ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ।'

ਭਾਈ ਗੁਲਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਚਾਂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਵਨ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਆਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਦੇ ਵਾਰਸ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚਲੀ ਪੌੜੀ ਗਾਈ ਜਿਥੇ ਕੋਸੋਂ ਪਕੜ ਪਾਂਚਾਲੀ ਬਾਂਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ, "ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜਸ਼ਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜ ਪਾਂਡੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ-ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਮੋਹ, ਲੋਭ, ਹੰਕਾਰ ਹਨ ਤੇ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਦਰੋਪਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਦਰੋਪਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਖਸਮ ਕਰ ਲਏਗੀ ਉਸ ਦਾ ਚੀਰਹਰਨ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।"

ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿੱਤਰ ਵੀ ਹੈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵੀ, ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਏਨਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਕਥਾਕਾਰ ਕਿ ਖੁਦ ਲਿਖਿਆ, "ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਹੈ, ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਾਈਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੋ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ।"

ਪੀੜ ਪਰਵਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਬ ਪਿਘਲਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਇਸ ਹਿਮਾਲਾਜ ਸੇ ਕੋਈ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲਨੀ ਚਾਹੀਏ।
-ਦੁਸ਼ਿਅੰਤ ਕੁਮਾਰ

ਆਮ ਆਦਮੀ

ਬਣਿਆਂ ਬਬੇਰਾ ਦਾਸ, ਆਮ ਆਦਮੀ। ਦਿਖਾ ਗਿਆ ਏ ਅੱਜ ਸਾਹਸ ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਪਾਂਧਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਿੰਤੂ, ਆਪ ਲਿਖੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਕੋਠੀਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਚੁਬਾਰਿਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਆਸ ਪਾਸ ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਭੁਰ ਭੁਰ ਜਾਣ ਪਏ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿਗਰੇ, ਕੀਤਾ ਅਜੇ ਇਬਾਅਸ ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਖਬਰਾਂ-ਪਸਾਰਕਾਂ ਦੀ ਹੋੜ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ, ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅੱਜ ਖਾਸ, ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਰਹਿਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਲ ਕਦੋਂ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਤੋਂ, ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਆਸ, ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਹਥੀਂ ਦਿੱਤੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਮੰਗੋ ਵਾਪਸੀ, ਡਾਢਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਿਰਾਸ ਆਮ ਆਦਮੀ।

ਵਿਹੜੇ ਰਾਜਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਝਾੜੂ ਫੇਰ ਕੇ, ਕਰੂ ਗੰਦਗੀ ਦਾ ਨਾਸ, ਆਮ ਆਦਮੀ।
-ਕੁਲਬੀਰ ਪੰਡਾ

ਲਾਹੌਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਤਹਿਜੀਬ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ

ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਕੱਢਵੀਂ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ, ਤਹਿਜੀਬ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਲੰਡਨ ਨੂੰ ਤਸੱਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਕਰੀਏ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੀ, ਜਾਂ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਿਕਰ ਛਿੱਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ; ਸਭ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਤਹਿਜੀਬ ਦਾ ਮਰਕਜ਼

ਹਰਜਾਪ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ
e-mail: harjapaujla@gmail.com

ਜਦੋਂਕਿ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੀ ਤਹਿਜੀਬ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਕਲਕੱਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ। 1849 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਾਮਰਾਜ ਉਪਰ ਫਤਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਤਸੱਵਰ ਕੀਤਾ। 1857

ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਅਜਾਇਬ ਘਰ

ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਾਟਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਗੁਜਰਾਵਾਂ, ਰੋਹਤਕ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 29 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੂਰਬੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਛੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸਨ-ਗੁਜਰਾਵਾਂ, ਰੋਹਤਕ, ਹਿਸਾਰ, ਕਰਨਾਲ, ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮਲਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 5 ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸਨ-ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਕਾਂਗੜਾ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਲਾਹੌਰ ਸੀ। ਇਸ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਛੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸਨ-ਡਲਹੌਜ਼ੀ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਅਤੇ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਦੋ ਹੋਰ ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ ਸਨ-ਮੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ। ਮੁਲਤਾਨ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ, ਮੁਲਤਾਨ, ਮੁਜ਼ੱਫਰਗੜ੍ਹ, ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਗਾਜ਼ੀਖਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਤ, ਸਰਗੋਧਾ, ਜਿਹਲਮ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਅਤੇ ਕੈਂਬਲਪੁਰ ਸਮੇਤ ਬਾਕੀ ਦੇ ਛੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ ਸਨ।

ਲਾਹੌਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਮਰਕਜ਼ ਵੀ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੂਬੇਦਾਰੀ ਦਾ ਦਰ-ਉਲ-ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ

ਲਾਹੌਰ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਦਰਦਨਾਕ ਯਾਦਾਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। 1947 ਦੀ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਵੰਡ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਅੱਜ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਜੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੰਡਾ ਕੇ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਭਿਆਚਾਰ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਰੰਜ 'ਚੋਂ ਹਰਜਾਪ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ ਨੇ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ-ਜਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤਹਿਜੀਬ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਈ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇੰਜ ਸਮਝੋ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੀ ਸਭ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸੀ। ਮਲਿਕਾ ਨੂਰਜਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਦਿਲ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਆਗਰਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ, ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ।

1947 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ; ਲੇਕਿਨ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਾਸ

ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਜਾਇਦਾਦ ਸਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਦੇ ਆਦੀ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਸਥਾਨ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਡਕਾ-ਡਕ ਭਰ ਗਏ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਬੜੇ ਕਾਬਿਲ ਇੰਡੀਅਨ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਸਨ ਸ. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ। ਆਪਣੇ ਚਿੱਤੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਲੇਕਿਨ ਦੇਹਾਤੀ ਲਾਹੌਰੀਆਂ ਦਾ ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰੀਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਦੇਹਾਤੀਆਂ ਦੀ ਬਨਿਸਬਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲਾਹੌਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬੜਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਸਰਨਾਰਥੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦੰਗਿਆ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ, ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਰਹੱਦ ਟੱਪ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ। ਅਜਨਾਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਹਾਤੀ ਉਠ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਅਤੇ ਪੱਟੀ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਪਾਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀਆਂ ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਜੜ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਾਹੌਰੀਆਂ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਕੋਦਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਵੀ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ।

ਲਾਹੌਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕਸੂਰ ਅਤੇ ਚੂਨੀਆਂ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਾਸਤਾ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਲੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਜ਼ੀਰਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਕੁਝ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਗੁਰੂ ਹਰਸਾਹਏ ਅਤੇ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੋਗਾ ਤਹਿਸੀਲ (ਜਿਥੇ ਵਧੇਰੇ ਵਸੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੀ) ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਿਆਲਕੋਟ

ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਭੁਲੱਥ (ਤਹਿਸੀਲ ਕਪੂਰਥਲਾ) ਅਤੇ ਦਸੂਹਾ (ਤਹਿਸੀਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਅਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਦੇ ਦੇਹਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਰਨਾਰਥੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਵਸਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤਹਿਜੀਬ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ-ਜਾਨ, ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਕਿਲਾ

ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਲੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਇੰਨੀ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਕਾਫਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਕਾਫਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵੰਗੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸਾਂਭਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਹਿਜੀਬ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਸੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬੇਧਿਆਨੀ ਵਿਚ ਕਰ ਗਏ।

ਦਰਅਸਲ ਤੀਹ ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਤੇ 65 ਲੱਖ ਹਿੰਦੂ ਸਰਨਾਰਥੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਉਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਇਕ ਥਾਂ ਵਸਾਏ

ਜਾਂਦੇ; ਅਲਬੱਤਾ ਇੰਜ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਕਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਿੱਲੀ, ਮੇਰਠ, ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ, ਆਗਰਾ, ਲਖਨਊ, ਬਰੇਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਅਲਾਹਾਬਾਦ, ਬਨਾਰਸ, ਕਲਕੱਤਾ (ਹੁਣ ਕੋਲਕਾਤਾ), ਭੋਪਾਲ, ਇੰਦੌਰ, ਗਵਾਲੀਅਰ, ਜੱਬਲਪੁਰ, ਰਾਏਪੁਰ, ਨਾਗਪੁਰ, ਜੈਪੁਰ, ਅਲਵਰ, ਮੁੰਬਈ, ਪੂਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂਈਂ ਵਸਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕਈ ਸ਼ਹਿਰ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ। ਨਾ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਗਲ ਘੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ; ਨਾ ਹੀ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣ-ਚਲਣ ਅਤੇ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਤੌਰ ਤਰੀਕਾ ਸਦਾ ਲਈ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਕਲੇ-ਮਕਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ, ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਲਾਹੌਰ ਜਿਸ ਦੀ ਹਰ ਅਦਾ ਵਿਚ ਨਫਾਸਤ

ਸੀ, ਅੰਦਾਜ਼ ਸੀ, ਰਈਸੀ ਸੀ, ਰੋਹਬ ਸੀ ਤੇ ਨਜ਼ਾਕਤ ਸੀ, ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੁੱਟੇ-ਪੁੱਟੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਵਣ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਕਾਫਤ ਗੁਆਂਢੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਾਸਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਬਟਾਲਾ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਜੰਡਿਆਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ; ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਟੋਲ ਨਗਰ, ਕਰੋਲ ਬਾਗ ਅਤੇ ਵਿਨੋ ਨਗਰ ਵਰਗੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਕਲੋਨੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ।

ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਫਿਲਮੀ ਸਨਅਤ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਤਾਂ 1940 ਤੋਂ ਹੀ ਮੁੰਬਈ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਗਸਤ 1947 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰੋਂ ਉਜੜੇ ਫਿਲਮੀ ਸਨਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਰਨਾਰਥੀ, ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅਰਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹੇ। ਉਹ ਸਦਮੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਲਏ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ। ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ-ਟੱਲਾ ਹੀ ਕਰਾਚੀ ਜਾਂ ਲਾਹੌਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕਸਬ ਵਿਚ ਕੰਮ ਭਾਲ ਲਿਆ। ਰਜਿੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨਕਸ਼ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਕਮਰ ਜਲਾਲਾਬਾਦੀ, ਅਜੀਜ਼ ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਮੁਲਖ ਰਾਜ ਭਾਖਰੀ ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ ਜਿਹੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੀਤ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ; ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡੇ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਜਿਹਿਆਂ ਨੇ ਫਿਲਮੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਦਾਕਾਰ ਪ੍ਰਾਣ, ਕੰਵਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਖਲਨਾਇਕਾਂ ਦੀ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲਾਹੌਰ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਜਨੂ, ਆਈ.ਐਸ. ਜੌਹਰ, ਸੁੰਦਰ, ਖਰਾਇਤੀ ਭੈਂਗਾ, ਗੋਪਾਲ ਸਹਿਗਲ ਅਤੇ ਰਮੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ ਹਾਸਰਸ ਕਲਾਕਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਕਾਮਿਨੀ ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਬੀਨਾ ਰਾਏ ਸਿਰਕੱਢਵੀਆਂ ਅਦਾਕਾਰ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਕਰਨ ਦੀਵਾਨ, ਅਮਰਨਾਥ, ਦਲਜੀਤ ਜਿਹੇ ਹੀਰੋ ਬਣ ਗਏ। ਹੰਸ ਰਾਜ ਬਹਿਲ, ਵਿਨੋਦ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵਾਤੜਾ,

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਤੇ ਇਮਰੋਜ਼

ਐਸ ਮੁਹਿੰਦਰ, ਓ.ਪੀ. ਨਈਅਰ, ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਆਦਿ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਬਣ ਗਏ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਆਏ ਪੰਜਾਬੀ, ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਮੁੰਬਈ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਫਿਰ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਲੀ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰੀਏ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵਸ ਸਕੇ, ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ, ਦਸ-ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ ਅਤੇ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਯਾਨਿ ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਕਰਨਾਲ, ਪਾਣੀਪਤ, ਜਗਾਧਰੀ, ਯਮੁਨਾਨਗਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਇੰਜ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਲੱਖ ਲਾਹੌਰੀਏ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਸ ਸਕੇ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਯਾਨਿ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਲੱਖ ਲਾਹੌਰੀਏ (ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ) ਆਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਲਾਹੌਰੀਏ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਾਈਂ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਸ਼ਹੂਰ ਲਿਖਾਰੀ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ 1947 ਤੋਂ 1980 ਤਾਈਂ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਖਾਨ ਮਾਰਕਿਟ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਖਰੀਦ-ਓ-ਫਰੋਖਤ ਜਾਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਲਾਹੌਰੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। 1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੌਤਰੇ ਓਨੀ ਚੰਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੰਨ 2000 ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੱਧੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਈ। ਜੇ ਹਾਲ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ

ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਵਿਰਾਟ ਦ੍ਰਿਸ਼

ਸ਼ਬਾਬ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਕਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਤੀਜਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲਾਹੌਰੀਆ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਦੀ 1947 ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਕੋਈ ਇਕ ਲੱਖ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਲਾਹੌਰ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਲੋਕ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੁਆਬੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਿਆਲਕੋਟੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰੀ ਹੈ।

ਜਲੰਧਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਤਰੱਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 65 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਿਲਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਲਾਹੌਰੀ ਅਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟੀ

(ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਜੋ ਬੋਲਬਾਲਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 'ਅਜੀਤ' ਵਰਗੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਲੇਖ ਬਗੈਰ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਦੇ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਪਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਪਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਸਕਾਫ਼ਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਧੇਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦੇ ਬੁੱਧਜੀਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣਗੇ। ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਰੋਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲਾਹੌਰ ਉਪਰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤਰਕ ਕਰ ਕੇ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਫਰੋਖ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਅਨਸਰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਨਿਸਬਤ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ

ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਬੜਾ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰੋਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਬਾਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ; ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨਿਬ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਈਂ ਕਰੀਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਰੋਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਬੜੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਦੂਰ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੰਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਤਾਈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 1947 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਠੀਕ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਤਾਈਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਆਖਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਚਣਾ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰੀਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾਸ ਮੇਲੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਰੰਗਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿੰਦਰ ਸੱਤੀ, ਜੱਸੀ, ਰਾਧਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਜਿਹੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਾਈਏ।

ਕੋਸਟਾ ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੱਛ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਕੋਸਟਾ ਰੀਕਾ ਮਧ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਉਤਰ ਵਲੋਂ ਨਿਕਾਰਾਗੂਆ, ਦੱਖਣ ਵਲੋਂ ਪਨਾਮਾ, ਪੂਰਬ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਕੈਰੀਬੀਅਨ ਸਾਗਰ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਕੁਦਰਤੀ ਹੁਸਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਜੰਗਲ, ਪਹਾੜ, ਝੀਲਾਂ, ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਤਟ, ਪਾਰਕ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਗਤ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਸੂਧ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਮਹਾਦੀਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਮਹਾਦੀਪ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਧਯੁਗ ਦੌਰਾਨ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਕੋਲੰਬਸ ਵਲੋਂ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ 'ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਖੋਜ' ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਪੇਨੀ ਗਲਬੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਇਹ ਗੁਆਟੇਮਾਲਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸੂਬਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਸੀ, ਸਾਮਰਾਜੀ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਗੌਲਿਆ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪੇਨ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੋਸਟਾ ਰੀਕਾ ਮਧ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਥਲਡਮਰੂਮਧ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਬੜਾ ਅਟਪਟਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਸਥਲਡਮਰੂਮਧ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ। ਸਮਝੋ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵਧੀ ਹੋਈ ਭੋਇ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਡਮਰੂ ਦੇ ਮਧ ਵਰਗੀ ਫੀਤਾਨੁਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਂ ਸਪੇਨੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਲੰਬਸ ਨੇ ਹੀ। ਇਹ ਸਪੇਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸਪੇਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੋਸਟਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੰਢਾ, ਤੱਟ ਅਤੇ ਰੀਕਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਮੀਰ। ਰੀਕਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਰਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜਾ ਨਾਲ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ "ਇਕ ਸੀ ਰਾਜਾ" ਵਾਲੇ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕੋਸਟਾ ਦਾ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸਟ ਨਾਲ ਸੁਜਾਤੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਤਟ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਕੋਸਟਾ ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਵਜੋਂ ਲਾਤੀਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ 'ਪਸਲੀ' ਮਧਵਰਤੀ ਲਾਤੀਨੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੰਢਾ, ਤਟ, ਸਾਹਿਲ

ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਵੱਖੀ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ।

ਤਟਵਰਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਣੀ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਇਹ ਰੋਮਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਤਾਲਵੀ ਅਤੇ ਸਪੈਨਿਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਸਪੈਨਿਸ਼ ਵਿਚ ਬੋਤੋ ਧੁਨੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਾੜ ਦੀ ਵੱਖੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਵੱਖੀ ਜਾਂ ਢਲਾਣ ਬਣ ਗਏ। ਜਰਮੈਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਮੇ ਵਿਚ ਵਾੜ ਲਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਸਟ (coast) ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਜਿਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪਸਲੀ, ਵੱਖੀ, ਪਾਸਾ, ਢਲਾਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤਟ, ਕੰਢਾ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ accost ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਤਟਵਰਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਨਾ, ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ। ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣਾ, ਪਹੁੰਚ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਤੁਸੀਂ ਕਟਲੈਟ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਧੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਤੀਨੀ ਕੋਸਟਾ ਦੇ ਪਸਲੀ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪਸਲੀ ਨੂੰ ਪਕਵਾਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੱਟ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵੀ ਦਖਲ ਹੈ।

ਖੈਰ, ਕੋਸਟਾ ਰੀਕਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਿੱਤਾ ਹੈ, ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੱਛ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਕੱਛ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਪੂ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅਰਬ ਸਾਗਰ, ਦੱਖਣ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਕੱਛ ਦੀ ਖਾੜੀ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਤੇ ਪੂਰਬੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੱਛ ਦਾ ਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਕੱਛ ਦਾ ਰਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦਲਦਲੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਰਣ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਮਾਰੂਥਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਵੱਡਾ

ਹਿੱਸਾ ਲੂਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੌਨਸੂਨੀ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੱਕੜ ਭੋਇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਰੱਕੜ

ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਹੈ। ਕੱਛ ਤੋਂ ਹੀ ਕੱਛਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬਣਿਆ। ਬਰਸਾਤ ਪਿਛੋਂ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਘਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਨਿਕਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕੱਛਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਸਾਮ ਦੇ ਇਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕੱਛਾਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੱਛਾਰ ਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਥਾਂ ਹਨ। ਮੇਘਾਲਿਆ

ਭੋਇ ਨੂੰ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਬਣਾਇਆ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਜਾੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਮਿਲੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਪਨਪੀ ਸੀ। ਸਪੇਨੀ ਕੋਸਟਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਸਟ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਕੱਛ ਸ਼ਬਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੁਜਾਤੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕੱਛ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਝੀਲ, ਸਾਗਰ ਆਦਿ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ ਜਾਂ ਤਟ ਹੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਕੰਢੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਭਰਿਆ, ਦਲਦਲੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦਲਦਲ ਵੀ ਹੈ। ਕੱਛ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕੱਛੀ ਜਾਂ ਕਾਛੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਛੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ,

ਵਿਚ ਉਬੜ-ਖਾਬੜ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਕੱਛਾਰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹੈ। ਮਈਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਛਲ ਜਾਂ ਕਾਛੜ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕੱਛ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੱਛ ਦਾ ਅਰਥ ਕੱਛ ਵੀ ਹੈ। ਕੱਛ ਖੁਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੱਛਪ ਦਾ ਵਿਕਸਿਆ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ 'ਦਲਦਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ' ਹੈ: ਕੱਛ=ਦਲਦਲੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਪ=ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਕੱਛ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੀ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਆਪੇ ਮਛ ਕਛ ਕਰਣੀਕਰੁ' -ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ। ਕੱਛ ਨੂੰ ਕੱਛੂ ਕੁੰਮਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਕੱਛੂ ਲਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਕੂਰਮ ਵੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕੂਰਮਾ ਕੱਛੂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਜੁੱਟ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੱਛੂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੱਛੂ ਕੁੰਮੇ 'ਤੇ ਤੈਰਦੀ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, 'ਮਛ ਕਛੂ ਕੂਰਮ ਆਗਿਆ ਅਉਤਾਰਸੀ' -ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ। ਅਰਥਾਤ ਮੱਛੀ ਤੇ ਕੱਛੂ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਬਣੇ। ਕਚਕੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਕੱਛੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਛੂ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਤੀ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਛ ਜਾਂ ਕੱਛਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਬੋਤੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਉਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੱਛ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਵੱਖੀ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਗਲ ਦਾ ਭਾਵ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਝਲਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਉਣੀਆਂ, ਕੱਛੀਂ ਝਾਕਣਾ। ਕੱਛ ਤੋਂ ਹੀ

ਸ਼ਬਦ
ਝਰੋਖਾ

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-259-9353

ਕਛਰਾਲੀ (ਕੱਛ ਦਾ ਫੋੜਾ) ਤੇ ਕੱਛੜ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ, ਕੱਛੜ ਕੁੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਢੰਡੋਰਾ। ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਛ ਨੂੰ ਕੱਛੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਕੱਛ ਅਤੇ ਕਮਰ ਦੇ ਦਮਿਆਨ ਦੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕੁੱਖ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਖ ਦਾ ਅਰਥ ਪੇਟ, ਗਰਭਦਾਨੀ ਅਤੇ ਗੁਫਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਖਾਣ ਹੈ, 'ਜੇਨੇ ਹਾੜ ਕੁੱਖੀ, ਸੌਣ ਭਾਦੋਂ ਰੁਖੀ।' ਇਥੇ ਕੁੱਖ ਕਮਰੇ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਦਾ ਅਰਥਾਵਾਂ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਕਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਮਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੱਛ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਅਰਥ ਧੋਤੀ ਦਾ ਉਹ ਲੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਟੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਾ ਕੇ ਪਿਛੇ ਟੁੰਗ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਕਖਾਈ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, 'ਤੇਤ ਧੋਤੀ ਕਖਾਈ।' ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਲੜਾਂ (ਕਕਸ਼ਾਂ) ਵਾਲੀ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਧੋਤੀ ਦੇ ਕਮਰ ਵਿਚ ਅੜੰਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤੇਤ ਦਾ ਵਸਤਰ ਕੱਛ, ਕੱਛਾ, ਕਛਹਿਰਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੱਕਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੱਛੀ, ਕਛਨੀ, ਕਛੱਟੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬਣੇ, 'ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਛੁਟੀ ਮਫੀਟਸ ਰੀ' -ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ। ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ (ਹੋ ਘਰ -ਗੇਹਣ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ-ਹਨੁਮਾਨ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਉਸ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੱਛ ਨਾ ਹਟ ਸਕੀ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ 'ਕਸ਼' ਜਾਂ 'ਕਚ' ਧਾਤੂ ਹਨ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਕਾਖ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕਮਰਾ ਜਾਂ ਮਹਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਸੁਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਸੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੈਰੂਕਸ਼ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੈਰੂ ਦਾ ਅਰਥ ਵੱਡਾ ਮਹਾਨ ਹੈ ਤੇ ਕਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮੁੰਦਰ।

ਕਾਮਰੇਡ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-1

ਲੈਨਿਨ, ਸਤਾਲਿਨ ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ

ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਲਿਓਨ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ (1879-1940) ਦਾ ਚੰਗਾ-ਚੌਖਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਲਾਲ ਫੌਜ ਦੀ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਲਟ-ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੱਥੀਂ ਨਜਿੱਠਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ। ਉਂਜ, ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸਤਾਲਿਨ ਨਾਲ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਹਿਸਰੇ ਕਿ ਅਖੀਰ ਉਹ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਭੇੜ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰਨੀ ਪਈ। ਇਸ ਕੋਣ ਤੋਂ ਸਤਾਲਿਨ ਦੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸਫਾਏ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਢ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਦੇ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਸਤਾਲਿਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਦਾ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਬਘੇਲੇ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਦਾ ਆਧਾਰ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਸੂਤਰਧਾਰ ਸਨ-ਲੈਨਿਨ, ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ, ਬੁਖਾਰਿਨ, ਕਾਮੇਨੇਵ, ਸਤਾਲਿਨ ਅਤੇ ਜਿਨੋਵੀਵ। 1922 ਤੋਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਲੈਨਿਨ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਾਲ ਮੇਲ 'ਤੇ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 21 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਡਾ. ਫੋਇਰਸਟਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਕਰੂਪਸਕਾਇਆ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਵੱਲ ਬੋਲ ਕੇ ਲਿਖਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸੀ ਵਪਾਰ ਉਤੇ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਲੈਨਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਅਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸੀ

ਬਘੇਲੇ ਸਿੰਘ ਬੱਲ
ਫੋਨ: 91-81468-63344

ਵਪਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚਲਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਸਤਾਲਿਨ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਤਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਰੂਪਸਕਾਇਆ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਸਖਤ ਝਾੜ ਪਾਈ ਅਤੇ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੇਂਟਰਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠੇਗਾ। ਕਰੂਪਸਕਾਇਆ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਇਹਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ।

ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਡਾ. ਫੋਇਰਸਟਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਕਰੂਪਸਕਾਇਆ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਵੱਲ ਬੋਲ ਕੇ ਲਿਖਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸੀ ਵਪਾਰ ਉੱਤੇ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਲੈਨਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਅਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸੀ ਵਪਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚਲਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਸਤਾਲਿਨ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਤਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਰੂਪਸਕਾਇਆ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਝਾੜ ਪਾਈ।

1924 ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਬੁਖਾਰਿਨ, ਕਾਮੇਨੇਵ ਤੇ ਜਿਨੋਵੀਵ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਜਸੂਸ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਜਸੂਸ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦਾ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਖੀਰ ਸਤਾਲਿਨ ਦਾ ਜਸੂਸ ਰਾਮੋਨ ਮਾਰਕਾਡਰ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਬਰਫ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ, “ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਅੱਕੇ ਹੋਏ ਚੇਲੇ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।” ਰਾਮੋਨ ਮਾਰਕਾਡਰ ਦਾ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਕਤਲ ਬਦਲੇ ‘ਹੀਰੋ ਆਫ ਦਿ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ’ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਿਟਾਇਰਡ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜਿੰਨੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੱਤਰਾਂ, ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਉਸ ਦੀ ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਕਾਲਖ ਪੋਚਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇਕੱਲੇ ਸ਼ਖਸ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇੰਨੇ ਸਰੋਤਾਂ, ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿੰਨੀ ਸਤਾਲਿਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ।

ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ‘ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀਵਾਦ’ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਦੁਹਰਾਏ ਹਨ ਜੋ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਆਪ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਜੋਟੀਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ 'ਤੇ ਲਾਏ ਸਨ। ਸਿਰਫ ਦੋ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਪਹਿਲਾ, ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ

ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ 15ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ ਡੈਨਮਾਰਕ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਆਪਣੇ ਜਲਾਵਤਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਡੈਨਮਾਰਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਡੈਨਮਾਰਕ ਦੇ ਹੋਟਲ ਬ੍ਰਿਸਟਲ ਵਿਚ

ਗੱਲ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀਆਂ ਇੱਕਾ-ਦੁੱਕਾ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ; ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿਆਸੀ ਸੋਧ ਦੀ ਤੇ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਹੈ। ਲੈਨਿਨ ਨੇ 16 ਅਪਰੈਲ 1917 ਦੀ ‘ਪਰਾਵਦਾ’ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, “ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹਨ।” ਸ਼ਾਇਦ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਲੈਨਿਨ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਿਫਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਤਾਂ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੀ 1917 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ 1917 ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਿਆ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਮਤੇ ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਿਖਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੈਨਿਨ ਨੇ 1903 ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਦੋਂ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ‘ਇਸਕਰਾ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਦੋਂ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਸਿਰਫ 23 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ‘ਇਸਕਰਾ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਲੈਖਾਨੋਵ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੌਤ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ‘ਸਥਾਈ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਬਰਜੂਆ-ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਘਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ‘ਸਥਾਈ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‘ਸਥਾਈ ਇਨਕਲਾਬ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਾਰਕਸ ਤੇ ਐਂਗਲਜ਼ ਨੇ 1850 ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਗ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਆਪਣੇ ਡਿਸਪੈਚ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, “ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਪੈਟੀ ਬਰਜੂਆਜ਼ੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਛੇੜੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ... ਸਾਡੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬਣਾਈਏ ਜਦ ਤੱਕ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਸੰਪਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਲਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ; ਜਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ, ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਿਰਫ ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਜਾਂਦਾ... ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ।” ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ‘ਸਥਾਈ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਰਜੂਆ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਵਿਚ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ। ਲੈਨਿਨ ਦਾ ਮੱਤ ਵੀ ਲਗਭਗ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦਿਆਂ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਪੜਾਅ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੈਨਿਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਪੜਾਅ ਕਿੱਥੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੂਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1917 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਨਵਰੀ 1918 ਤੱਕ ਇਨਕਲਾਬ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਕਤੂਬਰ 1921 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬ ਹੁਣ, ਭਾਵ 1921 ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਨੇ ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਤਾਲਿਨ ਆਪਣੇ ਕਿਤਾਬਚੇ ‘ਪ੍ਰਸਨ ਤੇ ਉਤਰ’ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਜਿੱਤ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ) ਜਦ ਤੱਕ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।” ਲੈਨਿਨ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਜੇ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੀ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਸਤਾਲਿਨ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਸੀ।

ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨੂੰ ‘ਦੁਸ਼ਮਣਾਨਾ’ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨੀ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ

ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੇ ਅਤੇ ਬਰਜੂਆ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਬਣੇ। ਵੱਡੇ ਭੂਮੀ-ਪਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਕੇ ਛੋਟੀ ਕਿਸਾਨੀ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 1920 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਪੋਲਿਟ ਬਿਊਰੋ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, “ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ; ਮੇਰੇ ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਮਤਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹਨ... ਕਾਮਰੇਡ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ 'ਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਵੀਅਤਾਂ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਮੈਂ ਦੋਵੀਂ ਹੱਥੀਂ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।” (ਲੈਨਿਨ ਜਿਲਦ 14 ਸਫਾ 28)

ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਸਤਾਲਿਨ’ ਦੇ ਪੰਨਾ 433 ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੀ ਰੂਸ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਬਾਰੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਸੱਚੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਈ? ਕੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਨੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ? ਕੀ ਸਤਾਲਿਨ ਦਾ ਦਮਨ-ਚੱਕਰ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਿਆ? ਅਜਿਹੇ ਦਮਨ-ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਪਾਵਲੋਵ ਨੇ ਸਤਾਲਿਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਚਾਲੂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਛੇੜੀ ਹੀ ਭੋਗ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕ ਲੂਸੀਓ ਕੁਲੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਾਲੇ ਬੌਧਿਕ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ, ਬੁਖਾਰਿਨ, ਕਾਮੇਨੇਵ, ਜਿਨੋਵੀਵ, ਰਾਦੇਕ, ਪਰੀਓਬਰਾਜੇਸਕੀ ਆਦਿ ਨਾਲੋਂ ਕੌਮੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਰਨ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮੋਲੋਤੋਵ, ਕੀਰੋਵ, ਕਗਾਨੋਵਿਚ, ਵੋਰੋਸ਼ੀਲੋਵ, ਕੁਇਬੀਸ਼ੇਬ, ਜ਼ਦਾਨੋਵ, ਯਾਰੋਂਦਾ ਜਿਹੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਰਾਜ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਗਰਲੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ‘ਕਾਮਰੇਡ’ ਹੀ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ’ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਸਤਾਲਿਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਥੀ ਸਨ।

1931 ਵਿਚ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।” ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, “1932-33 ਤੱਕ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਚਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।” ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਥੇ ਉਹ ਫਿਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 1931 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਾਲਿਨ ਨੇ ਵੀ ਸੋਵੀਅਤ ਸਮਾਜ ਤਬਾਕਥਿਤ ਉਚੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਗਏ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰੂਸ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਸਤਾਲਿਨ ਦੇ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਭੁੱਖਮਰੀ, ਬੁੜ੍ਹਾਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਸਤਾਲਿਨ’ ਦੇ ਪੰਨਾ 433 ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੀ ਰੂਸ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਬਾਰੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਸੱਚੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਈ? ਕੀ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਨੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ? ਕੀ ਸਤਾਲਿਨ ਦਾ ਦਮਨ-ਚੱਕਰ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਿਆ? ਅਜਿਹੇ ਦਮਨ-ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਪਾਵਲੋਵ ਨੇ ਸਤਾਲਿਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਚਾਲੂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਛੇੜੀ ਹੀ ਭੋਗ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਕਵੀ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ

ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ (1894-1944) ਉਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1920 ਵਿੱਚ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿਤਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ 22 ਮਈ 1887 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਘਲੋਟੀਆਂ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾਦੀ ਅਤੇ ਚਾਚੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਮੁਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਉਹ ਡਸਕਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਵੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1915 ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। 1916 ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਗਰਾ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 1921 ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਡਿਪਲੋਮਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਫ਼ਾਉਂਟੇ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਡਾਕਟਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਰੌਚਿਕ ਦੌਰ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਰੰਗੂਨ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1927 ਵਿੱਚ ਅੰਡੇਮਾਨ (ਕਾਲੇਪਾਣੀ) ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਮਿਲ, ਤੈਲਗੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾਈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਡਾ. ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਾਘ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ।

ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ 1942 ਵਿੱਚ ਅੰਡੇਮਾਨ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਨਵੀਂ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਪਾਨੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਪਿਨਾਗ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ

ਕਵਿਤਾ ਬੋਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1943 ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਦੇ ਬਾਕੀ 65 ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕਰੀਬ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਉਪਰੰਤ ਅਕਹਿ, ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀ ਸੈਲੂਲਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 14 ਜਨਵਰੀ 1944 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਸਨ।

ਉਹ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਮਸਤ, ਅਲਬੋਲੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਵੀ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕਤ-ਛੰਦ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਅੰਗ, ਸੰਜਮ ਤੇ

ਤਿੱਖੇ ਵਲਵਲੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਵੈਮਾਣ, ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ-‘ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ’ (1938) ਤੇ ‘ਅੰਤਿਮ ਲਹਿਰਾਂ’ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ‘ਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬੋਰ’ ਵੀ ਛਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੁਰ ਸਾਮਰਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਧਰਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ। ਡਾ. ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਐਨ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ‘ਚ ਲਿਖੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ‘ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ-ਮੇਕਰਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਲਿਟਰੇਚਰ’ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ-ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇ 1996 ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ ਸੀ। ‘ਸੀਸੂ ਦੀਆਂ ਪਰ ਸਿਰੁ ਨ ਦੀਆਂ’ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕ ‘ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ।

—ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ
ਪਾਣੀ ਵਗਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ,
ਕਿ ਵਗਦੇ ਸੁੰਹਦੇ ਨੇ,
ਖੜੋਦੇ ਬੁੱਸਦੇ ਨੇ,
ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਗਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ।

ਜਿੰਦਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣ,
ਕਿ ਮਿਲੀਆਂ ਜੀਵੀਆਂ ਨੇ,
ਵਿਛੜਿਆਂ ਮਰਦੀਆਂ ਨੇ,
ਕਿ ਜਿੰਦਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣ।

ਰੂਹਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣ,
ਇਹ ਉਡਿਆਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਨੇ,
ਅਟਕਿਆਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਨੇ,
ਕਿ ਰੂਹਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣ।

ਤੇ ਮੈਂ ਟੁਰਦਾ ਹੀ ਰਹਾਂ,
ਕਿ ਟੁਰਿਆਂ ਵਧਦਾ ਹਾਂ,
ਖਲੋਇਆਂ ਘਟਨਾ ਹਾਂ,
ਕਿ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਟੁਰਦਾ ਹੀ ਰਹਾਂ।

ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਫਰੇਬ
ਮੈਂ ਉਡੀਕਦੀ ਰਹੀ, ਸਾਰੀ ਰਾਤ,
ਤਾਰੇ ਗਿਣ ਗਿਣ ਕੱਚੀ
ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ,
ਤੂੰ ਨਾ ਆਇਓ।

ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਬੱਠ ਗਈ ਮੈਂ,
ਅੱਖ ਲਗ ਗਈ ਮੇਰੀ,
ਤੇ ਤੂੰ ਗਲਵੱਕਤੀ ਆਣ ਪਾਈ,
ਸੁਫਨੇ ਅੰਦਰ।

ਫਰੇਬਾਂ ਵਾਲਿਆ,
ਜੇ ਆਉਣਾ ਸਾਈ
ਇਉਂ ਸੁਫਨਿਆਂ ਅੰਦਰ,
ਪਿਛਾਣੋ ਮੈਂ ਜਗਰਾਤੇ ਕੱਟੇ,
ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ।

ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਨੂੰ
ਆਪੂੰ ਹੱਸਨਾ ਏਂ, ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਨਾ ਏਂ,
ਸਾਡੀ ਦੁਨੀ ਕਿਸ ਧੰਧਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਆ?
ਬਾਜ਼ੀਗਰਾ, ਤੇਰੀ ਬਾਜ਼ੀ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ,
ਅਸਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਆ?
ਕਦੀ ਵੜੋ ਨਾ ਵਿਚ ਮਸੀਤ ਆਪੂੰ,
ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਅਤੀ ਅਤਾਈ ਹੋਈ ਆ?
ਠਾਕੂਰ-ਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਾਸ ਤੇਰਾ,
ਕਾਹਨੂੰ ਮੁਫਤ ਲੜਾਈ ਪਵਾਈ ਹੋਈ ਆ?
ਤੈਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲੋਂ ਮਾਰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ‘ਭਾਈਆਂ’ ਨੇ ਅੱਤ ਚਾਈ ਹੋਈ ਆ।
ਗਿਰਜੇ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਲੱਭਾ ਮੁਸਕ ਤੇਰਾ,
ਟੋਪੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਆ।
ਆਪੂੰ ਛੱਪ ਬੈਠੋ, ਏਥੇ ਖੱਪ ਪੈ ਗਈ,
ਤੇਰੀ ਧੁਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਆ।
ਬੁਰਕੇ ਲਾਹ, ਉਠ ਦਿਹ ਖਾਂ ਦਰਸ ਯਾਰਾ,

ਐਵੇਂ ਕਾਸ ਨੂੰ ਧੂੜ ਧੁਮਾਈ ਹੋਈ ਆ?

ਦੁੱਖ-ਦਾਰੂ
ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਡਿੱਗੇ ਤੇ ਮਾਯੂਸ ਹੋਵੇ,
ਰਸਤਾ ਭੁੱਲੇ ਤੇ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋਵੇ,
ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ
ਆਪਣੀ ਉੱਣਤਾ,
ਅਲਪਗਤਾ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ,
ਤੇ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ,
ਰੱਬ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ, ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਮੈਂ ਸੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੁਫਨਿਆਂ
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਜ਼ਾਦ ਸੀ,
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਬਾਦ ਸੀ,
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਵਾਦ ਸੀ।
ਮੈਂ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਵੇਖਿਆ
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਫਰਜ਼ ਸੀ,
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਕਰਜ਼ ਸੀ,

ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਮਰਜ਼ ਸੀ।
ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ
ਕਿ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ,
ਕਿ ਕਰਜ਼ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੈ।

ਆਖਰੀ ਸੱਧਰ
ਚਿੱਤ੍ਰ ਗੁਪਤਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨਾ ਫੜੀਂ ਮੈਨੂੰ,
ਪੁੱਛ ਲਈ ਮੈਥੋਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪਹਿਲੋਂ।
ਮੇਰੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਣ ਵੇਲੇ,
ਤੱਕੀ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਪਹਿਲੋਂ।
ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਦਾ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾਲ ਮੈਨੂੰ
ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਦੇਵੀਂ ਪਲ ਦਾ ਪਲ ਪਹਿਲੋਂ।

ਪਿਛੋਂ ਧੱਕ ਦੇਈਂ ਵਲ ਜੱਲਾਦ ਭਾਵੇਂ,
ਹੱਥੀ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ ਲਈਂ ਖੱਲ ਪਹਿਲੋਂ।
ਵੇਖਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਜ ਮੈਂ ਭੀ,
ਵੱਜੇ ਮੌਤ ਮੇਰੀ ਵਾਲਾ ਟੱਲ ਪਹਿਲੋਂ।
ਗੈਰ ਮਹਿਰਮ ਨਾ ਲਾਸ਼ ਉਠਾਣ ਮੇਰੀ,
ਖਬਰ ਮਹਿਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਈਂ ਘੱਲ ਪਹਿਲੋਂ।

ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਬਾਰੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਬਲ ਦਾ ਲੇਖ

4 ਅਤੇ 11 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਬਲ ਦਾ ਲੰਮਾ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਬਲ ਦੀ ਅਧਿਐਨ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਲਾਮ। ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਲਿਖਤ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦਾ ਤਾਸਕੀ ਉਪਰ ਨਿਬੰਧ ਇਕਤਰਫਾ ਅਤੇ ਨੀਰਸ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ 60ਵਿਆਂ ਤੇ 70ਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਦਫਤਰੀ ਹਦਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤਾਸਕੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਥੇ ਵੀ ਸਟਾਲਿਨ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤਵਾਦ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਸਟਾਲੀ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਅਧੀਨ ਸਟਾਲਿਨ ਨੇ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਵਰਕਰ ਕਤਲ ਕੀਤੇ, ਸਾਇਬੇਰੀਆ ਦੀਆਂ ਬਰਫਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਲੇ ਅਤੇ

ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਝੂਠੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ। ਇਸਹਾਕ ਡਿਊਸ਼ਰ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਸ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਸਕੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਤਿੰਨ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵਨੀ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਦੋਂ ਫਟ ਜਾਵੇ। ਨੌਬਲ ਇਨਾਮ-ਯਾਫਤਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਸਿਕੰਦਰ ਸੋਲਜ਼ੇਨਿਤਸਿਨ ਨੂੰ ਰੂਸ ਵਿਚੋਂ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਭੁੱਖਮਰੀ ਸੀ। ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਛਪਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਰਾਇਲਟੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਰੂਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਚਿੱਲਾਈ, ਸੋਲਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਉਸ ਨੇ ਰਾਇਲਟੀ ਲੈਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲੱਗਾ, ਹੁਣ ਇਹ ਪੱਛਮ ਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਉਦਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਕੁੱਝ ਦਹਾਕੇ ਹੋਰ ਸਾਹ ਲੈ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਟਾਲਿਨ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਕਤ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ ਤਾਸਕੀ ਕੋਲ ਹਕੂਮਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਨਾ ਟੁਟਦਾ। ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਅਧੀਨ ਜਿਉਂ ਰਹੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਦੱਬੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਦੇਜ਼ ਬਾਰੂਦੀ ਸੁਰੰਗਾਂ ਵਾਂਗ ਪਤਾ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ‘ਕ’ ਬਣ ਗਿਆ ‘ਨ’

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ 11 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ‘ਕ’ ਬਣ ਗਿਆ ‘ਨ’ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਬਾਦਲਾਂ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਝਾੜੂ ਫੇਰਿਆ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ-ਕੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਟੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਸਾਧਾਰਨ ਪਬਲਿਕ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ-ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪਵੇ? ਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਚਾਅ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਫਤਰ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਖੱਲ ਉਧੇੜਨ ਲਈ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਵਿਨਾਸ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਰੁਕੇਗਾ? ਰੂਸੀ ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦਾ ਲੇਖ ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਦਾ ਦੋ ਕਿਸਤਾਂ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਚੰਗੇ ਸਿੰਗ ਫਸੇ ਹਨ ਪਰ ਬੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਅਫਗਾਨ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਝਾੜਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਫਗਾਨ ਲੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੀ। ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਔਖੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

—ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ
ਹਿਉਸਟਨ, ਟੈਕਸਸ।

ਲੈਨਿਨ, ਸਤਾਲਿਨ ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ

(ਪਿਛਲੇ ਸਭੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)
ਜ਼ੁਲਮ ਲੋਕ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦ ਕਹਿਣਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਸਭ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਪਰ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੇ ਰੂਸ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ, ਪੋਲਿਟ ਬਿਊਰੋ ਦਾ ਮੈਂਬਰ, ਫੌਜੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਫੌਜੀ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਿਹੇ ਉਚੇ ਅਹੁਦੇ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੇ? ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਖਾਮੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ‘ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ ਪਾਰਟੀ

ਲੀਡਰ’ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ? ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਕੌਂਸਟੀਚੂਐਂਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, “ਕੋਈ ਜਣਾ ਵੀ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਤ੍ਰਾਤਸਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪਦਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ, ਉਹ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਲਈ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਤੀਜੇ, ਉਸ ਨੇ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾ ਭਰੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਾਖੇ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਬਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।”

(ਚਲਦਾ)

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਮਾਸਟਰੀ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ 4 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਖੱਬਲ’ ਪੜ੍ਹੀ। ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹੀ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਚੇਤੇ ਆ ਗਏ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਬਿਨਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪਿਆ। ਸੋਚ ਕੇ ਹੁਣ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਐਨੀ ਵੱਢ-ਟੁੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਸਾਇਦ ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਕਿੰਨੇ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾਤੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ।

ਅਖਬਾਰ ਦੇ 11 ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਕਾਨਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਕੁੜੀ ਦਾ ਪਿਓ’ ਵੀ ਝੰਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੀ ਔਰਤ ਦੀ ਬੇਵਸੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁੱਝਦਾ। ਭਾਣਾ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਡਾਢੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲੋਂ ਇਹੀ ਮੰਗੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮਿਹਰ ਕਰੀ। ਵਾਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਕਿੰਨੇ ਯੁੱਗ ਬੀਤ ਗਏ, ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਪਰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕ ਰਹੇ।

—ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਫਰੀਮਾਂਟ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਗਤੀ

ਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਜਾਗਦੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਸੁਤਿਆ ਉਹ ਆਪ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਸੁਫਨਾ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੀ। ਉਹਦਾ ਦੁੱਧ-ਚਿਟਾ ਬਾਣਾ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਾਂਗ ਜਗ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦੀ, ਬਸ ਸੁਕੇ ਹੋਏ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜੀਭ ਫੇਰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਰਬਲ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਖਦੀ, “ਆ ਗਿਆ ਛੋਟਿਆ, ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ ਦੇ।”

ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ। ਮਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਵਜੂਦ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਘੁਲ ਜਾਂਦਾ। ਮੇਰਾ ਤਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਮੂੰਹ ਸੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਬੁੱਲ੍ਹ ਜਿਵੇਂ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੀਭ ਜਿਵੇਂ ਕਾਠ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਮਾਂ ਦੀ ਤੋਹ ਮੇਰੇ ਸੁੱਕੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚੁਭ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਾ। ਮੇਰੀ ਤੋਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਮਾਂ ਦੀ ਤੋਹ ਮੱਠੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ। ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਉਹ ਫੇਰ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: 91-11-65736868
bhullarg@gmail.com

ਉਤੇ ਜੀਭ ਫੇਰਦਿਆਂ ਆ ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੀ, “...ਪੁੱਤਰ, ਪਾਣੀ ਦੇ।”

ਮਾਂ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਨਾਲ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਕੇ ਜਾਗਿਆ ਮੈਂ ਪਾਸੇ ਪਰਤਦਾ ਹੋਇਆ ਸੌਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਪਰ ਨੀਂਦ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਸ ਬੈਠਦੀ।

ਲੋਕ ਆਖਦੇ, ਮਰਨ ਲਗੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਦੀ ਜਿੰਦ ਨੇ ਉਡਾਰੀ ਲਾਈ, ਉਹ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੀ ਸੀ, “ਛੋਟਿਆ, ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ ਦੇ।”

ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਛੋਟਾ ਹੀ ਆਖਦੀ। ਜੇ ਕਦੀ ਉਹ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੀ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅਜੀਬ ਲਗਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਚ ਉਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ‘ਛੋਟਿਆ’ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਮ ਮਮਤਾ ਫਲਕਦੀ, ਅਥਾਹ ਮੋਹ ਡੁੱਲ੍ਹ-ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ।

ਭੈਣ-ਭਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿੱਠੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਟਿੱਚਰ ਕਰਦੇ, “ਮਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਵਟੇ ਵਟਾਏ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤੇਰੀ ਕੁੱਖੋਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜੰਮਿਆ ਹੈ।”

ਮਾਂ ਆਖਦੀ, “ਪਿਆਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਥੇਰੇ ਹੋ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਬਚੀ-ਖੁਚੀ ਪੁੰਜੀ ਦੀ ਖਰੀਦ ਐ... ਮੇਰਾ ਪੇਟ-ਘਰੇੜੀ ਦਾ ਲਾਡਲਾ!” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਚਿਤਾਉਂਦੀ, “ਸੱਚ ਗੱਲ ਐ, ਥੋੜੇ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੱਧ ਪਿਆਰਾ।” ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਦੇ ਪੋਟੇ ਨੂੰ ਗੂਠੇ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦੀ, “ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਐਨਾ ਕੁ ਵੱਧ ਪਿਆਰਾ!” ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵੀ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ।

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮੰਗਿਆ, “ਛੋਟਿਆ, ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ ਦੇ।”

ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਮਚਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਅਧ-ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੁਫੇਰੇ ਪਸਰੀ ਧੁੰਦ ਵਿਚੋਂ ਉਹਦਾ ਚਿਹਰਾ ਪਛਾਣ ਗਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਭੁਝਕੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ, “ਆਇਆ ਨਹੀਂ...ਛੋਟਾ...ਅਜੇ?”

ਭਾਈ ਬੋਲਿਆ, “ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਛੋਟਾ ਵੀ ਮਾਂ, ਲੈ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀ। ਉਹਨੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਮਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਖਾਖ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਖੇਡ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਮਾਂ ਤਿਹਾਈ ਹੀ ਲੰਮੇ ਪੰਧ ਉਤੇ ਤੁਰ ਗਈ।

ਮੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਗਿਆ ਇਸ ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਇਕ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਉਪ-ਚੋਣ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਇਥੋਂ ਜਿੱਤਿਆ ਵਿਧਾਇਕ ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਐਮ ਪੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਜਿਲਾ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਇਸੇ ਚੋਣ ਵੱਲ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਡੇ ਆਗੂ ਨੇ ਸਾਲਾ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਆਗੂ ਨੇ ਭਣੇਈਆ। ਇਸ ਸਿੰਗ-ਫਸਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਭ ਖਬਰਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਸੁਵਖਤੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਤਾਂ ਰਾਤ ਪਈ ਤੋਂ ਪਰਤਦਾ।

ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਦਾ ਰੁਝੇਵਾਂ ਲਿਖ ਭੇਜਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹਾਲ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਢੇ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ। ਮਿੰਨਤਾਂ ਤੇ ਧਮਕੀਆਂ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਗੁੰਡੇ ਪੱਗਾਂ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਰਖੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਤਕੜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਮਾੜੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਸਾਲੇ ਅਤੇ ਭਣੇਈਏ ਦੇ ਵੰਨਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਇਕੱਠੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਰਿਹਾ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਘਰ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਅਰਬੀ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਪੰਖੇਰੂ ਉਡਾਰੀ ਲਾ ਗਏ ਸਨ। ਇਧਰ-ਉਧਰ ਮੇਰੀ ਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਆਖਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਮੁੜਨ ਦੀ ਆਸ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਸਮੇਟਣ ਲਗੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਪੁੰਝਦੇ ਉਹ ਇਕੋ ਗੱਲ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੈਥੋਂ ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੀ ਤੁਰ ਗਈ ਮਾਂ!

ਮੈਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ, ਜੇ ਘਰ ਹੁੰਦਾ, ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਪਾ ਦਿੰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਪਾਣੀ ਭਾਈ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ, ਮਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਇੱਛਾ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਤਿਹਾਈ ਨਾ ਭਟਕਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਪਛਤਾਵਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਅੰਤ। ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਪਾਪ-ਬੋਧ ਨਾਲ ਉਠਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਭਟਕ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਫੁੱਲ ਜਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹੇ ਗਏ ਸਨ, ਲੋਕ ਮਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰ-ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਫੁੱਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲੋਂ, ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਤੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤੰਦ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਫੁੱਲ ਤਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੀ ਹੋਈ। ਨਾ ਹੀ ਅੰਤਿਮ ਰਸਮਾਂ ਸਮੇਂ ਸਭ ਵਲੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਕਿਥੇ ਮਿਲੀ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਿਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੀ? ‘ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸ’ ਬਿਰਥੀ ਹੀ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ!

ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਬੀਤ ਜਾਵੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸਮਾਜਕ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੂਹਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਮੇਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਰਾਹ ਸਨ, ਪਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਕਲਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ।

ਸਬੱਬ ਅਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਕਿ ਇਧਰ ਮੇਰਾ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਧਰ ‘ਜਨਮੋਚ’ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੰਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਰੁੰਝਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਉਹ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਨਾਲ ਝਾੜ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ

ਪੱਖ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਉਹਦੀ ਤਸੱਲੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ। ਨਵਾਂ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੱਖਣ ਸਮੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਬਾਰੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਈ।

ਘਰ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੋਵੀ ਘੰਟੇ ਦਾ ਝੰਜਟ ਆਖਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਵੇਲੇ-ਕੁਵੇਲੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਮੈਂ ਸਕੂਟਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ। ਕੋਈ ਘਟਨਾ, ਕੋਈ ਦੁਰਘਟਨਾ, ਕੋਈ ਲੜਾਈ-ਝਗੜਾ, ਕੁਝ ਵੀ, ਕਿਤੇ ਵੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਖਬਾਰੀ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ।

ਮਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਤੇ-ਪਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਿੰਨਾ ਦੁਖਦਾਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਘਰੋਂ ਗਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਲੱਭਣ ਤਾਂ ਕਿਥੇ ਲੱਭਣ!

ਮਗਰੋਂ ਜੇਬੀ ਫੋਨ ਦਾ ਜੁੱਗ ਆਇਆ। ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਪਛਤਾਵਾ ਤਾਂ ਵਧਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਜੇਬੀ ਫੋਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਂ ਬਿਰਧ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਡੱਬੇ-ਸੋਕੇ ਰਹਿੰਦਾ। ਤਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, “ਛੋਟਿਆ, ਪੁੱਤਰ

ਰਹੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ, ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਾ ਸਕਣ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਸੁਫਨਾ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗਤੀ-ਬੇਗਤੀ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਈ। ਤਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਹੀ, ਮਾਂ ਆਖਰ ਭਟਕ ਤਾਂ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਉਹਦੀ ਭਟਕਣ ਮੁੱਕ ਸਕੇ! ਜੇ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਰੀੜ-ਰਸਮ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ!

ਪਰ ਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਉਹ ਜੋ ਢੰਗ ਦਸਦੇ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹਾਸੋਹੀਣਾ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮੁਰਖ ਲੱਗਣਾ ਸੀ।

ਘਰੋਂ ਸਫਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕੇ ਮਾਂ ਦੇ ਸਿਵੇ ਕੋਲ ਆਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਾਂ ਚੱਲ ਉਠ, ਆਪਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਚੱਲੀਏ। ਸਕੂਟਰ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਝਾੜ-ਪੁੰਝ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ, ਬੈਠ ਮਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ। ਟੱਬਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਾਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਿਦਾਅ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਲ ਸਕੂਟਰ ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਬਿਠਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਆ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਟਿਕਟਾਂ ਦੇ ਲੈਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਕ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦੀ। ਗੱਡੀ ਆਈ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਆ ਮਾਂ, ਚੜ੍ਹੀਏ, ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ।

ਉਹ ਦਸਦੇ, ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸੀਟ ਜੇ ਖਾਲੀ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਹੇਗਾ, ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਝੱਟ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਰੀੜ ਬਾਰੇ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਗਤੀ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀਟ ਵਿਹਲੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੋਰਦਿਆਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤੱਕ ਲਿਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਪੰਡਿਤ ਆਪੇ ਪੂਜਾਪਾਠ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮਗਰੋਂ ਮਾਂ ਸਭੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੱਤ ਕੇ ਉਥੇ ਰਹਿ

ਪਾਣੀ ਦੇ”, ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਰੁਹ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨੂੰ ਇਉਂ ਭਟਕਣਾ ਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਤੇਹ ਨਾਲ ਬੇਹਾਲ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਆ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮੰਗਦੀ। ਕਈ ਲੋਕ ਆਖਦੇ, ਜੇ ਕਦੀ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੀ ਤੇਹ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਟਕ ਰਹੀ ਉਹਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਗਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਸੁਫਨਾ ਤਾਂ ਸੁੱਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜੀਭ ਫੇਰਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਟੁਟਦੇ ਬੋਲਾਂ, “ਛੋਟਿਆ...ਪੁੱਤਰ...ਪਾਣੀ ਦੇ” ਨਾਲ ਹੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਫਨੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁੱਤਾ ਰਹਿ ਕੇ ਤਿਹਾਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦੇਣਾ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨੀਂਦ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸੁਫਨਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ!

ਕਈ ਲੋਕ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾ ਕੇ ਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਕਰਵਾ ਆ। ਮੈਨੂੰ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਤਰਕਹੀਣ ਲਗਦਾ। ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ ਜੇ ਅਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ

ਜਾਵੇਗੀ, ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਪਿੰਡ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਤੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਗਤੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋੜਾ ਚਿਰ ਹੋਰ ਠਹਿਰ ਜਾ। ਚੇਤਰ ਦੀ ਚੌਦਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ ਫਲਗੂ ਤੀਰਥ ਜਾਈ। ਬੜਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਫਲਗੂ ਤੀਰਥ ਦਾ। ਗਤੀ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਗਯਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਫਲਗੂ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ। ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਜਨਕ ਦੀ ਗਤੀ ਗਯਾ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਫਲਗੂ ਰਿਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਆਹੋ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਯਾ ਜੀ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਲੰਮੇ-ਬਿਖਤੇ ਪੰਧ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ-ਬਥੇਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲ-ਬੋਲੇ। ਫਲਗੂ ਰਿਸ਼ੀ ਕੁਝ ਪਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਰ ਵਾਰ ਚੇਤਰ ਦੀ ਚੌਦਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਆਪ ਆਇਆ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਗਯਾ ਜੀ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਮਹਾਤਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਦਾ ਫਲਗੂ ਤੀਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਮਿਤ ਹੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕਰਵਾਈ ਗਤੀ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਚੇਤਰ ਦੀ ਚੌਦਸ ਨੂੰ ਹੋਈ

ਗਤੀ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੇ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਚੇਤਰ ਦੀ ਚੌਦਸ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਈ!

ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਂ, ਸਵਰਗ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਿਲਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਲੀਲਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੇ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਿਲੇ? ਉਹਨੂੰ ਗਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਪਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬਰਿਸ਼ਥਾਜੀ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ।

ਚੇਤਰ ਦੀ ਚੌਦਸ ਅਜੇ ਦੂਰ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਈ ਵੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨਾ ਵੀ ਸਕਾਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਲਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਫਨਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਤਿੱਕਾ ਡਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ਇਹ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਲਈ ਹਥਿਆ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋ-ਟੁੱਕ ਫਰਮਾਨ ਸੀ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਉਹ ਇਕ ਵੀ ਮੁਰਦਾ ਦਫਨਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।

ਦੇਸ ਵਿਚ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰਕੂ ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਤਣਾ-ਤਣੀ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਧਰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਈ ਡੂੰਘੀ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਜਦਾ ਸੀ। ‘ਧਾਰਮਿਕ ਸਭਾਵਾਂ’ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਫਨਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਜਤਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਬੇਵਸੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਦੀ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਰਦਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾ ਗਏ ਸਗੋਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦੇ ਲਾ ਕੇ ਬੀਵੀਆਂ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲਈ।

ਕੈਮਰਾ ਮੋਢੇ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਸਕੂਟਰ ਤੋਰ ਲਿਆ। ਧਿਆਨ ਇਸ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਤੁਰਦਾ ਮਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੰਗੇ-ਫਸਾਦ ਬਾਰੇ ਸੁਣਦੀ, ਸਦਾ ਇਹੋ ਆਖਦੀ, ਰੱਬ ਨੇ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਇਕੋ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਇਹ ਆਪੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਉਹ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਗੱਲਾਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਰਦੀ। ਆਖਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਲਈ ਮਰਨ-ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮ ਪੈਂਦਾ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਮਰਦਾ-ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਉਹ ਹੁਕੂਮ ਲੈ ਕੇ ਨਿਬੋੜਾ ਕਰਦੀ, ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਾਪੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੇ!

ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਜੋ ਆਦਮ-ਦਾਰੀ ਭਾਂਬੜ ਬਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਕ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਭਾਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਹੀ-ਸਲਾਮਤ ਇਧਰ ਆ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਅਤੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਸਨ। ਅਨੇਕ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਮੌਤ ਵੀ ਦੇਖਣੀ-ਸੁਣਨੀ ਪਈ ਅਤੇ ਸਭ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਉਧਰੇ ਛੱਡਣੀ ਪਈ। ਉਥੇ ਤੀਆਂ-ਕੱਟੀਆਂ ਜੜਾਂ ‘ਪਰਾਏ ਦੇਸ’ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਏਨਾ ਦਿਲ-ਚੀਰਵਾਂ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਪਰਤਵੀਂ ਝਾੜ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੀ। ਜੇ ਕਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਪਰਤਣਾ ਪੈਂਦਾ, ਉਹ ਪੀੜ-ਪੀੜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬ ਜਾਂਦਾ।

ਤਾਂ ਵੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਦੀ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਛਾਤੀ ਅੰਦਰਲੇ ਥੋਹ (19)

ਅੱਖੀਏਂ ਘੜੀਏਂ ਬਹੁੜੇ ਕੰਣ !

ਸੰਨ 1994 ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਾਮਾ ਅਮੀਂ ਚੰਦ 85 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬਿਰਧ ਮਾਮੀ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਉਹੀ ਮਾਮਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 1946 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਅੰਦਰ ਰਾਮ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਸਾਡੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ

ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਲਾਲ
ਫੋਨ: 91-98141-85363

ਜਾਇਦਾਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਾਮੇ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸਮਾਨ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਲੱਦਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਰਾਇਪੁਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਖਦਜ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਮਾਨ ਲੁੱਟ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮਾਮਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਰਫਲ ਲਟਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਡਾਰੂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਨਿਆਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਚਾਚੇ ਤਾਇਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇੱਟ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਵੈਰ ਸੀ। ਰਾਇਪੁਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਬੇਬੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਕੰਮ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਬੋਰੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਟੱਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਟਵਾ ਆਈ ਸੀ। ਅਖੇ, ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਇਹ ਕੁੱਤਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ਨੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿਉ ਦੀ ਜਾਨ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਤਾਰ ਖਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤੇ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰਾਇਪੁਰ ਆਏ ਤਾਂ ਮਾਮੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੇ ਖਣਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੰਧ ਕਰ ਕੇ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਦੂਖ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕੋਠੀ, ਚੱਕੀ, ਚਰਖਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਰੱਖਣ

ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਮੰਜਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੀ ਬਚਦੀ ਸੀ। ਰੋਟੀ ਵੀ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਬਾਲ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੱਕਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਹੀ ਨਾ ਨਿਕਲਦਾ। ਥਾਂ ਦੀ ਤੰਗੀ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਣੇ ਡੰਗਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ 'ਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ। ਆਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਡੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਾਹੇ ਟੰਗਦੇ। ਮਾਮਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, “ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਨੇ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੁਕਟ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੀ ਵਸਤਰ।... ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਅਮੀਂ ਚੰਦਾ, ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਤੇ ਭਾਣਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ। ਕਿੱਥੇ ਤੂੰ ਬੇਔਲਾਦਾ ਸੀ, ਕਿੱਥੇ ਤੈਨੂੰ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਂਭਣਗੇ। ਸਰਵਣ ਵਾਂਗ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਾਉਣਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਭਾਈ ਸੋਚ ਲਿਆ ਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਲਿਖਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਬੰਦੇ ਬਣਾਉਂਦੀ।”

ਮਾਮੇ ਦੀ ਕਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਕਸਰ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਮਾਮੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਲਾਈ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਲਾਈ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮਾਮੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੱਛਾ ਸਿਉਣਾ ਵੀ ਨਾ ਸਿੱਖ ਸਕੀ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਤੇ ਉਹ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣ ਲਈ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਉਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਬਾਸਮਤੀ ਦੇ ਚੌਲ ਅਤੇ ਮਸਰੀ ਦੀ ਦਾਲ ਬਣਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਾਮੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ, ਅਗਲੇ ਦੋਸੀ ਘੀ ਵਿਚ ਗੱਚ ਸ਼ੱਕਰ ਜਾਂ ਬੂਰਾ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਦੋਹਰਮਾਨ ਕਰ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਖੂਬ ਖਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਖਿਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਵੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ। ਇਕ ਦੋ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਬੇਬੇ ਮਹਿੰਦਰ ਮਾਨੂਪੁਰੀ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਲੋਹੇ ਦੀ ਔਰਤ' ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਵਾਂਗ ਤਕੜੇ ਜੁੱਸੇ ਵਾਲੀ, ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ, ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ

ਸਿਰਤੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਬਰਾਤ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੱਚਣ, ਕੁੱਦਣ, ਖਰੂਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਦਦੀਆਂ। ਬੇਬੇ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਜਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਾਨਾਂ ਦੀ ਦੋ ਮਣ ਪੱਕੀ ਭਰੀ ਘਰ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦੀ। ਪਾਈਆਂ ਦੇ ਗੁਹਾਰੇ ਲਾਉਣ, ਕਮਾਦ ਬਿਜਾਉਣਾ, ਗੰਨੇ ਘੜਨੇ, ਧਾਨ ਲੁਆਉਣ ਤੇ ਵੱਢਣੇ, ਲਸਣ-ਪਿਆਜ਼ ਲੁਆਉਣਾ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਕੱਖ ਵੱਢ ਲਿਆਉਂਦੇ ਜਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਤੋੜ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਨਾਨੀ ਅਕਸਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਬਾਂਕ ਪਾ ਕੇ ਟਾਹਲੀਆਂ, ਕਿੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਤੇ ਖੰਜੂਰਾਂ ਤੋਂ ਖੱਗੇ ਖਿੱਚਦਾ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਨਾਨੀ ਬੋਲਦੀ, “ਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਝਾਕ ਵੇ, ਅੱਖ 'ਚ ਵੱਜੂ ਖੱਗਾ।” ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਬੁੜ੍ਹੀਏ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ, ਕਿਉਂ ਭੌਂਕੀ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਬਾਂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਗਾਟਾ ਲਾਹ ਦੁੰ।” ਉਹ ਹੱਸਦੀ, “ਲਾਹ ਦੇ ਲਾਹ ਦੇ, ਦੋਹਰਿਆ ਹਰਾਮਖੋਰਾ, ਚੰਗਾ ਮੇਰੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜੁ।”

ਮਾਮੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬੇਬੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਸਾਡਾ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਾਮਾ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਦੋਹਲੀ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਫੱਟੇ ਵਾਲੇ ਪੱਖੇ ਦੀ ਰੱਸੀ ਖਿੱਚਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ, “ਏ ਲੱਛਮੀ, ਛੋਟ ਵਾਸਤੇ ਭਰਾ ਕਤਾਰ ਹੀ ਬਣਾ ਲੈ।” ਮਾਮੀ ਕਹਿੰਦੀ, “ਜੀਭ ਆਪਣੀ ਮੂੜਦੀ ਆ, ਨਾਉਂ ਛੋਟ ਦਾ।” ਦੋਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਦਲ ਨਾਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਟਕਰਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਵੀ ਤੇ ਨਾਨੀ ਦੇ ਵੀ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵਾਢੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਛੋਟੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਾਣੀ ਨਾਨੀ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਮਾਮਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਣ

ਗੁਰਦਿਆਲ ਦਲਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਲਪਕਾਰ ਹੈ। ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡ-ਆਕਾਰੀ ਨਾਵਲ 'ਪੈੜਾਂ' ਛਪਿਆ ਹੈ। 'ਛਾਤੀ ਅੰਦਰਲੇ ਥੋਹ' ਲੇਖ-ਲੜੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਲੜੀ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਅਸੀਂ ਕੱਖ ਵੱਢ ਲਿਆਉਂਦੇ ਜਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਤੋੜ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਨਾਨੀ ਅਕਸਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਬਾਂਕ ਪਾ ਕੇ ਟਾਹਲੀਆਂ, ਕਿੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਤੇ ਖੰਜੂਰਾਂ ਤੋਂ ਖੱਗੇ ਖਿੱਚਦਾ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਨਾਨੀ ਬੋਲਦੀ, “ਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਝਾਕ ਵੇ, ਅੱਖ 'ਚ ਵੱਜੂ ਖੱਗਾ।” ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਬੁੜ੍ਹੀਏ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ, ਕਿਉਂ ਭੌਂਕੀ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਬਾਂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਗਾਟਾ ਲਾਹ ਦੁੰ।” ਉਹ ਹੱਸਦੀ, “ਲਾਹ ਦੇ ਲਾਹ ਦੇ, ਦੋਹਰਿਆ ਹਰਾਮਖੋਰਾ, ਚੰਗਾ ਮੇਰੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜੁ।”

ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਲਿਖਾ-ਪੜ੍ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਗੋਦ ਲੈ ਲਵੇ ਪਰ ਬੇਬੇ ਸਦਾ ਟਾਲਮ-ਟੋਲ ਕਰਦੀ ਕਹਿੰਦੀ, “ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨੇ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਕਰ।” ਦਰਅਸਲ ਬੇਬੇ ਡਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਅਮੀਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਕ ਅੱਧ ਮਰ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਬੱਸ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ!

ਮਾਮੇ ਦੀ ਸਖਤੀ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਣ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਵੀਰ ਜੀ ਦੀ ਆਗਰੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰ ਲਏ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੰਦੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਡ ਲਿਖਦੇ। ਮਾਮੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਖੁਦ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਖੁਦ ਉਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ, “ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੌਜਾਂ ਕਰੋ। ਬੱਸ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਲਿਖਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਪੂਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਲਿਖ ਕੇ ਕਾਰਡ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਭਰਿਆ ਕਰੋ। ਖੁਦ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਰੋ। ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣਾ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਲਿਖਿਆ ਕਰੋ।” ਦਰਅਸਲ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਡਾਕੀਏ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ। ਅਗਲਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਬਈ ਤੇਰੇ ਅਮੀਂ ਚੰਦਾ, ਮੁੰਡੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣਾ 'ਤੇ। ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਾ 'ਤੀ। ਤੇਰਾ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਬਈ ਉਹ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਐਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਿਉ ਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਤੂੰ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ।”

ਪਰ ਹੁਣ ਮਾਮੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਉਹ ਸੀ ਬਿਰਧ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਦੀ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ, “ਲੈ ਜਾ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ। ਅੱਖੀ ਘੜੀ ਏ ਉਸ ਦੀ, ਚੁਕਾ ਦੇ ਕਰਜ਼।” ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਸ ਦੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਸਾਂ? ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜੀ ਮੇਰੀ ਬੇਬੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਬੁੱਢੀ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਦਾ? ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਭੋਗ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਮਾਮੀ ਦੀ

ਭਤੀਜੀ ਸੱਤਿਆ ਉਸ ਕੋਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਭੋਗ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮਾਮੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸੱਤਿਆ ਵੀ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੀ। ਮਾਮੀ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਫਿਕਰ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀ-ਪੀ ਕੋਸਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਮੈਥੋਂ ਵੱਡੇ ਦੋਨੋਂ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਤਿੜਕਦੇ ਸਨ। ਵੀਰ ਜੀ (ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ) ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਚੱਲ ਕੋਈ ਨਾ ਭਾਈ, ਮੈਂ ਮਾਮੀ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਗੋਡੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਉਹ ਜਾਣੇ, ਪਈ ਰਹੂ ਉਥੇ। ਜਿੰਨਾ ਸਰਿਆ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਵੀਰ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਏ। ਇਹ ਵੀਰ ਜੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਧੱਕਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਜੁਆਨੀ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤੇ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਸਾਡੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਗਾਨੀ ਘੀ, ਸਾਡੀ ਭਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਗਿੱਲ ਕੰਬਲ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਸੀ।

ਸੱਤਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਭੂਆ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੱਖਾਂਗੀ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਮੁਬਾਰਕਪੁਰ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ।” ਪਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੈਠੀ ਸੱਤਿਆ ਦੀ ਮਾਂ (ਮਾਮੀ ਦੀ ਭਰਜਾਈ) ਉਥੇ ਕੁਹਾੜੀ ਵਾਂਗ ਪਈ, “ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਲੈ ਜਾਵੇਂਗੀ। ਲੈ ਜਾਣ ਉਹਦੇ ਭਾਣਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਚੁੰਡਿਆ ਉਹਨੂੰ। ਕੋਠੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।” ਪਰ ਸੱਤਿਆ ਬੋਲੀ, “ਮੰਮੀ, ਇਉਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਭੂਆ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਏ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਹ ਜਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਏ।”

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਡੈਡੀ (ਮਾਮੀ ਦਾ ਭਰਾ) ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਘੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਬਾਪੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਸੱਤਿਆ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਅਤਿ ਸਾਧਾਰਨ ਕੱਪੜੇ, ਕੋਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ 'ਚ ਕਾਮਾ ਸੀ।

ਸੱਤਿਆ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਸੱਤਿਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖ ਕੁੜੀਏ, ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਮਕਾਨ ਏ। ਪੰਜਾਹ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਵਿਕ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੂੰ ਵੇਚ ਦੇਣਾ। ਐਨਾ ਕੁ ਟੂਮ ਟੱਲਾ ਵੀ ਮਾਮੀ ਕੋਲ ਹੋਗਾ, ਉਹ ਵੀ ਤੇਰਾ। ਤੂੰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਰਚਾ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੇ।” ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਵੀਰ ਜੀ, ਭੂਆ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੈਂ ਮੁੱਲ ਵੱਟਣਾ ਏ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਏ, ਨਿਰ-ਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸੁਆਰਥ ਵੀ ਹੋਗਾ ਏ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਔਲਾਦ ਦੇਖੂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਪੁੱਛੂ। ਰਹੀ ਗੱਲ ਘਰ ਦੀ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ। ਰੱਖੋ ਚਾਹੇ ਵੇਚੋ।” ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਉਸ ਕੁੜੀ ਅੱਗੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਸਾਂ, ਤੇ ਇਹ ਗਰੀਬਤੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਕੀ ਸੀ! ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਪਿੱਘਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮਾਮੇ ਮਾਮੀ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨੇੜਤਾ, ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਦੇ ਜਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਚਾ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ। ਮੁਬਾਰਕਪੁਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮਾਮੀ ਨੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੰਜਾ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਬੱਸ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਿਹਾ ਕਰੇ, “ਮੇਰਾ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਕਿੱਥੇ ਆ? ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਓ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਣਾ।” ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਉਹ 'ਮਹਾਰਾਜ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।... ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ-ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ।

(ਚਲਦਾ)

ਗਤੀ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਕੋਈ ਭਾਗ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦਰਦ ਉਹ ਦਿਨ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਨਫ਼ਰਤ ਵਿਚ ਵਟਣ ਲਗਦਾ। ਮਾਂ ਆਖਦੀ, ਨਫ਼ਰਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਾਉਂਦੀ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਨਫ਼ਰਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਕਾਹਤੋਂ ਪਾਉਣੀ ਹੋਈ, ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਸਨ, ਬੱਚਿਉ! ਉਹ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ, ਐਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਚੇਤ ਹੀ ਪਰ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀਆਂ ਆਤੰਕੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਗਦੀਆਂ। ਪ੍ਰੈਸ਼ਾਨੀ ਵਧਣ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਅਤੇ ਸੋਚ ਹੀ ਠੰਡਾ ਛਿੜਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ।

ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਬਣੇ ਮੰਦਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੋਕ ਜੁੜੇ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਉਹ ਅਣ-ਦੇਖੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਉਭਰੀਆਂ ਜੋ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਘਰ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਕੈਂਪ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਭੀੜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਭੀੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਗ਼ੱਦਾਰ ਆਖ ਕੇ ਚਿੜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋਣ ਦੇ ਮਿਹਨੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਨ ਵਰਤੀ ਪਈ

ਸੀ। ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਉਜਾੜਾ ਸੀ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਮਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਪਿਛੇ ਮੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

ਸੁੰਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ-ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੱਸ ਚਾਰ ਕੁ ਪੁਲਾਸੀਏ ਡਾਂਗਾਂ ਫੜੀ ਖਲੋਤੇ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਏ, “ਆ ਗਏ ਜਨਾਬ ਵੀ!”

“ਦੇਖੋ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਠੰਡਾ ਹੀ ਛਿੜਕਦੇ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਵੀ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। “ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਾਂਗੇ ਕਿ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲੇ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ-ਘਾਟ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰਖਿਅਤ ਨੇ।” ਮੈਂ ਦਾਅ ਖੋਡਿਆ, “ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਸਵੀਰ ਤਾਂ ਲੈ ਲਵਾਂ।”

ਉਹ ਡਾਂਗਾਂ ਅਗੇ ਕਰ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਖਲੋ ਗਏ। ਮਾਹੌਲ ਠੀਕ ਬਣਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ, “ਸੁਰਖਿਅਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਲੈ ਆਵਾਂ।”

ਬੰਦ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੁਹਿਊਆਂ ਉਤੇ ਤਾਲੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਲੀ ਦਾ ਮੌਤ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਇਕ ਘਰ ਦਾ ਕੇਵਲ ਕੁੰਡਾ ਹੀ ਬੰਦ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਭੱਜ-ਭਜਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲੱਭਣ-ਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ। ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਉਹਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇ, ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਆਏ ਤਾਂ ਤਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜ

ਲੈਣੇ ਨੇ।

ਮੈਂ ਬੁਹੇ ਕੋਲ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਘਰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਉਹੋ ਬੀੜੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਮਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਘਰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਬੀੜੀ ਸੀ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹ ਭਲਾ ਕੀ ਕੁਝ ਛੱਡ ਗਏ ਹੋਣਗੇ? ਮੈਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਦੇਖਿਆ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ। ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਦਿਆਂ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਬਲ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਆ ਗਿਆ ਹੈ... ਬਸੀਰਿਆ... ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ ਦੇ।”

ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਇਕ ਬਿਰਧ ਮਾਈ ਪਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬੂਹੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੌੜਚਾਲ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਿੱਕਲਿਆ, “ਹਾਂ ਮਾਂ, ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ।”

ਮਾਈ ਨੇ ਸੁੱਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜੀਭ ਫੇਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੁਬਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, “ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ ਦੇ...।”

ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਵੱਲ ਬੈਠਦਿਆਂ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੱਟ ਉਤੇ ਟਿਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਲੰਘਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਾਧ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਨਿਰਜਿੰਦ ਪੌਣ ਢਿੱਲੀ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਿਆ।

ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮਾਜਦ ਮਜੀਦੀ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਪਰੋਫਿਟ ਮੁਹੰਮਦ' ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਸਾਲ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੋਆ ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ

ਭਾਰਤ ਦਾ 44ਵਾਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਫਿਲਮ ਨਵੰਬਰ 2013 ਵਿਚ ਗੋਆ 'ਚ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਆਲਮ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੀਆਂ। ਕਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰੂਬਰੂ-ਸਮਾਗਮ ਹੋਏ। ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਸਿਨੇਮੇ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ, ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਬਾਬਤ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਫਿਲਮ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿਨੇਮੇ ਦੇ ਸਾਂਝੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ

ਹੈ। ਡਾਢਿਆਂ ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਰਾਬਤ ਨੂੰ ਸਭਿਆਤਾਵਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਿਨੇਮਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਆਰਾਪਣ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਦਾ ਸਬੱਬ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਆਲਮ ਬਹੁਰੰਗਾ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਆਲਮੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਹੈ। ਸਾਂਝੀ ਆਲਮੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜੀਅ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ। ਇਰਾਨੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮਾਜਦ ਮਜੀਦੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਘਟ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੱਤਿਆਜੀਤ ਰੇਅ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦੀ ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖ

ਅਹਿਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਜਦ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਫਿਕਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਰਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਕੋਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਿਦਕਦਿਲੀ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਭਾਰਤ 'ਚ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝੀ ਕੜੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵੱਖਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਖਿੱਤੇ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਪੂਰੇ ਆਲਮ ਨਾਲ ਰਚਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਨੇਮੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਵਰਗੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਚੁਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ

ਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਰਚਾਇਆ ਸੰਵਾਦ ਉਹਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਉਤਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਝਲਕ ਹੋਰ ਉਘੜਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਦਾ ਜਲੋਅ ਸਿਖਰਾਂ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਮੁਖਧਾਰਾ' ਸਿਨੇਮੇ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮੇ ਨੂੰ ਆਲਮੀ ਸਿਨੇਮੇ ਦੀ ਕੜੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਲਮੀ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਸਿਰਜੀ ਕਲਾ ਚਿਰਕਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਰੂਹ ਦੀ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਆਲਮ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੋਆ ਦਾ ਫਿਲਮ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਗਏ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਰ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਰਾਨੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮਾਜਦ ਮਜੀਦੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਘਟ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸੱਤਿਆਜੀਤ ਰੇਅ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦੀ ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਜਦ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਫਿਕਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਰਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਖਾਮੋਸ਼ ਸੁਰਾਂ-14

ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਸਰਤਾਜ

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਐਸ. ਬਲਬੀਰ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ਗੀਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਸਰਤਾਜ ਸੀ। 'ਮੱਝ ਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ... ਵੱਡੇ ਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ' (ਦੇ ਲੱਛੀਆਂ), 'ਵਾਹ ਜਮ੍ਹੂਰੇ ਵਾਹ... ਕਾਹਨੂੰ ਲੈਨੈਂ ਔਖੇ ਸਾਹ' (ਮਾਮਾ ਜੀ), 'ਹਾਏ ਓ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਈ ਆ' (ਚੰਬੇ ਦੀ ਕਲੀ), 'ਪੀਵੇ ਪੀਵੇ... ਪੀਵੇ ਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ' (ਲਾਈਏ ਤੋੜ ਨਿਭਾਈਏ), 'ਰੁੱਖੀ ਸੁੱਖੀ ਖਾ ਗੋਪਾਲ' (ਲਾਜੋ) ਵਰਗੇ ਗੀਤ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਖੂਬ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਲਮ 'ਸ਼ੌਂਕਣ ਮੇਲੇ ਦੀ' ਦੇ ਗੀਤ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਪਹਿਲਾ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਗੀਤ 'ਕੁਕੜੂ ਘੜੂ, ਦੁਰ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ' ਵੀ ਬਲਬੀਰ ਨੇ ਗਾਇਆ। 'ਨੌਕਰੀ ਬੀਵੀ ਕਾ', 'ਕੋਡੇ ਸਾਹ', 'ਧਰਤੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ', 'ਖੇਡ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੀ', 'ਕਿੱਕਲੀ', 'ਜੱਗਾ', 'ਸ਼ੇਰਨੀ', 'ਬੰਤੋ', 'ਪਰਦੇਸੀ ਢੋਲ', 'ਮੇਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ', 'ਮੁੱਖਤਾ ਚੰਨ ਵਰਗਾ' ਆਦਿ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ਇਕ-ਇਕ ਗੀਤ ਸੀ। ਪੌਲੀਡੋਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ 'ਹੀਰ' ਦਾ ਐਲਪੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ। ਇਹ 'ਹੀਰ' ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਗੀਤਾਂ ਤਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਅਨਿਆਂ ਕੀਤਾ!

ਗਾਇਨ 'ਚ ਕਰਾਰਾ ਅਧਰਕ ਐੱਸ. ਬਲਬੀਰ

'ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ... ਕੋਈ ਨਾ', 'ਯਿਹ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਵੀਰ ਜਵਾਨੋਂ ਕਾ', 'ਓ ਯਾਰ ਦਿਲਦਾਰ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ', 'ਮੌਸਮ ਹੈ ਬਹਾਰੋਂ ਕਾ, ਫੂਲੋਂ ਕਾ ਖਿਲਨਾ ਹੈ'। ਇਹ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਜਾਂ ਮਹਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਾਇਕਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਜ਼ਾਇਕਾ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਗੀਤ ਨਿਵੇਕਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਪਣੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਹਜ਼ੂਮ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਰਫੀ ਜਾਂ ਮਹਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ, ਲਚਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੂਬੀਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਾਕਫ਼

ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਸੀ। ਰਫੀ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਪਕਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਧਰਕ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਬਲਬੀਰਨੁਮਾ ਅਧਰਕ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਕਰਾਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਅਧਰਕਨੁਮਾ ਸ਼ੌਂਕ ਨੇ ਹੀ ਬਲਬੀਰ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਗਾਇਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰਮੇਦਿਨੀ ਦੇਸਾਈ ਨਾਲ ਦੋਗਾਣਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਅਹਿਸਨ ਰਿਜ਼ਵੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮੁਕਾਮ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ ਨੇ ਵੀ ਫਿਲਮ 'ਕਰਵਟ' ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਸੋਲੋ ਤੇ ਇਕ ਡੂਬਲ ਗਵਾਇਆ। ਫਿਰ 1950 ਵਿਚ ਸੰਗੀਤਕਾਰ

ਮੁਕੁਲ ਰਾਏ ਨੇ 'ਭੇਦ' ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਪਾਸੋਂ ਦੋ ਸੋਲੋ ਗਵਾਏ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੀਤ ਮਧੂਕਰ ਰਾਜਸਥਾਨੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਗੀਤ ਹਿੱਟ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਹਿੱਟ ਹੋਇਆ 'ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ' (ਜਾਗਤੇ ਰਹੋ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੁਮਾਇਆ ਆਵਾਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੀਤ ਲਈ ਰਫੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬਲਬੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਗੀਤਕਾਰ ਸ਼ੈਲੋਂਦਰ ਨੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਲਿਲ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਸੁਝਾਇਆ ਸੀ। 'ਜਾਗਤੇ ਰਹੋ' ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ, ਕਥਾਨਕ ਤੇ ਟੀਟਮੈਂਟ ਪੱਖੋਂ ਨਿਰਾਇਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫਿਲਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਟਿਕਟ ਖਿੜਕੀ 'ਤੇ ਮਹਾ-ਫਲੋਪ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, ਪਰ 'ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ' ਉਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸੁਪਰਹਿੱਟ ਗੀਤ ਸੀ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ
ਫੋਨ: 91-98555-01488

ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਗੀਤ ਨੂੰ ਅਸਾਧਾਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ ਪਰ ਦੋਸਤਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸਤਾਨਾ ਨਿੱਘ ਭਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੁੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਸ 'ਚ ਵਿਲੱਖਣ ਰੰਗ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵਿਲੱਖਣ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ ਐਸ. ਬਲਬੀਰ ਦੀ। ਬਲਬੀਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਨੇੜਲੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੀ ਅਤੇ 1980ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸਰਦੂਲ ਕਵਾਤਤਾ ਦੇ ਕਰੀਬ 30 ਸਾਲ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ (ਦਿੱਲੀ) ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਬਲਬੀਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਕੇਸਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ

ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਲੇ ਗਾਇਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ ਜ਼ਰੂਰ, ਪਰ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ। ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਦੇ ਗ੍ਰਾਫ 'ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਉਭਰੇ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਐੱਸ. ਬਲਬੀਰ ਵਰਗੇ ਗਾਇਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਡਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਤਰਾਸ਼ਦੇ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਐੱਸ.ਡੀ. ਬਾਤਿਸ ਨੇ ਬਲਬੀਰ ਤੋਂ 1949 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਖੁਸ਼ ਰਹੋ' ਦੇ ਪੰਜ ਗੀਤ ਗਵਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ 'ਧੋਖਾ ਦੀਆ ਮੇਰੇ ਹਾਥ ਨੇ' ਤੇ 'ਦੁਨੀਆਂ ਮੇ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕੋਈ ਨਹੀ' ਸੋਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ

ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਲਿਲ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਸੁਝਾਇਆ ਸੀ। 'ਜਾਗਤੇ ਰਹੋ' ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ, ਕਥਾਨਕ ਤੇ ਟੀਟਮੈਂਟ ਪੱਖੋਂ ਨਿਰਾਇਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫਿਲਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਟਿਕਟ ਖਿੜਕੀ 'ਤੇ ਮਹਾ-ਫਲੋਪ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, ਪਰ 'ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ' ਉਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸੁਪਰਹਿੱਟ ਗੀਤ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਬਹੁਲਤ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਓ.ਪੀ. ਨਈਅਰ,

ਮਦਨ ਮੋਹਨ, ਰੌਸ਼ਨ, ਐੱਸ ਮਹਿੰਦਰ, ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ ਜੈਦੇਵ ਵੇਦਪਾਲ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ, ਹਰਬੰਸ, ਕਮਲ ਕਾਂਤ, ਕਲਿਆਣਜੀ ਆਨੰਦਜੀ, ਸ਼ੰਕਰ ਜੈਕਿਸ਼ਨ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੇ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਸਮਝੀ, ਬਲਬੀਰ ਨੇ ਅਧਰਕੀ ਤੜਕੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂਬਲ ਪੱਖੋਂ ਜੇ ਬਲਬੀਰ ਰਫੀ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਗਾਇਕ-ਗਾਇਕਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਖੂਬ ਨਿਭਾਇਆ। ਜੈਦੇਵ ਨੇ 'ਜੋਰੂ ਕਾ ਭਾਈ' (1955) ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ 'ਧਰਮ ਪਰ ਮਰ ਜਾਨਾ ਕੋਈ ਬੜੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ' (ਸਾਹਿਰ) ਗਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਜ ਹੀ ਫਿਲਮ 'ਅੰਜਲੀ' (1957) ਵਿਚ ਜੈਦੇਵ ਨੇ 'ਜਗ ਜਾਨਵਰੋਂ ਕਾ ਮੇਲਾ' ਬਲਬੀਰ ਤੇ ਵਿਨੋਦ ਦੇਸਾਈ ਤੋਂ ਗਵਾਇਆ। ਇਸ ਗੀਤ ਦਾ ਲੀਡ ਸਿੰਗਰ ਬਲਬੀਰ ਸੀ। ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ, ਆਸ਼ਾ ਭੋਂਸਲੇ, ਸੁਧਾ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਗੀਤਾ ਦੱਤ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ, ਮੁਬਾਰਕ ਬੇਗਮ, ਮਧੂਬਾਲਾ ਝਾਵੇਰੀ, ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਕੋਲਾਪੁਰੇ, ਮੀਨੂ ਪੁਰਸੋਤਮ, ਉਸ਼ਾ ਤਿਮੇਬੀ, ਉਮਾ ਦੇਵੀ ਖਤਰੀ (ਟਾਨਟਾਨ), ਸੁਮਨ ਕਲਿਆਣਪੁਰ, ਚਾਂਦਬਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੱਲੇ, ਤਲਤ ਮਹਿਮੂਦ, ਮੰਨਾ ਡੇਅ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੋਹਲੀ, ਗੱਲ ਕੀ; ਆਪਣੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਹਰ ਸਿੰਗਰ ਨਾਲ ਬਲਬੀਰ ਨੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। 'ਅਲਾਦੀਨ ਲੈਲਾ' ਵਿਚ ਸੁਧਾ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਡੂਬਲ 'ਮਾਨਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹਸੀਨ ਹੈ ਆਪ' ਦਰਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

WOODHAVEN MANOR

Caterers & Banquet

ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਾਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਓ
ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਨਾਓ

■ 936 People Capacity
■ Free Parking

■ Biggest Hall in Queens
■ Luxury in Affordable Price

Call: 718-805-8500 - Cell: 347-601-5707

Mandeep's Direct: 718-928-4611

96-01 Jamaica Ave., Woodhaven, NY 11421

www.WoodhavenManorNY.com

**HURRY!
LIMITED-TIME
OFFER!**

Apple iPad mini

HOME ENTERTAINMENT ANYWHERE.

Only from DISH
Get an iPad® mini FREE when you sign up for DISH and the Hopper.*

Cannot be combined with promotional pricing. Must subscribe to qualifying American programming starting at \$54.99/mo in addition to International programming. Requires 24-month commitment, credit qualification and qualifying programming.

Did you know that the first Indian woman in space was a Punjabi trailblazer? With the Hopper, we're trailblazing a new way to watch your home entertainment anywhere.

WATCH WHAT YOU LOVE

LOVE HOW YOU WATCH IT

And many more!

PUNJABI PACK \$24⁹⁹ mo

AMERICA'S TOP 120
Over 190 American channels starting at \$29.99/month for 12 months.*

*Requires 24-month commitment and credit qualification. Monthly DVR and receiver fees apply.

Only the **Hopper®** gives you the power to:

- Watch all your live and recorded TV anywhere*
- Instantly skip commercials*
- Store up to 2,000 hours of your favorite shows

*Feature must be enabled by customer.

Call now! 1-888-926-5479
or visit **DishPunjabiTV.com**

Important Terms and Conditions: Promotional Offers: Require activation of new qualifying DISH service. All prices, fees, charges, packages, programming, features, functionality and offers subject to change without notice. After 12-month promotional period, then-current everyday monthly price applies and is subject to change. **ETF:** If you cancel service during first 24 months, early termination fee of \$20 for each month remaining applies. For iPad mini offer, if you cancel service during first 24 months, early termination fee of \$30 for each month remaining applies. **Activation fee may apply.**

Additional requirements: For iPad mini Offer: Customer must select Hopper system and minimum of America's Top 120 package; allow 4-6 weeks for delivery; offer not available in Puerto Rico or USVI. **ETF based in part on everyday price (i.e. non-promotional price) for programming.** Available while supplies last. Model subject to change without notice. **Hopper Features:** AutoHop feature is only available with playback the next day of select primetime shows on ABC, CBS, FOX, and NBC as part of PrimeTime Anytime feature. Both features are subject to availability. **Installation/Equipment Requirements:** Free Standard Professional Installation only. Certain equipment is leased and must be returned to DISH upon cancellation or unreturned equipment fees apply. Upfront and additional monthly fees apply. Recording hours vary; 2000 hours based on SD programming. Equipment comparison based on equipment available from major TV providers as of 1/17/14. Watching live and recorded TV anywhere requires an Internet-connected, Sling-enabled DVR and compatible mobile device. **Miscellaneous:** Offers available for new and qualified former customers, and subject to terms of applicable Promotional and Residential Customer agreements. State reimbursement charges may apply. Additional restrictions and taxes may apply. **Offers end 6/12/14.**

© 2014 DISH Network L.L.C. All rights reserved. iPad is a trademark of Apple Inc., registered in the U.S. and other countries. Apple is not a participant in or sponsor of this promotion.